

**CENTRAL
EUROPE**

**EUROPA ŚRODKOWA
PROGRAM OPERACYJNY**

FINAL VERSION | MAY 2007

**Europejska Współpraca Terytorialna
2007 – 2013
Europa Środkowa
Program Operacyjny
wersja zatwierdzona przez Komisję Europejską**

Przekład na język polski – oryginał w języku angielskim

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	6
1.1 Obszar programu.....	9
Tabela 1: Kraje i regiony uczestniczące w Programie dla Europy Środkowej.....	9
Tabela 2: Współpraca krajów i regionów uczestniczących w Programie dla Europy Środkowej w ramach innych ponadnarodowych programów i Polityki Spójności (szerzej – patrz: Aneks).....	10
2. Dzisiejsza Europa Środkowa w zarysie.....	10
2.1 Struktury przestrzenne – struktury osadnicze	11
2.1.1 Regiony zurbanizowane.....	11
Tabela 3: Gęstość zaludnienia i odsetek populacji w miastach różnej wielkości w 2005 roku	12
2.1.2 Regiony wiejskie	13
2.1.3 Regiony graniczne	14
2.2 Sytuacja społeczno - ekonomiczna	14
2.2.1 Trendy demograficzne i kwestie społeczno-kulturalne	14
2.2.2 Struktura gospodarcza i rozwój.....	16
2.2.3 Rynek pracy – zatrudnienie i bezrobocie	18
2.3 System innowacyjności (innowacja, B+R /badania i rozwój/, edukacja i kwalifikacje).....	20
Diagram 1: Udział wydatków publicznych i wydatków przedsiębiorstw w finansowaniu B+R (w % PKB).....	21
2.4 Dostępność	24
2.4.1 Transport.....	24
2.4.2 Technologie informatyczno-komunikacyjne (ICT).....	28
2.5 Środowisko (w koordynacji z SEA)	28
2.5.1 Bogactwa naturalne, bioróżnorodność.....	29
2.5.2 Cechy środowiska naturalnego, produkcja nienaruszająca równowagi ekologicznej oraz wydajność zasobów	29
2.5.3 Zagrożenia naturalne i zarządzanie ryzykiem.....	30
2.6 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia (analiza SWOT).....	31
2.7 Wnioski i rekomendacje	33
3. Strategia programu	35
3.1 Cel programu	35
3.2 Strategie i cele	37
3.3 Ogólne zasady	39
3.4 Zasady wdrażania strategicznego	41
3.5 Uzasadnienie obranych Priorytetów	41
3.5.1 Podsumowanie głównych wniosków z oceny ex-ante.	42

3.5.2 Podsumowanie głównych wyników Strategicznej oceny wpływu na środowisko (ang. SEA)	47
3.6 Zgodność z innymi politykami i programami	50
Tabela 4: Podstawowe zagadnienia strategii lizbońskiej i goeteborskiej oraz polityki spójności	51
4. Priorytety programu	56
4.1 Priorytet 1: Wspieranie innowacyjności na obszarze Europy Środkowej.....	56
4.3 Priorytet 3: Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska	63
4.4 Priorytet 4: Podniesienie konkurencyjności oraz atrakcyjności regionów i miast	67
4.5 Priorytet 5: Pomoc techniczna	70
4.6 Cele i wskaźniki ilościowe	71
5. Środki finansowe	74
5.1 Budżet programu i wysokość pomocy.....	75
5.2 Alokacja funduszy	75
5.3 Geograficzna kwalifikowalność partnerów	80
5.4 Indykatywne (orientacyjne) wielkości projektów	80
6. Zasady realizacji.....	80
6.1 Zarządzanie programem	80
6.1.1 Komitet Monitorujący.....	82
6.1.2 Obowiązki państw członkowskich	83
6.1.3 Instytucja Zarządzająca	84
6.1.4 Instytucja Certyfikująca	86
6.1.5 Instytucja Audytowa	87
6.1.6 Wspólny Sekretariat Techniczny.....	88
6.1.7 Sieć Punktów Kontaktowych Europy Środkowej	89
6.2 Jakość projektów	90
6.3 Projekty strategiczne	92
6.4 Cykl projektu.....	92
6.5 System monitoringu i oceny	95
6.5.1 Monitoring	95
6.5.2 System kontroli finansowej.....	95
6.5.3 Przepływy finansowe.....	97
6.6. Promocja i informacja	100
7. Aneksy	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
7.1 Lista Instytucji Krajowych odpowiadających za Program dla Europy Środkowej	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

(zgodnie z Rozdziałem 6.1.2)	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
7. 2 Lista uczestniczących regionów	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
7.3 Informacja na temat Strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (ang. SEA)	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
7.4 Rezultaty Konsultacji Społecznych w trakcie Strategicznej oceny wpływu na środowisko (SEA) /Strategic Environmental Assessment/	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
7.5 Mapy	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

Tabele, diagramy i mapy

Tabela 1: Kraje i regiony uczestniczące w Programie dla Środkowej Europy.....	9
Tabela 2: Współpraca w ramach innych ponadnarodowych programów i polityka spójności.....	10
Tabela 3: Gęstość zaludnienia i odsetek populacji w miastach różnej wielkości, 2005	12
Tabela 4: Podstawowe zagadnienia strategii lizbońskiej i goeteburskiej oraz polityki spójności.....	53
Tabela 5: Podzestaw wyrażonych ilościowo ex-ante wskaźników PRODUKTU dla Programu Operacyjnego.....	73
Tabela 6: Podzestaw wyrażonych ilościowo ex-ante wskaźników REZULTATU przypadających na Oś priorytetową i Obszar interwencji.....	75
Tabela 7: Alokacja na lata (w EUR).....	78
Tabela 8: Oś priorytetowa w podziale na źródła finansowania (w EUR).....	78
Tabela 9: Podział wkładu Wspólnoty wg kategorii.....	79
Tabela 10: Etapy proceduralne w horyzoncie czasowym.....	107
Diagram 1: Udział wydatków publicznych i wydatków przedsiębiorstw w finansowaniu B+R (w % PKB).....	21
Diagram 2: Struktura konsumpcji podstawowej energii według paliw, 2003.....	31
Diagram 3: Schemat hierarchicznych celów dla Europy Środkowej.....	40
Diagram 4: Określenie rezultatów według Strategii Realizacji Projektu (matrycy logicznej).....	74
Diagram 5: Struktura zarządzania programem	82
Diagram 6: Schemat przepływów funduszy Wspólnoty od Instytucji Certyfikującej do Partnerów wiodących.....	100
Mapa 1: Obszar programu	9
Mapa 2: Ukształtowanie terenu i struktura zaludnienia	11
Mapa 3: Poziom gospodarczy – PKB per capita wg. parytetu siły nabywczej, 2003	17
Mapa 4: Stopa zatrudnienia 2004	19
Mapa 5: Stopa bezrobocia 2004	20
Mapa 6: Procentowy udział w PKB wydatków na badania i rozwój, 2003	22
Mapa 7: Zatrudnieni z wyższym wykształceniem w roku 2004	23

1. Wprowadzenie

Poprzedni program CADSES (INTERREG IIC, INTERREG IIB) stanowił pośród 13 transnarodowych obszarów współpracy w Europie obszar największy i najbardziej zróżnicowany. Od wybrzeży Morza Bałtyckiego, poprzez pasma górskie Europy Środkowej, równiny Węgier i alpejskie krajobrazy Austrii i Słowenii, CADSES rozciąga się na zachodnie Włochy i Grecję, obejmując w ten sposób regiony bałkańskie wraz z Mołdawią i częścią Ukrainy.

Obszar CADSES obejmuje regiony należące do 18 państw. W okresie 1995-1999 jedynie 4 kraje (Niemcy, Włochy, Austria i Grecja) należały do UE. W latach 2000-2006 program zapoczątkowano z czterema państwami członkowskimi i stan taki trwał aż do roku 2004, kiedy to Republika Czeska, Węgry, Polska, Republika Słowacji i Słowenia otrzymały status członkowski Unii Europejskiej. Około 200 milionów ludzi, ponad 15 grup etnicznych zamieszkuje ten obszar współpracy, przed którym stanęły nowe wyzwania w postaci: rozszerzenia, przygotowania i intensyfikacji procesu integracji i relacji sąsiedzkich (Program Sąsiedztwa, ang. *Neighbourhood programme – NP*).

W nowym okresie programowym dla funduszy strukturalnych (2007-2013) obszar poprzedniej transnarodowej współpracy CADSES został podzielony na dwie części – Europę Środkową i Europę Południowo-Wschodnią. Zgodnie ze strategią lizbońską i goeteborską współpraca transnarodowa powinna odgrywać ważną rolę we wzmacnianiu spójności terytorialnej Unii. Dla obszaru współpracy Europa ŚRODKOWA oznacza to:

- intensyfikację procesu integracji
- kontynuację prac rozpoczętych w przeszłości w oparciu o doświadczenie i poprzez udoskonalone działania (jakość i zarządzanie programem i projektami)

Nowy program dla Europy ŚRODKOWEJ obejmuje 8 państw członkowskich UE (Republikę Czeską, część Niemiec, część Włoch, Węgry, Austrię, Polskę oraz Republikę Słowacką, Słowenię) oraz jeden kraj partnerski (Ukrainę).

Proces programowania – zasada partnerstwa

Zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31 lipca 2006, str. 25), zasada partnerstwa dotyczy wszystkich poziomów programu, z uwzględnieniem tym etapu przygotowania Programu Operacyjnego, składu Komitetu Monitorującego oraz opracowania i wdrażania projektów.

W odniesieniu do wdrażania, monitoringu i oceny programu kraje uczestniczące zapewniają, by na szczeblu krajowym wszyscy uprawnieni partnerzy byli poinformowani i zaangażowani zgodnie z krajowymi zasadami i procedurami.

Według zasady partnerstwa, państwa uczestniczące w Programie współpracują nad znalezieniem optymalnych rozwiązań korzystnych dla całego obszaru Programu. Zasada ta zastosowana została już w trakcie programowania, jak przedstawiono poniżej.

Programowanie jako zintegrowany proces oddolny

- Wszystkie kraje członkowskie obszaru Europy Środkowej były zaangażowane w proces programowania.
- Przedstawiciele krajów członkowskich podjęli wspólne decyzje odnośnie do strategii i Priorytetów Programu Operacyjnego.

- Zaangażowanie i informowanie krajowych komitetów oraz integracja regionalnych przedstawicieli zapewniła na szczeblu krajowym obieg informacji zwrotnych.

Intensywne współdziałanie pomiędzy zespołem opracowującym Ocenę ex-ante a zespołem przygotowującym Strategiczną ocenę wpływu na środowisko (ang. SEA)

- Ex-ante i SEA były postrzegane były jako kluczowe procesy towarzyszące programowaniu. Częste osobiste kontakty pomiędzy ekspertami Ex-ante oraz SEA zapewniły znaczącą integrację rezultatów (a nie tylko czysto formalną kontrolę)
- W efekcie znacząca liczba propozycji w ramach Ex-ante i SEA została przyjęta przez Państwa Członkowskie i włączona do Programu Operacyjnego, a procesy Ex-ante i SEA prowadziły do ciągłej optymalizacji struktury i spójności tegoż Programu.

Przegląd najistotniejszych wydarzeń w procesie programowania

Najistotniejsze wydarzenia w procesie programowania zostały zestawione poniżej:

„Zespół Zadaniowy” (ang. ‘Task Force’ - TF) odnosi się do zespołu programującego i podejmującego w tym zakresie decyzje, składającego się z przedstawicieli Państw Członkowskich

“Grupa Przygotowująca” (ang. ‘Drafting Team’ –DT) jest zespołem przygotowującym propozycje, do dalszych, decyzji Zespołu Zadaniowego.

Data	Spotkanie/wydarzenie	Poczynione postępy
02/2006	1 ^s TF (Lublana, SI)	– decyzja odnośnie do procedur działania; ustanowienie Zespołu Przygotowującego (DT)
03/2006	1 st DT (Berlin, DE)	– uzgodnienie treści i rozmiaru Programu Operacyjnego – podział zadań pomiędzy strony przygotowujące
05/2006	2 nd DT (Budapeszt, HU)	– przedyskutowanie strategicznych kwestii w oparciu o ankietę – omówienie diagnozy, strategii, Priorytetów i systemu wdrażania
05/2006	2 nd TF (Pilzno, CZ)	– decyzja odnośnie do Specyfikacji istotnych warunków i procedury przetargowej na przygotowywanie PO, oceny Ex-ante, Strategicznej oceny wpływu na środowisko oraz moderowania zespołów, dla ekspertów zewnętrznych.
06/2006	3 rd DT (Warszawa, PL)	– omówienie podejścia strategicznego, przygotowanie ogólnych celów – określenie obszarów interwencji dla każdego Priorytetu – omówienie zarządzania wiedzą i kapitalizacji prac
07/2006	3 rd TF (Wiedeń, AT)	– omówienie materiału wniesionego przez DT oraz podjęcie decyzji – dalsze opracowanie modelu wdrażania i zarządzania
07/2006	Redaktorzy - DT (Monachium, DE)	– dalsze opracowanie celów i obszarów interwencji
09/2006	4 th DT (Turyn, IT)	– omówienie cech jakościowych i ukierunkowania projektu – omówienie przygotowywania projektów, procedury aplikacyjnej i wyboru projektów – zaangażowanie partnerów prywatnych, wysokość współfinansowania i inwestycje materialne – przedstawienie ekspertów zewnętrznych, w ramach wsparcia procesu programowania.
10/2006	4 th TF (Lublana, SI)	– omówienie materiału wniesionego przez DT oraz podjęcie decyzji

		<ul style="list-style-type: none"> – ustalenie ostatecznej struktury analizy, SWOT, strategii i Priorytetów – 1-sze włączenie wyników oceny Ex-ante: decyzja dotycząca uwzględnienia uwag Ex-ante – 1-sze włączenie wyników SEA: decyzja dotycząca procedury uwzględniającej uwagi SEA
11/2006	5 th TF (Bratysława, SK)	<ul style="list-style-type: none"> – 2. włączenie wyników Ex-ante: metodyczna analiza wpływu Priorytetów oraz obszarów interwencji – 2 włączenie wyników SEA: decyzje odnośnie do propozycji zmian SEA
01/2007 – 03/2007	Konsultacje krajowe PO i konsultacje SEA (AT, CZ, DE, HU, IT, SI, SK, PL)	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoczęcie procesu publicznych konsultacji SEA i PO w dniu 31 stycznia (opublikowanie wersji 3.0 Programu Operacyjnego oraz Raportu o wpływie na środowisko na stronie internetowej CADSES) – Członkowie Zespołu Zadaniowego j przekazują informacje władzom krajowym właściwym ds. środowiska, aby ogłoszone zostało rozpoczęcie procesu SEA
01/2007	Spotkanie z Komisją Europejską	– dyskusja na temat Programu Operacyjnego (wersja 3.0)
01/2007	6 th TF (Berlin, DE)	<ul style="list-style-type: none"> – dalsze opracowanie struktury zarządzania i wdrażania – dalsze opracowanie analizy finansowej i wskaźników
03/2007	7 th TF (Wiedeń, AT)	<ul style="list-style-type: none"> – zamknięcie rozdziałów 1- 4 – udział Komisji Europejskiej w pracach nad wersją 3.5 – dalsze opracowanie analizy finansowej i wskaźników – dalsze opracowanie struktury zarządzania i wdrażania
04/2007	Włączenie wyników konsultacji publicznych w zakresie SEA i PO	<ul style="list-style-type: none"> – korekta wersji dokumentu PO na podstawie zebranych uwag – zamknięcie raportu Oceny ex-ante – zamknięcie raportu SEA
05/2007	8 th TF (Budapeszt, HU)	<ul style="list-style-type: none"> – przyjęcie ostatecznych poprawek do Programu – zamknięcie prac nad strukturą zarządzania i wdrażania – przyjęcie tabel finansowych
06/2007	Przedłożenie Programu Operacyjnego dla Europy Środkowej	
07/2007	Konferencja otwierająca w Wiedniu (Wiedeń, AT)	Uroczyste otwarcie Programu

Tabela 2: Współpraca krajów i regionów uczestniczących w Programie dla Europy Środkowej w ramach innych ponadnarodowych programów i Polityki Spójności (szerzej – patrz: Aneks)

Państwo	Przestrzeń Alpejska	Region Morza Bałtyckiego	Europa Północno – Zachodnia	Program Śródziemnomorski	Interreg IIIB SEES	Konwergencja	Konkurencyjność i zatrudnienie
Austria	√				√	Burgenland (SP)	Wszystkie z wyjątkiem Burgenlandu (KZ)
Rep. Czeska						Wszystkie regiony oprócz Pragi (K)	Praga (KZ)
Niemcy	(√)	(√)	(√)			Brandenburgia Północno-Wschodnia, Meklemburgia-Pomorze Przednie, Chemnitz, Drezno, Dessau, Magdeburg, Turyngia (K) Brandenburgia Południowo-Zachodnia, Lipsk, Halle (SP)	Wszystkie pozostałe regiony (KZ)
Węgry					√	Wszystkie regiony z wyjątkiem Közép-Magyarország (K)	Közép-Magyarország łącznie z Budapesztem (PI)
Włochy	(√)			(√)	(√)		Wszystkie regiony w ramach Central Europe, (KZ)
Polska		√				Wszystkie regiony (K)	
Rep. Słowacka					√	Wszystkie regiony za wyjątkiem Bratysławskiego (K)	Bratysławski (KZ)
Słowenia	√			√	√	Wszystkie regiony (K)	
Ukraina					(√)		

√ - udział całego kraju, (√) udział niektórych regionów danego kraju

Konwergencja: FS – Fundusz Spójności, K – Konwergencja, SP – Phasing out

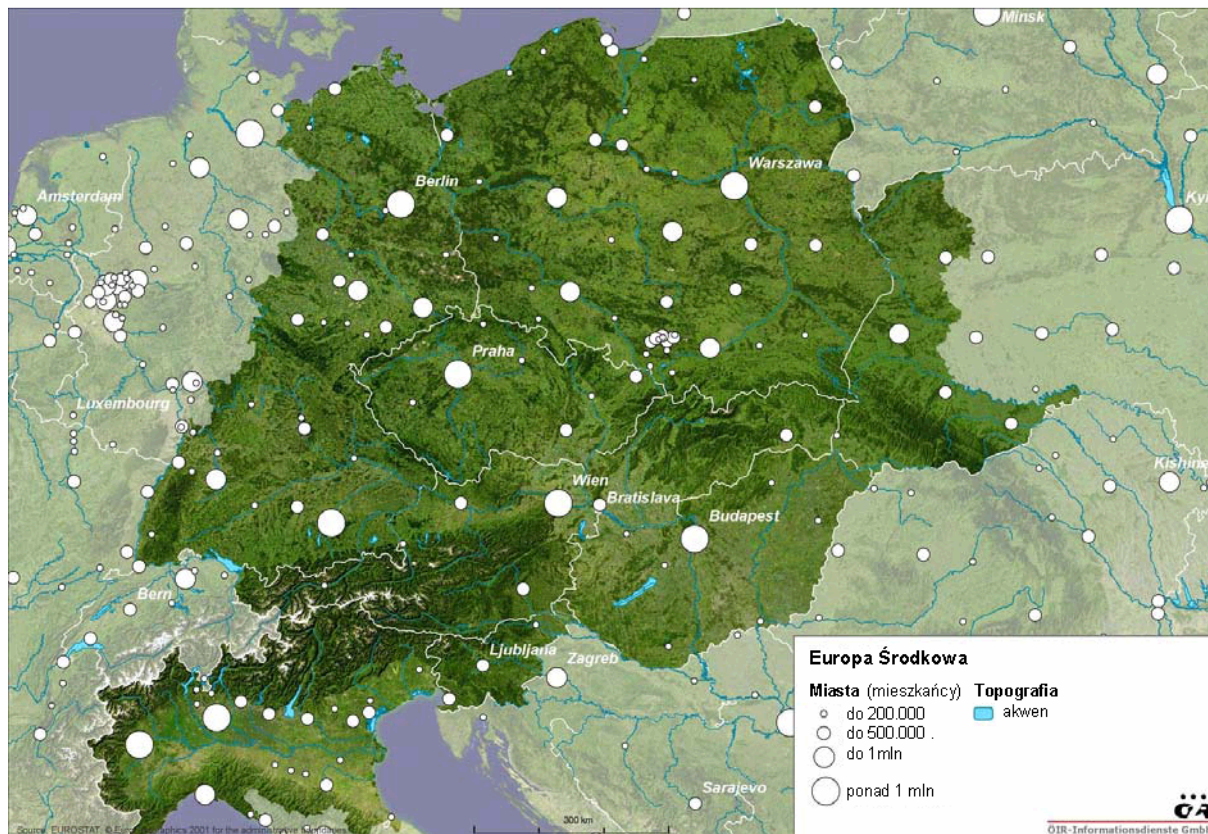
Regionalna Konkurencyjność i Zatrudnienie: KZ – Regionalna konkurencyjność i zatrudnienie, PI – Phasing in

2. Dzisiejsza Europa Środkowa w zarysie

Obszar programu obejmuje 1 050 000 km kwadratowych z około 148 milionami mieszkańców; masowy potencjał jego ludności stanowi jeden z największych w Europie. Na obszarze tym mówi się ponad dwunastoma różnymi językami (ośmioma językami narodowymi oraz ponad pięcioma językami mniejszości narodowych i etnicznych np. językiem romskim /romani/, chorwackim, czy rusińskim). Zróżnicowanie topograficzne stanowi o znacznych różnicach warunków klimatycznych, wykorzystania gruntów, struktur zasiedlenia, struktur gospodarczych, dostępności, procesów rozwoju oraz problemów ekologicznych. Także pod względem struktur politycznych i administracyjnych terytorium Europy Środkowej stanowi jeden z najbardziej niejednorodnych obszarów Unii Europejskiej.

Ogromna różnorodność jest kluczowym strategicznym czynnikiem rozwoju tego obszaru i powinna zostać lepiej wykorzystana dla wzmocnienia zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz spójności terytorialnej. Główną cechą obszaru programu i jednocześnie wyzwaniem jest potrzeba zmniejszenia dysproporcji przez pogłębienie integracji, zharmonizowanie standardów wydajności i jakości, wzmocnienie istniejących i rozwijających się sieci instytucjonalnych oraz współpracę w zakresie budowy potencjału.

Mapa 2: Ukształtowanie terenu i struktura osadnicza

Źródło: Eurostat

2.1 Struktury przestrzenne – struktury osadnicze

O strukturze przestrzennej Europy Środkowej przesądza wyraźna topografia obszarów górzystych, morze, najważniejsze systemy rzeczne, równiny i zróżnicowany pod wieloma względami charakter granic/ różne „sytuacje przygraniczne”

Najważniejszymi cechami są:

- wysoka gęstość zaludnienia
- wysoka koncentracja ludności w aglomeracjach stołecznych
- istotne znaczenie małych i średnich miast
- zróżnicowany charakter obszarów przygranicznych.

2.1.1 Regiony zurbanizowane

Znamienną cechą tego obszaru jest stosunkowo duża, niemal równomierna na całym terytorium gęstość zaludnienia. Około 28% populacji UE zamieszkuje obszar Europy Środkowej, zajmując około jedną piątą jej terytorium. W porównaniu z innymi europejskimi makroregionami, takimi jak Skandynawia czy Półwysep Iberyjski obszar ten cechuje ponadprzeciętna gęstość zaludnienia.

W Europie Środkowej znaleźć można zarówno **struktury policentryczne**, jak i **monocentryczne**. W niektórych państwach stolica odgrywa zasadniczą rolę. Ma to miejsce szczególnie na Węgrzech, w Austrii, na Słowacji, gdzie około jednej czwartej ogółu ludności zamieszkuje aglomerację stołeczną.

Z drugiej strony, miejskie sieci Północnych Włoch, Południowych i Wschodnich Niemiec, Polski oraz Republiki Czeskiej cechuje istotna rola większych miast, w tym kilku głównych stojących w hierarchii miejskiej za stolicą.

Tabela 3: Gęstość zaludnienia i odsetek populacji w miastach różnej wielkości w 2005 roku

	Austria	Czechy	Niemcy*	Węgry	Włochy*	Polska	Słowenia	Słowacja	Ukraina	Europa Środkowa
gęstość zaludnienia (na kilometr kwadratowy)	98	130	186	109	221	122	99	109	93	141
Odsetek populacji w miastach o wielkości										
200-500 tys. mieszkańców	6.7	7.0	6.5	0.0	7.8	11.3	13.5	12.9	0.0	8.1
500 tys. – 1mln mieszkańców	0.0	0.0	4.1	0.0	2.7	7.3	0.0	0.0	10.0	4.0
więcej niż 1 mln mieszkańców	20.8	11.8	11.8	19.9	17.6	4.3	0.0	0.0	11.1	10.8
ludność miejska, całkowity odsetek	65.7	74.5	88.5	65.9	67.5	62.0	50.8	58.0	67.3	73.2

Źródło: Eurostat, krajowe dane statystyczne (Ukraina) *w granicach obszaru programu

Źródło: ONZ 2005, całe kraje

Państwa takie jak: Słowenia, Republika Słowacka czy Polska promują policentryczność jako opcję tradycyjnej polityki wspieraną różnorodnymi instrumentami, podczas gdy inne, jak Węgry, ciągle mają bardziej monocentryczny charakter. Znaczenie krajowych polityk policentrycznych i ich stałe wdrażanie w części wschodniej jest zatem kluczowe dla integracji tej części Europy i bardziej efektywnego realizowania jej roli.

Biorąc pod uwagę nieznaczną odległość dzielącą np. Wiedeń, Bratysławę i Brno, Ljubianę i Zagrzeb (to drugie miasto tuż poza obszarem Europy Środkowej), Katowice, Kraków i Ostrawę; Ústí nad Łabą i Drezno, Pilzno i Regensburg, Czeskie Budziejowice i Linz, Zagrzeb-Maribor-Graz itd. współpraca ponadnarodowa na rzecz rozwoju regionalnego jest podstawowym narzędziem w wykorzystaniu potencjalnych korzyści możliwości rozwoju.

Mocnymi stronami obszarów miejskich są: wysoki potencjał ekonomiczny oraz zróżnicowana baza ekonomiczna. We wszystkich państwach Europy Środkowej regiony **położone centralnie** mają kluczowe znaczenie gospodarcze, z konkurencyjnym sektorem przemysłowym, istotnym udziałem wysokiej jakości usług, znaczną infrastrukturą wspierającą działalność gospodarczą oraz wykwalifikowaną siłą roboczą. Dzięki lepszemu dostępowi do szkolnictwa wyższego i systemów innowacyjności rejony miejskie oferują wysoki stopień aktywności w dziedzinie kultury oraz są atrakcyjne dla nowych przedsiębiorstw, przemysłu i usług. Ponadto, ludność miejska i przedsiębiorstwa mają lepszy dostęp do administracji i politycznych ośrodków decyzyjnych. **Mniejsze miasta** oferujące ludności wiejskiej podstawowe funkcje publiczne i prywatne odgrywają istotną rolę jako lokalne ośrodki regionów peryferyjnych. Niektóre z nich zdominowane są przez swoje funkcje np. miasteczka turystyczne, uniwersyteckie, czy przemysłowe.

Obszary miejskie borykają się ze znacznie większą koncentracją problemów społecznych, środowiskowych i ekonomicznych niż obszary wiejskie. Ich konsekwencją są:

- Społeczna i wewnętrzna segregacja (obejmująca również opuszczone domostwa, osiedla masowej zabudowy, spadek bezpieczeństwa publicznego, wysoki odsetek grup żyjących w niedostatku) oraz napięcia społeczne
- Wysoki poziom bezrobocia
- Problemy środowiskowe takie jak: hałas, zanieczyszczenie powietrza i wody, korki uliczne, produkcja odpadów oraz nadmierna konsumpcja wody (z powodu wzmożonego ruchu)
- Rosnące dysproporcje w dochodach i stopie życiowej rzutujące na zróżnicowanie potrzeb lokalizacji i warunków mieszkaniowych.
- Zmniejszający się dostęp do terenów zielonych i wypoczynkowych
- Narastające procesy suburbanizacyjne

Trend **suburbanizacyjny** jest wyraźny w tym rejonie od lat dziewięćdziesiątych. Wpływ suburbanizacji jest również odczuwalny, do pewnego stopnia, jako konsekwencja powiększenia i ulepszenia sieci infrastruktury transportowej. Odległość pokonywana przez ludność dojeżdżającą codziennie do pracy w miastach i ośrodkach ekonomicznych już zwiększyła się zasadniczo. Chociaż zmiany w nowych państwach członkowskich były stosunkowo mniejsze aniżeli w UE-15 do chwili obecnej, należy się spodziewać przyspieszenia rozwoju w tych krajach. Negatywne skutki suburbanizacji są coraz bardziej widoczne: rośnie segregacja, połączenia komunikacyjne między miastami a wsią są trudne do utrzymania i obciążają również ruch miejski.

2.1.2 Regiony wiejskie

Odsetek ludności zamieszkującej tereny zurbanizowane² jest niższy w Europie Środkowej w porównaniu z UE-25. Populacja miast kształtuje się na poziomie wyższym niż średnia dla Europy Środkowej w Niemczech (89%) i Republice Czeskiej (75%), na poziomie średnim we Włoszech, na Ukrainie, Węgrzech i w Austrii (66-68%) oraz poniżej wartości średnich dla Europy Środkowej w Polsce (62%), na Słowacji (58%) i w Słowenii (51%).

Niski poziom urbanizacji w tym regionie może wskazywać na fakt, że gospodarka ciągle uzależniona jest tu w znacznym stopniu od rolnictwa i nie czerpie w pełni korzyści z możliwości (prze)kształcenia produkcji przemysłowej i rozwoju usług. Wskazuje to również na to, że duży odsetek ludności może nie mieć bezpośredniego dostępu do pewnej ilości usług oferowanych w miastach.

Z uwagi na sytuację strukturalną obszary wiejskie stoją w obliczu następujących tendencji i problemów:

- Silne uzależnienie od określonej branży (rolnictwa, leśnictwa, górnictwa)
- Wyludnienie i starzenie się populacji wiejskiej wskutek procesu zmian strukturalnych, spadek produkcji rolniczej lub utrata pracy w dominujących branżach.
- Niesprzyjające warunki dla dywersyfikacji w związku z zasobami finansowymi i ludzkimi
- Peryferyjne umiejscowienie i braki w sieci komunikacyjnej, słabe połączenia z regionami centralnymi
- Wysoki poziom bezrobocia i niekorzystna struktura zatrudnienia wskutek zastoju na rynku pracy
- Drenaż mózgów
- Problemy z ustabilizowaniem infrastruktury technicznej i socjalnej

Tym niemniej, niektóre z obszarów wiejskich mają potencjał do pomyślnego ukończenia procesu zmian strukturalnych. Czynniki kluczowymi są:

² Populacja miejska – definicja wg Departamentu ds. Ludności ONZ, dane krajowe

- Możliwość dostępu do infrastruktury, wiedzy i technologii
- Rozwój naturalnego i kulturowego dziedzictwa (np. turystyka)
- Zróżnicowanie bazy ekonomicznej (nowe produkty, nowe rynki, sieć współpracy, nowe metody produkcji, środki agro-środowiskowe, produkcja organiczna)
- Zmiany strukturalne, przejście od rolnictwa w stronę sektora usług, wypoczynku...

2.1.3 Regiony graniczne

Występowanie regionu granicznego jest jedną z typowych cech Europy Środkowej. Z uwagi na fakt, że liczba państw sąsiadujących w Europie Środkowej jest raczej duża (średnio 5.5 sąsiada) występuje wiele bardzo odmiennych „sytuacji granicznych” spowodowanych czynnikami takimi jak:

- różnice ekonomiczne i społeczne
- struktury przestrzenne i zaludnienia
- (fizyczna) dostępność i infrastruktura
- sieci współpracy w zakresie kultury i spraw społecznych
- struktura i rozwój gospodarczy
- systemy i ramy polityczne, prawne i administracyjne (np. Schengen, państwa członkowskie UE – państwa spoza UE)
- uwarunkowania historyczne, społeczno-kulturalne i polityczne

2.2 Sytuacja społeczno - ekonomiczna

2.2.1 Trendy demograficzne i kwestie społeczno-kulturalne

Trendy demograficzne pomiędzy krajami Europy Środkowej, jak i w nich samych są wysoce niejednorodne. Obejmuje ona obszary z dużym wzrostem populacji, jak i inne, z dużym jej spadkiem.

Na poziomie krajowym rozwój demograficzny w latach 2000-2005 kształtuje się pomiędzy znaczącym a nikłym przyrostem ludności (regiony Włoch, Austrii, Słowenii), poprzez stałą liczbę populacji w niemieckich regionach środkowej Europy (ogółem), aż po poważny spadek na Ukrainie.

Na szczeblu regionalnym największe w Europie Środkowej rozbieżności w populacji odnotowuje się pomiędzy regionami niemieckimi; nieco mniejsze różnice w pozostałych krajach. Większość wschodnich regionów niemieckich borykać się musi ze spadkiem populacji o 4- 6% (NUTS2, 2000-2005), to jest bez uwzględniania opóźniającej się tendencji suburbanizacji, którą można zaobserwować w większości rejonów miejskich nowych państw członkowskich i wschodnich Niemiec. Z drugiej strony, pozostałe regiony, głównie w południowych Niemczech, Północnych Włoszech i Austrii odnotowały spadek do 5% (co ma związek, między innymi, z migracją spoza tych krajów)³.

Na Ukrainie żaden region nie wykazuje wzrostu ludności, a jej spadek w części zachodniej jest niższy niż na wschodzie. Regiony stołeczne odnotowują zazwyczaj pozytywne tendencje (np. Berlin, Warszawa, Praga, Wiedeń, Budapeszt, Lublana).

Kierunek migracji potwierdza wysoką atrakcyjność - głównie dla młodych ludzi – centralnych lokalizacji, ale również ujawnia strukturalną słabość peryferyjnych regionów wiejskich oraz starych ośrodków przemysłowych wobec zmian strukturalnych oraz krajowe problemy strukturalne. Zasadniczo, należy odnotować napływ do regionów gospodarczo silnych oferujących wysoki poziom życia (przyrodę, rozrywki, atrakcje). Biorąc pod uwagę

³ Brak porównywalnych danych dla Polski, Republiki Słowackiej i Słowenii

poszczególne kraje, największy strumień migracji (w wartościach bezwzględnych) należy odnotować z Polski i Ukrainy, a nieco mniejszy z Republiki Czeskiej i Węgier do krajów Piętnastki.

Przemieszczenie się populacji z regionów peryferyjnych do położonych centralnie (i gospodarczo silniejszych krajów) utrudnia utrzymanie obecnej infrastruktury (socjalnej, zdrowotnej, edukacyjnej itp.) w rejonach peryferyjnych i prowadzi do drenażu mózgów. W szczególności obszary miejskie stanęły w obliczu intensywnej migracji. Jej konsekwencją jest często koncentracja etniczna w niektórych dzielnicach prowadząca do segregacji przestrzennej i społecznej pod względem niskiego poziomu przychodów, niekorzystnych warunków mieszkaniowych, niższego poziomu edukacji i wysokiej stopy bezrobocia. Czynniki te powodują napięcia społeczne.

Zasadniczo sytuacja demograficzna odzwierciedla europejską tendencję do **starzenia się populacji**.

Spadek przyrostu naturalnego i postępujące starzenie się populacji są typowe dla najbardziej zaawansowanych państw europejskich a prognozy przewidują dalszy wzrost odsetka ludzi starszych. Taki rozwój wydarzeń blokuje długoterminowy wzrost populacji, co ma ogromny wpływ na usługi socjalne i zdrowotne oraz rynek pracy. Szczególnie trudna (jeżeli chodzi o tendencje demograficzne) jest sytuacja Ukrainy, która ma dość poważny ujemny bilans stosunku wskaźnika urodzeń do wskaźnika śmiertelności. Oczekuje się, że sytuacja ta w połączeniu z emigracją doprowadzi do dalszego spadku populacji.

W odniesieniu do relacji między **pokoleniami** najbardziej niekorzystną sytuację wynikającą ze współczynnika obciążenia demograficznego⁴ odnotowano we Włoszech i Niemczech (28-29%), podczas, gdy niskie wartości mają Republika Czeska, Polska i Słowacja (16-20%). Do roku 2030 oczekuje się wzrostu współczynnika obciążenia demograficznego do ponad 45% w Niemczech i Włoszech, oraz mniejszego, lecz aż do 32% w krajach Europy Środkowej będących pod tym względem w najlepszej sytuacji (Słowacja, Ukraina). Tym niemniej, sytuacja w odniesieniu do ludności powyżej 65 roku życia w Europie Środkowej jest relatywnie nieco mniej trudna w nowych krajach członkowskich niż w krajach UE-15. Dane szacunkowe dotyczące odsetka ludności w wieku powyżej 65 lat w roku 2030 są wyraźnie niższe w nowych krajach członkowskich i Ukrainie (20,8% – 23,6%, z wyjątkiem Słowenii 25,1%) niż w UE-25 (24,7%).

Na skutek historycznego rozwoju i/lub procesów migracji region Europy Środkowej jest niezwykle zróżnicowany **etnicznie i pod względem mniejszości**. We wszystkich krajach – często w regionach granicznych przyległych do krajów ościennych – występują grupy etniczne mówiące swoim językiem, organizujące swoje własne życie kulturalne i prowadzące działalność instytucji edukacyjnych i kulturalnych (teatry, media, szkoły, biblioteki...) Prawo międzynarodowe, europejskie, krajowe oraz regionalne (szczególnie w Niemczech) reguluje sytuację mniejszości w poszczególnych krajach. Integracja uzależniona jest od obciążeń historycznych, sytuacji społeczno-ekonomicznej grupy mniejszościowej, uprzedzeń oraz atmosfery politycznej. Z drugiej strony mniejszości odgrywają często rolę łącznika pomiędzy różnymi kulturami. Wykorzystując swój potencjał językowy i kulturowy mogą przyczyniać się do wzmacniania procesu integracji.

W odniesieniu do grupy etnicznej Romów należy wspomnieć specyficzną sytuację – są oni słabo zasymilowani w społeczeństwie, mają często słaby dostęp do edukacji, możliwości mieszkaniowych, usług i opieki zdrowotnej. Ograniczone możliwości kształcenia zawodowego dodatkowo przyczyniają się do niskiego poziomu zatrudnienia wśród tej grupy.

Dziedzictwo kulturowe definiowane jest jako całość materialnych i niematerialnych dóbr kulturowych takich jak biblioteki, archiwa i muzea, budowle (kościóły, zamki, klasztory), ale też przejawy i wyrazy kultury ludowej, poglądy naukowe itd. Niematerialne dobra kultury przekazywane są z pokolenia na pokolenie. Tworzone są one przez wspólnoty i grupy zależne od swoich środowisk, ich relacji z przyrodą oraz ich historii, stanowiąc część ich tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo kulturowe przyczynia się do różnorodności kulturowej i inwencji twórczej i jest częścią regionalnej tożsamości.

Szeroki wachlarz kulturowej spuścizny i działania podejmowane w Europie Środkowej stanowią specjalne ogniwa w działaniach i środkach stosowanych w celu ochrony tradycji kulturowych z uwzględnieniem ram prawnych (np. konwencji UNESCO, krajowych uregulowań dotyczących ochrony zabytkowych pomników i budowli, polityka kulturowa...) aż po zwyczaje i tradycyjne techniki rękodzielnicze. Ochrona, konserwacja i rozwój dziedzictwa

⁴ Źródło: www.populationeurope.org współczynnik obciążenia demograficznego: stosunek ilościowy części populacji powyżej 65 roku życia do grupy wiekowej 15-65 lat. Współczynnik o wartości 0.25 oznacza, że na każdą osobę w wieku 65 i więcej lat przypadają cztery osoby z grupy wiekowej 15-65 (uważanej za wiek potencjalnej aktywności zawodowej)

kulturowego jest również bardzo ważna z punktu widzenia turystyki. W obszarze programu mieszczą się szeroko zakrojone działania mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego (zabytkowe obszary miejskie, pomniki i zabytkowe zespoły architektoniczne, krajobrazy kulturowe ...) Jako przykłady tak znacznej różnorodności dziedzictwa kulturowego należy tu wspomnieć majątek wciągnięty na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO⁵.

Zasadniczo, bogactwo dziedzictwa kulturowego w rejonie programu jest zagrożone, jako że w odniesieniu do wielu części tegoż dziedzictwa brakuje perspektyw inwestycyjnych. Wysiłki zmierzające do odrestaurowania i przywrócenia do dawnego stanu zabytków kultury koncentrują się na tych obszarach, gdzie wyraźnie zarysowana jest perspektywa ekonomiczna, z uwzględnieniem wpływu na zatrudnienie (szczególnie kobiet). W porównaniu z całkowitym zasięgiem programu liczba i wielkość tych obszarów jest ograniczona. Na ogół istnieje nagła potrzeba wzmocnienia świadomości związanej z kontrolą ryzyka, przeciwdziałaniu dalszej degradacji i przywrócenie do poprzedniego stanu nadwątlonego dziedzictwa, poprzez zabezpieczenia i innowacje i przez zaangażowanie podmiotów prywatnych.

2.2.2 Struktura gospodarcza i rozwój

Sytuację gospodarczą w Europie Środkowej cechują i determinują następujące czynniki:

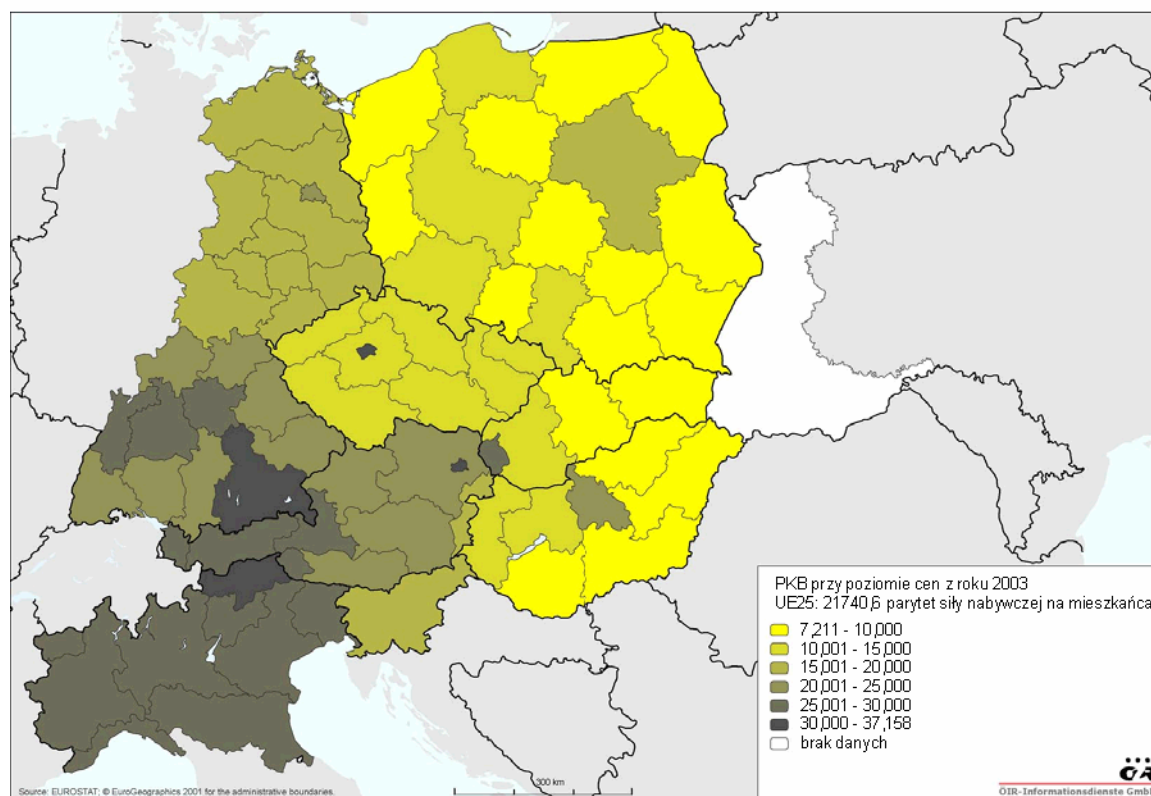
- Wyraźne rozbieżności pomiędzy wysoko rozwiniętymi członkami UE, jej nowymi członkami i krajami wstępującymi z jednej strony oraz lokalne dysproporcje pomiędzy regionami miejskimi a wiejskimi/peryferyjnymi w odniesieniu do PKB, dochodu osobistego, wydajności, zarobków z drugiej.
- Proces zmian strukturalnych spowodowany spadkiem znaczenia sektora wtórnego oraz wzrostem wagi sektora usług i/lub powstanie nowych struktur rynkowych; postęp technologiczny w procesach transformacji i integracji nowych państw członkowskich i państw przystępujących.
- Zróżnicowana dostępność rynków, pracy i kwalifikacji, technologii oraz innowacji, dostęp do sieci transportowych i telekomunikacyjnych, do edukacji i badań.
- Regiony cechuje znaczna rozbieżność w poziomie działalności gospodarczej, wyspecjalizowanie w produkcji i usługach, potencjał innowacyjny w powiązaniu ze strukturą przedsiębiorstw i strukturami ekonomicznymi, koszt produkcji oraz wydajność.
- Wpływ bezpośrednich zagranicznych inwestycji.

Ponadto, zawierając w sobie kilka spośród najbogatszych regionów Europy, przestrzeń Europy Środkowej obejmuje również parę najbiedniejszych. Różnica pomiędzy tymi regionami jest ponad dziesięciokrotna: istnieją regiony takie jak wiedeński, praski, czy region Oberbayern z PKB na głowę mieszkańca przekraczającym o 140% średnią UE25, podczas, gdy inne, przykładowo Lubelskie i Podkarpackie w Polsce z 33%. Regiony na Ukrainie, takie jak Obwód Zakarpacki, czy Czerniowiecki są nawet 15% poniżej średniej UE25.

Jeżeli chodzi o potencjał gospodarczy, starzy członkowie UE są przeważnie bardziej konkurencyjni niż nowe kraje członkowskie oraz kraje sąsiadujące z UE. Z 73 regionów NUTS 2 w Europie Środkowej 22 mają poniżej 50% średniego dla UE25 poziomu PKB, wszystkie z nich w granicach nowych krajów członkowskich. Faktycznie, wszystkie 10 regionów z najniższym PKB na głowę mieszkańca w całej UE25 należy do Europy Środkowej. Jeżeli chodzi o dynamikę gospodarki (tj. roczny wzrost PKB na głowę mieszkańca) sytuacja kształtuje się nieco odmiennie. Nowe kraje członkowskie wykazują lepsze rezultaty niż starzy członkowie, co sugeruje, że państwa wschodnioeuropejskie nadrabiają zaległości.

⁵ UNESCO, Organizacja do spraw Oświaty, Nauki i Kultury ma na celu stymulowanie identyfikowania, ochrony i konserwacji kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa światowego uznanego za szczególnie wartościowe dla ludzkości. Odzwierciedla to międzynarodowy traktat zwany **Konwencją o ochronie światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, przyjętą przez UNESCO w roku 1972

Mapa 3: Poziom gospodarczy - PKB per capita wg parytetu siły nabywczej (PPP), 2003

Źródło: Eurostat

Relacje handlowe mogą być interpretowane jako wskaźnik zaawansowania integracji. Jeżeli chodzi o **powiązania handlowe** Europa Środkowa sprawia wrażenie już wysoce zintegrowanej, a proces ten nadal postępuje. Około 29,5% handlu Europy Środkowej odbywa się na tym obszarze. Wskaźniki wzrostu w handlu trzech zachodnich krajów Europy Środkowej, tzn. Niemiec, Austrii i Włoch pokazują dużo wyższe wartości niż w odniesieniu do handlu z pozostałymi 12 zachodnimi krajami UE. Co więcej, dane dotyczące wzrostu handlu pomiędzy tymi trzema zachodnimi krajami a krajami wschodnimi są o wiele wyższe niż odpowiednie dane obrazujące wzrost handlu z UE15 i ze światem.

Geograficzna bliskość, dostępność i więzy historyczne wpływają na integrację gospodarczą. Zdecydowanie najważniejszym partnerem handlowym nowych krajów członkowskich w Europie Środkowej są Niemcy, podczas gdy dla krajów Europy południowo-wschodniej, które nie są jeszcze członkami UE, najważniejszym partnerem są Włochy. Ciągłe ma również miejsce intensywniejszy handel pomiędzy Słowacją i Republiką Czeską, a nawet pomiędzy starszymi tradycyjnymi partnerami – Węgrami i Austrią.

Obecna konkurencyjność krajów Europy Środkowo-Wschodniej (z wyjątkiem Słowenii) zależy w znacznej mierze od obecności **kapitału zagranicznego**. Bardzo znaczna część (20-40%) inwestycji handlowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej dokonywana jest przez inwestorów zagranicznych. Wsparcie Wspólnoty i prywatne inwestycje zagraniczne są zatem równie ważne dla rozwoju każdego z krajów. Jako że przy lokowaniu FDI (bezpośrednich inwestycji zagranicznych) nie zważa się na względy spójności, skutkiem tego jest dramatyczny wzrost dysproporcji w gospodarce i dochodach tak pomiędzy poszczególnymi krajami Europy Środkowej, jak i w nich samych.

Aglomeracje miejskie są centrami działalności i wzrostu gospodarczego. W kategoriach PKB, we wszystkich krajach najbardziej zurbanizowane regiony są gospodarczo najsilniejsze i odnoszą największe sukcesy.

W ubiegłych kilku latach, regiony wielkomiejskie były motorem wzrostu na obszarze całej Europy. 75% całego wzrostu PKB dla krajów Europy Środkowej zostało wygenerowane przez zaledwie jedną piątą regionów – w uwzględnieniu regionów stołecznych – zamieszkałych przez jedną trzecią ogółu populacji. Jednakże różnica w konkurencyjności regionów wielkomiejskich jest znaczna. Istnieje wyraźny podział pomiędzy regionami

wielkomiejskimi w zachodnich i wschodnich krajach partnerskich. Regiony wielkomiejskie Monachium, Stuttgart, Mediolanu, Berlina oraz Wiednia znajdują się wśród najsilniejszych i najbardziej konkurencyjnych regionów Europy. Za wyjątkiem Wiednia, usytuowane są one „na krawędzi” Europy Środkowej w starych krajach członkowskich. Z drugiej strony obszary metropolii Budapesztu, Pragi, Krakowa, czy Bratysławy są ciągle dość słabe w porównaniu z poziomem aktywności gospodarczej wielkomiejskich regionów zachodnioeuropejskich, ale istotnie bardzo dynamiczne w rozwoju, tak więc powoli dorównują czołówce.

Oprócz regionów stołecznych, drugi pod względem wielkości PKB per capita znaleźć można w zachodniej części Niemiec i Austrii oraz północnych regionach Włoch. W nowych krajach członkowskich najbardziej zaawansowane regiony to te w bliskim sąsiedztwie starych krajów członkowskich.

Europa Środkowa jest dalece niespójna – przynajmniej w sensie ekonomicznym, tak jak pokazują przedstawione powyżej wartości PKB. Spójności brakuje przy następujących liniach podziału ujawniających wyraźne gospodarcze dysproporcje. Główne linie podziału będą

- wzdłuż dawnej „żelaznej kurtyny”,
- wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej UE,
- w odniesieniu do wewnętrznych regionalnych dysproporcji.

Różnice w krajach Europy Środkowej są o wiele większe niż w krajach zachodnich. Obecne tendencje pogłębiają rozbieżność: podczas, gdy dysproporcje w „zachodniej części” ulegają zmniejszeniu, w nowych krajach członkowskich – wzrastają. Im bardziej zaawansowany jest w danym kraju proces przemian, tym większe wewnętrzne różnice. To również z tego powodu regiony stołeczne w nowych krajach członkowskich UE mają dziś szczególne znaczenie.

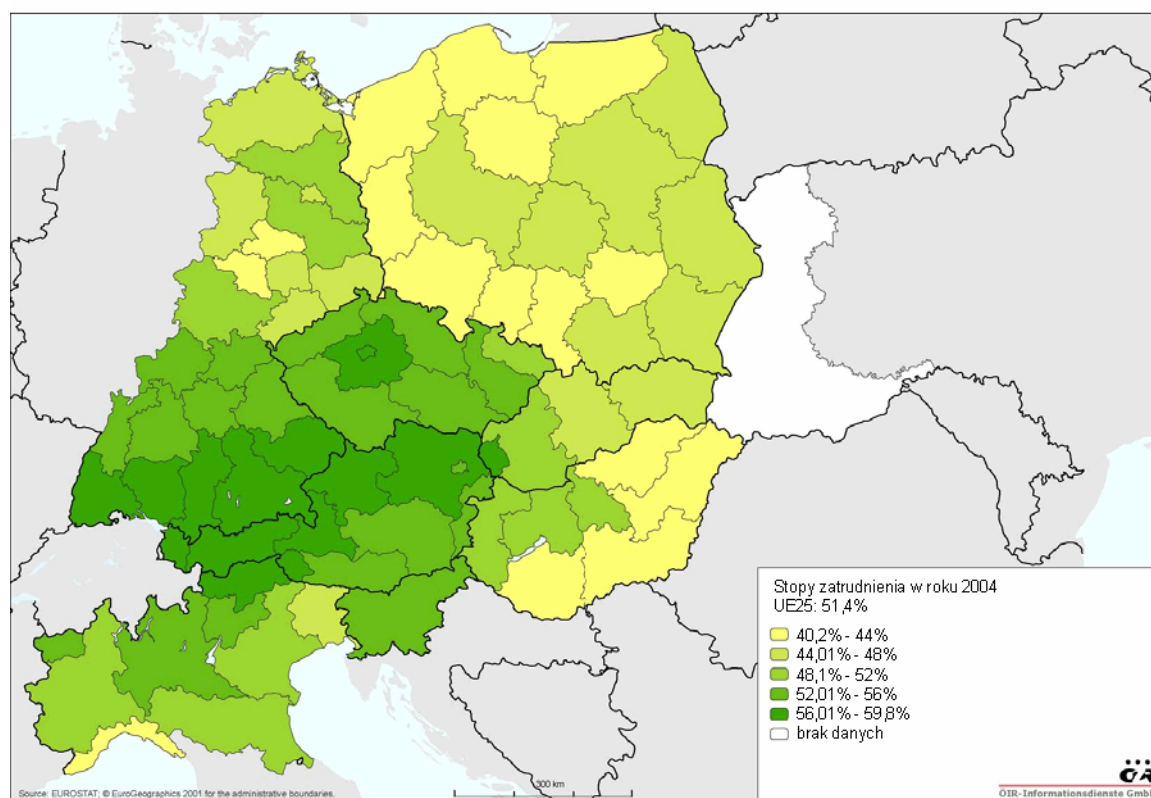
2.2.3 Rynek pracy – zatrudnienie i bezrobocie

Struktury i możliwości lokalnej gospodarki determinują również **struktury zatrudnienia** w Europie Środkowej. Różnice w stopach zatrudnienia są mniejsze pomiędzy starymi i nowymi krajami członkowskimi niż pomiędzy centralną częścią Europy Środkowej (Niemcy, Republika Czeska, Austria, Słowenia osiągają średnią UE-25) oraz środkowoeuropejskimi krajami wokół (stopa zatrudnienia w Polsce, Słowacji, na Węgrzech i we Włoszech jest znacznie niższa).

Biorąc pod uwagę rozwój rynku w obszarze Europy Środkowej zaobserwować można następujące tendencje:

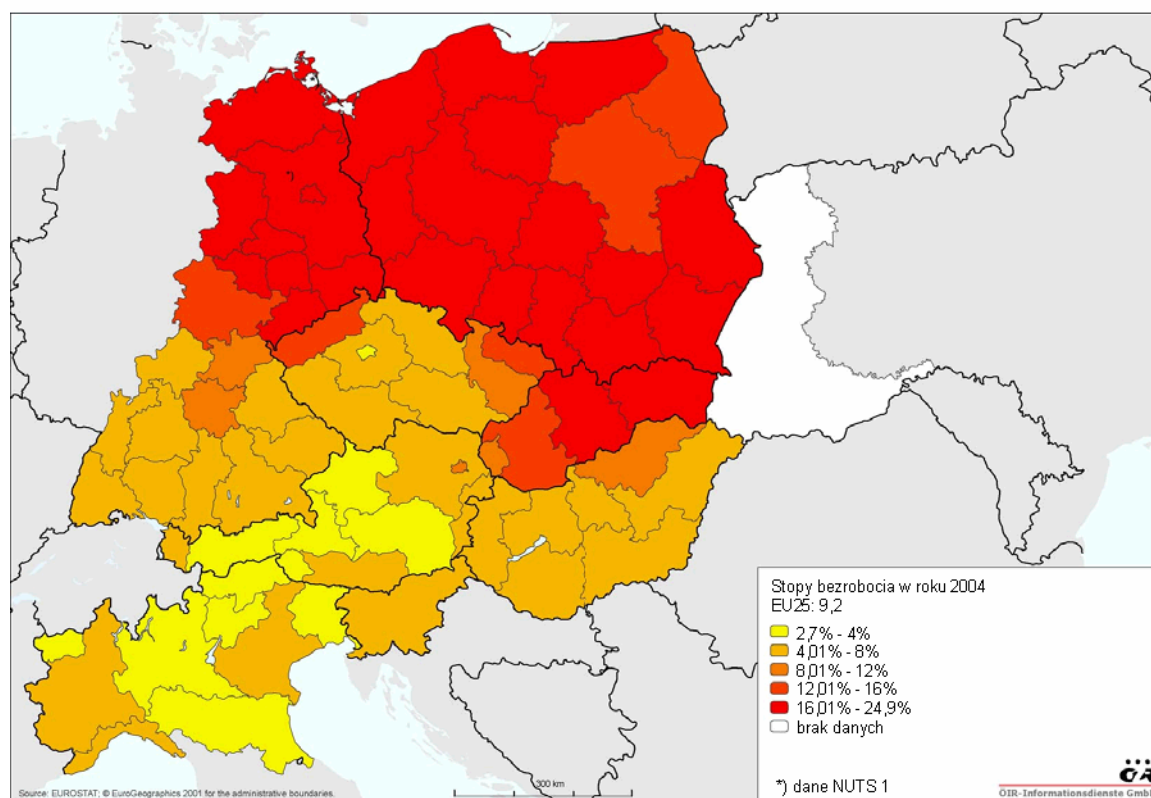
- negatywny wpływ kryzysów strukturalnych w rolnictwie i starych regionach przemysłowych, a w ich konsekwencji niedobór miejsc pracy.
- wzrastające zatrudnienie w sektorze usług, wzrastające zatrudnienie kobiet;
- nowe powiązania i powiększanie się istniejących sieci związanych z dojazdem do pracy;
- przepływ migracji spowodowany głównie lepszymi możliwościami rynkowymi obszarów miejskich i/lub innych krajów;
- rosnące stopy bezrobocia przy wzrastającym odsetku osób bezrobotnych z powodu problemów strukturalnych (niskie kwalifikacje, mała mobilność, niepełnosprawność, ...)

Mapa 4: Stopy zatrudnienia w roku 2004

Źródło: Eurostat

Mapa 5: Stopy bezrobocia w roku 2004

Źródło: Eurostat

W kwestii możliwości zatrudnienia i kształcenia należy odnieść się do innej sytuacji mężczyzn i kobiet.

- W przeciwieństwie do sytuacji z UE-15 udział kobiet w **rynku pracy** był wysoki, jednakże dramatycznie spadł w trakcie pierwszych lat okresu transformacji. Dziś (podobnie jak w UE-15) na rynkach pracy Europy Środkowej ma miejsce wyraźna segregacja pod względem płci oraz rysuje się duża różnica w płacach w zależności od płci. We wszystkich krajach Europy Środkowej bezrobocie kobiet jest wyższe niż mężczyzn. Odzwierciedlając tendencje wspólnego rynku pracy/ zatrudnienia dotyczące stopy zatrudnienia kobiet, region środkowoeuropejski mieści się w średniej UE-25, podczas gdy okoliczne kraje wykazują niższe stopy zatrudnienia. Zatrudnienie w niepełnym wymiarze godzin, zarówno całkowite, jak i kobiet, jest o wiele niższe w nowych krajach członkowskich niż w UE-15.

– Jeżeli chodzi o **wykształcenie**, kobiety w Europie Środkowej (tak jak w UE-25) mają niższe kwalifikacje niż mężczyźni. Ta dysproporcja pomiędzy poziomem kwalifikacji mężczyzn i kobiet nie jest już tak wyraźna w młodszych grupach wiekowych. Kobiety nie tylko zdołały dorównać mężczyznom – odsetek młodych kobiet (25-34 lat) na przykład, nieposiadających wykształcenia ponadpodstawowego jest teraz niższy niż mężczyzn w porównywalnej grupie wiekowej. Ponadto, wśród studentów szkół wyższych w całej Europie Środkowej jest więcej kobiet niż mężczyzn. Przeważającą większość studentek uczelni wyższych odnotowuje się w szczególności w Czechach, Polsce, na Węgrzech, we Włoszech i w Słowenii. Z kolei odsetek kobiet wybierających studia z zakresu nauk ścisłych, matematyki i informatyki jest dużo niższy, a jeszcze niższy w dziedzinach inżynierii, przemysłu, czy budownictwa.

2.3 System innowacyjności (innowacja, B+R /badania i rozwój/, edukacja i kwalifikacje)

Wysoki poziom edukacji i innowacji są jednym z głównych atutów w rozwoju regionalnym i głównym czynnikiem regionalnej innowacyjności. Poziom edukacji, baza wiedzy i dostęp do badań i rozwoju (B+R) odgrywają kluczową rolę we wspieraniu działalności gospodarczej i stały się głównymi wyznacznikami gospodarczej konkurencyjności. (Regionalny) poziom kwalifikacji i intensywność innowacji zależą od:

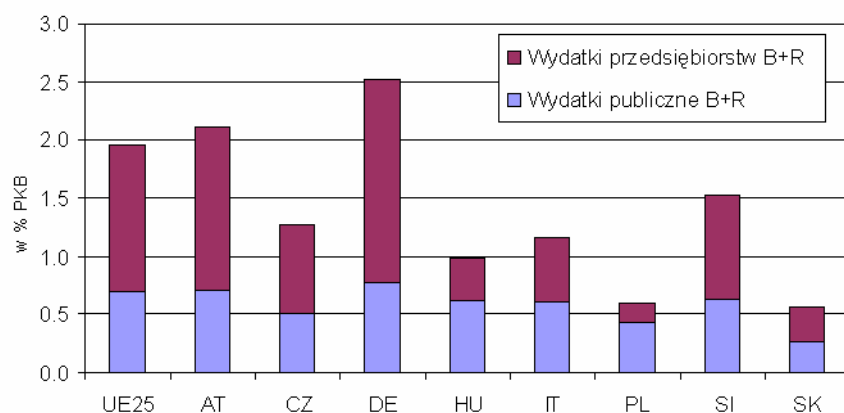
- systemu edukacji, regionalnego rozmieszczenia infrastruktury edukacyjnej oraz fizyczna i społeczno-kulturalna dostępność edukacji;
- ukierunkowania krajowej polityki innowacyjności i technologii,
- czynników ekonomicznych (struktura gospodarcza – przedsiębiorstwa, gałęzie, poziom działalności gospodarczej),
- wydatków na B+R (krajowe, regionalne, prywatne).

W odniesieniu do **spełniania kryteriów strategii lizbońskiej** Europa Środkowa prezentuje dość zróżnicowany obraz jeżeli chodzi o wskaźniki gospodarcze dotyczące B+R i innowacji. Podczas gdy niektóre państwa przodują w kategoriach wydajności, stopy zatrudnienia, wydatków na badania i rozwój, kadry B+R oraz poziomu wykształcenia społeczeństwa, inne wyraźnie pozostają pod tymi względami w tyle. Te same tendencje zaobserwować można w poszczególnych krajach, przy wyraźnych różnicach pomiędzy regionami stołecznymi i większością pozostałych regionów nowych krajów członkowskich.

Prawidłowość ta zauważalna jest również w **wydatkach na badania i rozwój** (w % PKB i %GERD (Gross Expenditure on Research and Development) - krajowe wydatki na badania i rozwój ogółem), gdzie rozbieżności pomiędzy starymi i nowymi krajami członkowskimi są bardzo wyraźne. W starych krajach członkowskich Europy Środkowej łączne wydatki na B+R są znacznie wyższe w Niemczech i Austrii, ale znacznie niższe we Włoszech. Dzięki korzystnej strukturze przemysłowej i dobrze wyposażonemu systemowi B+R w starych krajach członkowskich południowo-zachodniej części Niemiec oraz zachodniej i wschodniej części Austrii wykazują wysokie wartości jeśli chodzi o kwoty wydatków na B+R.

Najniższe krajowe wydatki brutto na badania i rozwój (GERD) odnotowuje się w Polsce i Słowacji. Ogólnie można stwierdzić, że w krajach Europy Środkowej niskiej wartości GERD towarzyszy znacznie niższy udział przedsiębiorstw w wydatkach na badania i rozwój (%BERD – Business Expenditure on Research and Development).

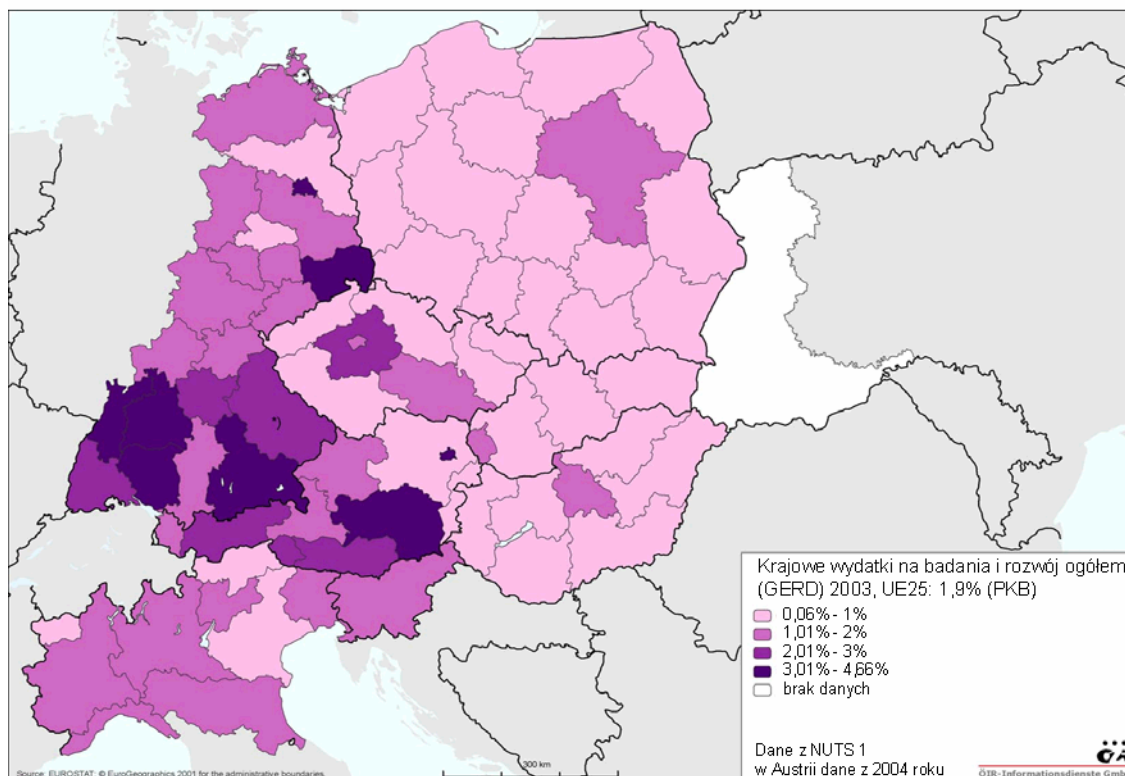
Diagram 1: Udział wydatków publicznych i wydatków przedsiębiorstw w finansowaniu B+R (w % PKB)

Źródło: Europejska tablica wyników w dziedzinie innowacji (European Innovation Scoreboard) 2005

W nowych krajach członkowskich różnice pod tym względem są widoczne zwłaszcza między regionami centralnymi i wiejskimi, przy czym ponadprzeciętne wydatki na B+R odnotować można głównie w regionach centralnych (stołecznych). W grupie nowych krajów członkowskich jedynie aglomeracja praska wydatki na B+R per capita ma na poziomie przekraczającym europejską średnią (zob. mapa).

Mapa 6: Procentowy udział w PKB wydatków na badania i rozwój (B+R), 2003

Źródło: Eurostat, Statistik Austria

System badań i rozwoju w Europie Środkowej jest szczególnie bogaty i obejmuje uniwersytety, jak i inną państwową i prywatną bazę B+R, parki naukowe i technologiczne, ośrodki innowacji i przekształceń. Jednakże,

potencjał innowacyjności kształtuje się odmiennie w różnych krajach członkowskich i ich regionach oraz niezupełnie zależy od bazy ekonomicznej i struktury regionu oraz narodowej polityki innowacyjności i technologii. Podczas, gdy uniwersytety i ośrodki naukowe skoncentrowane są przede wszystkim na głównych obszarach miejskich i/lub regionalnych ośrodkach gospodarczych, inne obiekty zostały już stworzone w innych regionach, aby stymulować innowacyjność i procesy rozwoju.

Struktura ekonomiczna również kształtuje się gorzej w regionach słabszych. Najnowocześniejszy przemysł i usługi biznesowe oparte na wiedzy zwykle koncentrują się w głównych regionach, co samo w sobie prowadzi do wzrostu działalności innowacyjnej, jako, że dużo więcej wydaje się na badania i rozwój tutaj, w porównaniu z pozostałymi regionami, w których zatrudnienie koncentruje się w mniej uprzywilejowanych obszarach.

Zgodnie z tą prawidłowością **działania w dziedzinach badań i rozwoju oraz zaawansowanych technologii** są także silnie skoncentrowane w kluczowych regionach (uniwersytety, instytuty badawcze, przedsiębiorstwa oparte na badaniach i rozwoju). Firmy – zwłaszcza małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) – w mniej uprzywilejowanych regionach często cierpią z powodu odizolowania od najlepszych międzynarodowych sieci badawczo-rozwojowych oraz ośrodków badawczych opracowujących nowe technologie. Szczególnie małe i średnie przedsiębiorstwa mają trudności w dowiadywaniu się o ostatnich osiągnięciach technologicznych i ich zastosowaniu, oraz w nawiązywaniu kontaktów z odpowiednimi partnerami w innych miejscach.

Małe i średnie przedsiębiorstwa są trzonem niefinansowej gospodarki UE⁶, jako że stanowiły 99,8% wszystkich przedsiębiorstw UE-25 w roku 2003, zatrudniając około dwie trzecie siły roboczej i generując więcej niż połowę (57,3%) wartości dodanej. W krajach Europy Środkowej udział mikroprzedsiębiorstw wynosi pomiędzy 73% (Słowacja) a 96% (Polska); we Włoszech stanowią one 95%. Największy procent małych (10-49 pracowników) i średnich przedsiębiorstw (50-249 pracowników) odnotowuje się na Słowacji (25%), w Niemczech (17%) oraz Austrii (14%), a we wszystkich innych krajach udział ten wynosi około 4-7%. W kwestii zatrudnienia znaczenie dużych przedsiębiorstw (250 lub więcej pracowników) jest największe na Słowacji (51% zatrudnionych), w Niemczech (40%) i Republice Czeskiej (31%)⁷

Działalność badawczo-rozwojowa często jest różna w zależności od rozmiaru firmy, szczególnie w sektorze drugim (np. produkcja przemysłowa). Regiony o dużej koncentracji zatrudnienia w (małych) firmach produkcyjnych i produkujące na niskim poziomie technologicznym skłaniają się ku małej stopie wydatków na badania i rozwój, w przeciwieństwie do (dużych) firm zaawansowanej technologii, które zazwyczaj mają wewnętrzny potencjał badawczy. Małe i średnie przedsiębiorstwa zależą w dużym stopniu od ich możliwości dostępu do zewnętrznych technologii i know-how, szczególnie w swoim bezpośrednim sąsiedztwie.

Podczas gdy kraje te różnią się znacząco od krajów UE-15 jeżeli chodzi o elastyczność, motywację i inne uwarunkowania środowiska biznesowego, dodatkowo ograniczają je bariery uniemożliwiające efektywne rozmieszczenie działalności gospodarczej w regionach.

Jeżeli chodzi o **poziom wykształcenia** pracowników, głównie regiony stołeczne, ale również wiele regionów Niemiec (poza stołecznym) cieszy się wysokim odsetkiem osób zatrudnionych z wyższym wykształceniem. Regiony o niższym poziomie wykształcenia łączą następujące cechy:

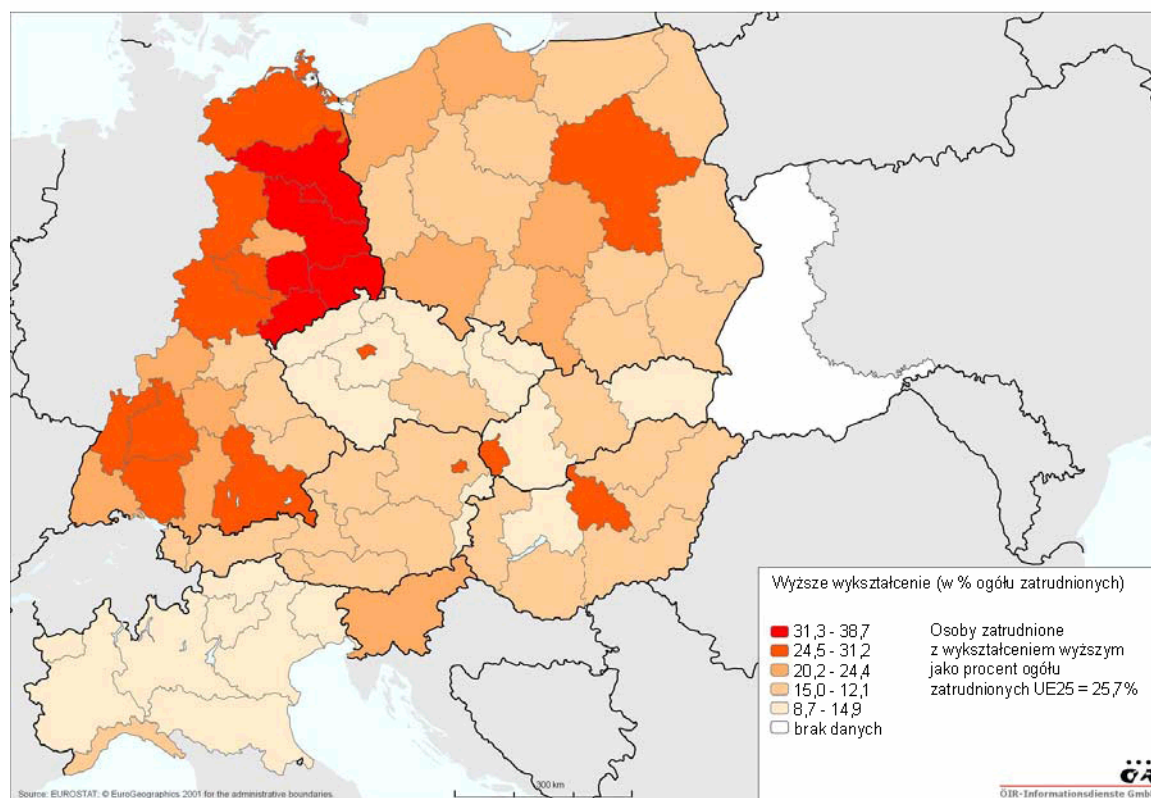
- Wyjątek stanowią regiony stołeczne Czech i Republiki Słowackiej wykazujące wyjątkowo wysoki odsetek pracowników z wykształceniem ponadpodstawowym w porównaniu z resztą obszaru tych krajów. Zasadniczo, odsetek pracowników z wykształceniem ponadpodstawowym jest wyższy w nowych krajach członkowskich (z wyjątkiem Słowenii) i w Austrii.

- Odsetek wykształcenia podstawowego jest najwyższy w północnych Włoszech; na drugim miejscu plasuje się szersze terytorium południowych Niemiec.

⁶ określone według NACE (część C-I i K)

⁷ Źródło: Eurostat: Statistics in focus, Industry, trade and services 24/2006, SMEs and entrepreneurship in EU (Statystyka w przybliżeniu, przemysł, handel i usługi 24/2006, MiSP oraz przedsiębiorczość w UE)

Mapa 7: **Zatrudnieni z wyższym wykształceniem w roku 2004**

Źródło: Eurostat

W kategoriach **potencjału innowacyjności** Europa Środkowa przedstawia, ponownie, dość mieszany obraz. Większość Europy Środkowej ma, w porównaniu ze średnią UE, wyraźnie mocną pozycję w zatrudnieniu w najnowocześniejszych usługach, średnio i wysoko zaawansowanym technicznie przemyśle, wydatkach publicznych na badania i rozwój oraz poziomie wykształcenia młodzieży (por. *Europejską Tablicę Wyników Innowacyjności* /ang. European Innovation Scoreboard/ 2005⁸). Istnieją, jednakże, słabe punkty związane z odsetkiem wyższego wykształcenia – liczba nowych absolwentów kierunków inżynierskich i nauk ścisłych, mniejszy niż przeciętny udział w ustawicznym kształceniu oraz małe wydatki na badania i rozwój w sektorze prywatnym.

Na podstawie wyników i stóp wzrostu **Syntetycznego Indeksu Innowacyjności** /Summary Innovation Index (SII)/ 2005 Europa Środkowa plasuje się w okolicach średniej lub powyżej, jedynie jeśli chodzi o stare kraje członkowskie (Niemcy znajdują się w grupie liderów, Austria powyżej średniej, a Włochy poniżej). Kraje te wykazują także średni wzrost wartości SII (od 1,0% w wypadku Niemiec do 2,4% dla Austrii).

Nowe kraje członkowskie podzielić można na dwie grupy:

- kraje „nadrabiające zaległości”, w tym: Węgry, Słowenia, Republika Czeska, odnotowujące wzrost wskaźnika SII w ostatnich trzech latach odpowiednio o 4,3% (Węgry), 3,2% (Słowenia) i 2,2% (Republika Czeska)
- kraje niemogące konkurować pod względem innowacyjności, z uwzględnieniem mieszczących się w tej grupie Polski i Słowacji, o wskaźniku SII wynoszącym odpowiednio 0,3% i 0,2%.

Jednak, zgodnie wnioskami z Europejskiego Raportu o Postępie w Dziedzinie Innowacji 2006 (European Innovation Progress Report) nie można oczekiwać ujednolicenia sytuacji w UE pod tym względem w krótkim czasie. Żadne z państw nadrabiających zaległości prawdopodobnie nie osiągnie średniego poziomu UE-25 do 2010 r. W najlepszym wypadku Węgry, Słowenia i Włochy osiągną ten poziom, przy zachowaniu obecnego tempa w 2015 r., a w wypadku Polski i Słowacji potrzebny jest na to znacznie dłuższy okres.

⁸ <http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboard2005/index.cfm>

Dobre **zarządzanie** i efektywna **struktura instytucjonalna** są ważnym źródłem regionalnej konkurencyjności. Dla innowacyjności kluczowe znaczenie ma ulepszenie całościowego procesu uczenia i tworzenia oraz przepływu i rozprzestrzeniania wiedzy. Ponadto, rozwój sieci współpracy i partnerstwa publiczno-prywatnego jest ważny w inicjowaniu tworzenia tematycznych i/lub regionalnych klastrów, jak i regionalnych strategii i polityki innowacyjności, szczególnie w regionach będących w mniej korzystnej sytuacji pod tym względem, z reguły także o mniej wydajnych systemach innowacyjnych.

Innowacyjność oraz system i polityka badań i rozwoju szczególnie w nowych krajach członkowskich podlega zmianom strukturalnym. Przed procesem transformacji tradycja innowacyjności kształtowana była poprzez istnienie gałęzi produkcji o dużym stopniu wykorzystania umiejętności technicznych (np. przemysł maszynowy, chemiczny, spożywczy, zbrojny, produkcja pojazdów...) silne ukierunkowanie systemu kształcenia w edukacji inżynierskiej oraz wyraźny potencjał badawczo-rozwojowy w firmach produkcyjnych, jak i dobre struktury współpracy i związki pomiędzy środowiskami akademickimi a naukowo-przemysłowymi. W większości krajów prywatyzacja, restrukturyzacja sektora wtórnego oraz nowe relacje właścicielskie prowadzą do redukcji działań innowacyjnych mierzonych w zasobach ludzkich i finansowych.

We wszystkich krajach Europy Środkowej polityka technologii i innowacyjności zależy w dużym stopniu od następujących elementów: użycia tradycyjnego przemysłowego know-how (np. klastry), rozpowszechniania know-how i wyników badań (transfer technologii). Polityka technologii i innowacyjności obejmuje również działania takie jak rozwój gromad przedsiębiorczości (klastrów), modernizowanie infrastruktury i ustalanie głównych punktów (ośrodków technologicznych, ośrodków wymiany, itd.). Wraz z zapoczątkowaniem przemian wszystkie nowe kraje członkowskie podjęły starania w celu nadrobienia zaległości w tej dziedzinie.

2.4 Dostępność

2.4.1 Transport

Jakość ponadnarodowej i regionalnej **infrastruktury transportowej** oraz dostępność kształtują się różnie w zależności od kraju, regionu, a także środków transportu. Zasadniczo, systemy transportowe projektowane są do zaspokajania potrzeb i odzwierciedlają sytuację krajów oraz ich ukierunkowanie strategiczne. Biorąc pod uwagę kontekst europejski powstały nowe perspektywy i wymogi a nowe priorytety wpłynęły na krajowe i regionalne decyzje.

W Europie Środkowej mamy do czynienia z następującymi wyzwaniami:

- wysoce rozwinięta infrastruktura (w starych krajach członkowskich) w porównaniu z niedostatkami jakości i ilości podaży (w niektórych częściach nowych krajów członkowskich);
- różny status środków transportu (transport indywidualny a publiczny, drogowy a kolejowy);
- wzrastające nasilenie transportu i duże zagęszczenie ruchu (szlaki ponadnarodowe, trasy dojazdowe do miejsc pracy, obszary miejskie, turystyka...);
- słaba dostępność regionów peryferyjnych oraz wzajemna dostępność przygraniczna w regionach granicznych.;
- duże obciążenie dla środowiska (zanieczyszczenie, hałas, wykorzystanie gruntów...) spowodowane wzrastającym ruchem (ulicznym);
- wzrastająca mobilność (codzienne dojazdy, podróże służbowe, czas wolny...)

Ponadnarodowa infrastruktura i dostępność

W przeciwieństwie do stosunkowo równego przestrzennego rozmieszczenia ludności – z powodu zróżnicowanych poziomów infrastruktury – ramowe warunki całkowitej **dostępności**⁹ różnią się znacząco na przestrzeni Europy Środkowej. Pozostając pod wpływem zależności od trzonu Zachodniej Europy przestrzeń ta obejmuje nie tylko obszary najwyższej (np. Mediolan, Monachium, Wiedeń, Bratysława), ale również niskiej dostępności, chociaż te ostatnie stanowią wyjątki. Obszar wokół Wiednia i Bratysławy stanowi nawet jedyny obszar najwyższej europejskiej dostępności poza terytorium tzw. Pentagonu¹⁰. Peryferyjne, słabo dostępne obszary usytuowane są wzdłuż wybrzeża Bałtyku, we wschodniej Polsce, Słowacji i na Węgrzech, w niektórych regionach granicznych Republiki Czeskiej, w Alpach oraz na południu Węgier.

Ponadnarodowa dostępność w obrębie Europy Środkowej zależy w dużym stopniu od, zarówno Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T)¹¹ i jej priorytetowych projektów, jak określono w Decyzji 884/2004/UE. W kwestii *połączeń Północ-Południe* odnosi się to, w szczególności, do osi kolejowej Berlin – Weron/Mediolan – Bolonia (w kierunku Palermo), do osi kolejowej Norymberga/Drezno-Praga-Wiedeń-Budapeszt (w kierunku Aten); do osi kolejowej Gdańsk-Warszawa- Brno/Bratysława-Wiedeń i do osi „Rail Baltica” („Kolei Bałtyckiej”) Warszawa – Kowno-Talin-Helsinki. W nawiązaniu do połączeń Zachód-Wschód odnosi się to do osi kolejowej Lyon-Triest-Divača/Koper- Divača – Lublana- Budapeszt- granica ukraińska; do osi kolejowej Paryż-Sztrasburg-Sztuttgart-Wiedeń- Bratysława, oraz do śródlądowej osi wodnej Ren/Moza- Men-Dunaj. Ponadto, następujące autostrady morskie są bardzo istotne dla obszaru współpracy: autostrada na Morzu Bałtyckim (łącząca bałtyckie państwa członkowskie z państwami członkowskimi środkowej i zachodniej Europy, z uwzględnieniem szlaku poprzez Morze Północne/ Kanał Morza Bałtyckiego); autostrada morska południowo-wschodniej Europy (łączącej Adriatyk z Morzem Jońskim i wschodnią częścią Śródziemnego, z uwzględnieniem Cypru); autostrada morska Europy południowo-zachodniej (zachodni obszar śródziemnomorski, łączy Północne Włochy z Hiszpanią, Francją i Maltą oraz tworzy powiązania z autostradą morską Europy południowo-wschodniej).

Ponadto, wszystkie 5 głównych transeuropejskich osi transportowych do krajów sąsiadujących¹², jak określono w COM(2007)32, wpływa, w zasadzie, na obszar współpracy Europy Środkowej. Jednakże, najbardziej znaczące są (1) oś północna mająca łączyć północny obszar współpracy z Norwegią na północy oraz z Białorusią i Rosją na wschodzie; (2) oś centralna mająca łączyć Europę środkową z Ukrainą i morzem Czarnym, a poprzez wodne połączenie śródlądowe z morzem Kaspijskim; (3) oś południowo-wschodnia mająca łączyć obszar współpracy z Bałkanami i Turcją.

Wsparcie i rozwój Transeuropejskiej Sieci Transportowej uważa się za politykę niezbędną dla właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego oraz dla spójności gospodarczej i społecznej. Podczas gdy poziom usług w ramach TEN-T na terytorium UE-15 jest raczej wysoki, modernizacja korytarzy transportowych w nowych krajach członkowskich i krajach sąsiednich jest zróżnicowana, lecz ogólnie są w tej dziedzinie zaległości.

Główne potrzeby dotyczące sieci transportu ponadnarodowego sprowadzają się do modernizacji kolejowych sieci TEN, co można łatwo odczytać w priorytetach obranych przez „Grupę wysokiego szczebla” w roku 2005 (większość priorytetowych osi TEN-T to osie kolejowe). Zgodnie z nimi szczególnie wzmocnić należy ciągle jeszcze brakujące **szybkie (kolejowe) połączenia** do i z regionów metropolitalnych. Ponadto, oś północno-południową od Morza Bałtyckiego po Wiedeń/ Bratysławę uznano za priorytetową również dla rozwoju transportu drogowego.

Rozwój transportu drogowego i kolejowego¹³ w latach 1995 – 2004 (mierzony w milionach tkm) przejawiał odwrotne tendencje. Zasadniczo transport drogowy znacznie wzrósł, podczas gdy transport kolejowy raczej zmalał. Biorąc pod uwagę pojedyncze kraje, prawidłowość ta jest mniej wyraźna.

--- Transport drogowy wzrósł we wszystkich krajach, jednakże w różnym stopniu. Najwyższy wzrost należy odnotować w Słowenii (+173%) i Polsce (+101%), podczas gdy Włochy, Słowacja (odpowiednio +13% i +17%) oraz Niemcy (+28%) wykazują jedynie niewielki rozwój, a Republika Czeska, Austria i Węgry (od +47% do +49%) - umiarkowany.

--- Transport kolejowy ogółem spadł, jednakże w Austrii (+36%), Niemczech (+24%) i Słowenii (+13%)

⁹ Całkowita dostępność wszelkimi środkami, zgodnie z wynikiem ESPON.

¹⁰ Tak zwany „Pentagon”- obszar wyznaczony przez Londyn, Paryż, Mediolan, Monachium i Hamburg jest, według ESDP 1999 (Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego) jedyną „strefą globalnej ekonomicznej integracji” w Europie (później w krajach UE15), zgodnie z zaobserwowanym zjawiskiem koncentracji najbardziej dynamicznych regionów w Europie Północno-Zachodniej.

¹¹ zobacz stosowne mapy przedstawiające sieci TEN-T w aneksie 7.6

¹² zobacz mapę przedstawiającą 5 głównych transeuropejskich osi transportowych w aneksie 7.6

¹³ Źródło: Komisja Europejska, Energia i transport w cyfrach, 2005

kolejowy transport towarowy wzrósł a jego mały spadek miał miejsce na Węgrzech i we Włoszech (od -1% do -3%). Z drugiej strony znaczny spadek odnotować należy w Republice Czeskiej (-33%) oraz w Polsce i na Słowacji (w każdej -30%).

Ze względu na szybki rozwój transportu drogowego w **podziale zadań przewozowych** (modal share) w Europie Środkowej dominuje drogowy transport lądowy, chociaż system transportu kolejowego jest dobrze rozwinięty w większości krajów (w szczególności w nowych krajach członkowskich). Udział transportu drogowego (2004) kształtuje się pomiędzy około 60% (w Słowenii, Polsce i na Słowacji) aż do ponad 90% (Włochy).

Logistyka odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu mobilności (trwałej) oraz w zwiększeniu przydziału zadań przewozowych metodom transportu przyjaznym dla środowiska. Jej znaczenie ciągle rośnie z uwagi na globalizację produkcji, a co za tym idzie odpowiednich łańcuchów dostaw. Obecnie istnieje kilka tendencji – czasem wzajemnie przeciwstawnych – np. centralizacja organizacji logistyki w europejskich i regionalnych centrach dystrybucji, decentralizacja wobec nasycenia europejskich dróg, outsourcing obsługi logistycznej (nadawcy ładunku wykupują kompleksowe usługi logistyczne od zewnętrznych usługodawców).

W odniesieniu do **śródlądowych dróg wodnych**, najważniejsze znacznie w Europie Środkowej mają Dunaj i Ren. Rzeki te obsługują handel pomiędzy Niemcami, Austrią, Słowacją, Węgrami oraz dalej z krajami bałkańskimi, stanowiąc jednocześnie główne połączenie tranzytowe pomiędzy Zachodnią Europą a krajami Morza Czarnego. Ponadto wiele innych mniejszych połączeń śródlądowych (np. w Polsce) ma potencjał dla rozwoju transportu przyjaznego dla środowiska. Według programu NAIADES¹⁴ dostępność tanich usług śródlądowego transportu wodnego okazuje się być decydującym czynnikiem dla europejskiego przemysłu. Jednakże, obecnie wykorzystuje się jedynie 10% potencjału Dunaju. Udział śródlądowego transportu wodnego w zadaniach przewozowych (w tonokilometrach) wynosi 6% w krajach UE25. W Europie Środkowej jedynie Niemcy (12,8%) są powyżej tej średniej, podczas gdy inne kraje wykazują niższe wartości, kształtujące się na poziomie od 5,8% na Węgrzech, 4,9% w Austrii, 2,8% na Słowacji, 0,8% w Polsce do 0,1% we Włoszech.

Położone nad Morzem Bałtyckim i Adriatykiem **porty morskie** połączone szlakami naziemnymi oraz korytarzami żeglugi śródlądowej z Morzem Północnym odgrywają znaczącą rolę dla dostępności tej przestrzeni. Dotychczas porty tego obszaru mają, z europejskiego punktu widzenia jedynie krajowe znaczenie. Porty morskie o znaczeniu interkontynentalnym znaleźć można jedynie poza obszarem programu (np. porty Morza Północnego i Śródziemnego). Odnowiona hierarchia europejskiego systemu portowego prowadzi do konkurowania portów. Podczas gdy porty bałtyckie odnalazły już swoje miejsce w ewoluującej hierarchii portów, mniejsze porty dobrze radzą sobie w odnajdywaniu nisz rynkowych. W Europie Środkowej skoordynowany rozwój portów traktować można jako źródło regionalnego wzrostu: porty służą jako źródło jak i punkt docelowy globalnego transportu towarowego, mogą one być atutem w odniesieniu do logistyki wielorodzajowych oraz przyjaznych środowisku metod transportu. Jednakże, skoordynowany rozwój portów powinien być podjęty w taki sposób, by uniknąć potencjalnego wypaczenia konkurencji.

Transport powietrzny rozwija się bardzo dynamicznie w ostatnich latach. Porty lotnicze o międzynarodowym znaczeniu znajdują się w Monachium, Berlinie, Warszawie, Pradze, Mediolanie, Wiedniu, Budapeszcie, Bratysławie i Lublanie. Wymierne wyniki międzynarodowego transportu powietrznego najniższe są na Słowacji i w Polsce, a najwyższe w Niemczech i w Austrii, choć połączenia śródeuropejskie ulegają szybkiej poprawie w rezultacie uruchomienia tanich linii lotniczych.

System transportu krajowego i regionalnego

Stare kraje członkowskie oferują z reguły sieć transportową dobrej jakości tak na poziomie krajowym, jak i regionalnym, z nielicznymi tylko utrudnieniami. W nowych krajach członkowskich, z kolei, jeżeli chodzi o zarówno sieć szybkich dróg oraz sieć kolejową, zasadniczo większe zagęszczenie infrastruktury transportowej zaobserwować można w pobliżu stolic oraz wzdłuż korytarzy łączących stolicy z krajami UE-15. Prawidłowość ta wyraźniejsza jest w Polsce, na Słowacji i na Węgrzech, podczas gdy gęstość infrastruktury transportowej w Republice Czeskiej jest wyższa w dużych jej częściach. Oprócz tych regionów centralnych infrastruktura jest często dość słaba (szczególnie w północnej i wschodniej Polsce, południowej Słowacji, wschodnich Węgrzech

¹⁴ Komunikat Komisji na temat promowania wodnego transportu śródlądowego „NAIADES” – Zintegrowany europejski program działań na rzecz wodnego transportu śródlądowego (An integrated European action programme for inland waterway transport {SEC(2006) 34} /* wersja ostateczna COM/2006/00061 */))

oraz na dużym obszarze Ukrainy.) Istnieją trzy typy różnych struktur sieci **kolejowych** w następujących krajach:1) monocentryczne i promieniste: Węgry, Republika Czeska, Słowenia;2) quasi-monocentryczne: Austria, Słowacja;3) policentryczne, „pajęczynowe”: Niemcy, Polska, Włochy. Szybka kolej będąca wynikiem technologicznego rozwoju transportu (o szybkości powyżej 200km/h, biegnąca po oddzielnych torach) istnieje wyłącznie w Niemczech. W Austrii i w Republice Czeskiej (na tradycyjnych torach, lecz również częściowo z pociągami pendolino) „quasi-szybka” kolej jest jedynie w fazie pilotażowej. W krajach grupy wyszehradzkiej, sieć torów umożliwiających rozwinięcie prędkości do 160km/h stanowi jedynie 2-5% całości.

Jeżeli chodzi o **przewóz osób**, wiodącą rolę odgrywa transport prywatny, szczególnie w starych, ale również, narastająco, w nowych krajach członkowskich. Zwiększenie wykorzystania samochodów osobowych (mierzone w relacji pasażer – kilometry) osiąga najwyższy pułap w nowych krajach członkowskich, jak np. Polska (1995-2003: +56%), Słowacja (+40%), Słowenia i Republika Czeska (+27%, +26%), podczas gdy wzrost w Niemczech (+4%) lecz również na Węgrzech (+2%) był znacznie mniejszy. W kategoriach procentowego korzystania z samochodów prowadzą Niemcy i Włochy (odpowiednio 85% i 83%, a za nimi Republika Czeska, Polska i Austria), podczas gdy Węgry wykazują najniższy odsetek (60%). Kolej ma ciągle wysoki udział w Republice Czeskiej i Polsce.

Krajowe systemy transportowe ukierunkowane są na krajowe bądź regionalne ośrodki gospodarcze. Nawet jeśli regiony wiejskie posiadają w miarę dobry dostęp do miejsc centralnych na szczeblu regionalnym ciągle istnieją niedobory w infrastrukturze drogowej, a w szczególności w transporcie publicznym wszystkich krajów. Jest to odczuwalne zwłaszcza w regionach przygranicznych i w obszarze połączeń po obu stronach granicy. Chociaż proces integracji trwa od lat, stan infrastruktury transportu przygranicznego, w szczególności w nowych krajach członkowskich jest niekorzystny. Co więcej, na niektórych odcinkach brakuje połączeń drogowych pomiędzy sąsiednimi regionami bądź są one w niezadowalającym stanie technicznym, mają małą przepustowość czy wręcz tendencję do powodowania zatorów. Oznacza to wady, które ograniczają możliwości i intensywność współpracy.

System transportu miejskiego

Z uwagi na swoją funkcję administracyjną, gospodarczą i kulturalną miejski system transportu jest bardzo istotny. Zrównoważony system transportu miejskiego ma fundamentalne znaczenie zarówno w kontekście wzrastających potrzeb przemieszczania się, jak i jakości życia i przestrzeni pracy. A zatem jako główne wyzwania stojące przed transportem miejskim wymienić można:

- wzrastające zapotrzebowanie na szybki, elastyczny i daleko sięgający transport publiczny, aby sprostać rosnącym potrzebom regularnych dojazdów
- ograniczenia finansowe władz publicznych;
- bezpieczeństwo i wydajność usług
- możliwość wykorzystania transportu publicznego przez wszystkie grupy wiekowe społeczeństwa (w zależności np. od cen i typu pojazdów)
- redukcja negatywnych skutków zwiększonego nasilenia transportu (hałas, emisje, zużycie gruntów, korki), ...

Badania Inicjatywy Transportu Miejskiego (Urban Transport Initiative)¹⁵ wykazują, że miasta w nowych krajach członkowskich przeważnie posiadają słabiej rozwinięte sieci dróg w porównaniu z miastami UE-15, a ilość posiadanych w tych krajach samochodów również jest mniejsza. Dalej, badania te dowodzą, że udział transportu publicznego w miastach nowych krajów członkowskich jest ciągle znacząco wyższy niż w miastach UE-15.

Przyjmuje się także za możliwe, że ograniczona przestrzeń drogowa w tych miastach stanowi instrument zarządzania popytem, przyczyniając się - w połączeniu z niższym wskaźnikiem posiadania samochodów – do większego udziału transportu publicznego w chwili obecnej (choć odnawianie floty autobusowej jest mniej systematyczne tutaj niż w miastach UE-15) Jednak, przypuszczalnie, ten korzystny podział zadań przewozowych będzie się zbliżał – wraz z dalszym rozwojem gospodarczym –do mniej korzystnej sytuacji z miast UE-15, chyba że proces ten zostanie powstrzymany przez stosowną politykę.

¹⁵ Źródło: Inicjatywa Transportu Miejskiego (Urban Transport Initiative), Rok Drugi, 2005

Bezpieczeństwo w transporcie

Bezpieczeństwo w transporcie uznane zostało za zasadniczą kwestię w kontekście transportu drogowego. ponieważ np. w roku 2004 odnotowano około 726.200 wypadków drogowych i 991.100 ofiar w krajach Europy Środkowej (około 55% wypadków drogowych i ofiar w UE25, źródło: CARE, DG TREN). W Europie Środkowej odnotowuje się zdecydowanie wyższą liczbę wypadków śmiertelnych przypadających na milion mieszkańców niż w Europie Zachodniej. Jeżeli chodzi o Europę Środkową, najwyższe wartości odnotowano w Polsce (143), następnie w Słowenii (129), na Węgrzech (129) i w Republice Czeskiej (126)

2.4.2 Technologie informatyczno-komunikacyjne (ICT)

Dostarczanie i jakość technologii informatyczno-komunikacyjnych także wymagają spełnienia określonych warunków dotyczących poziomu gospodarczej i społecznej integracji gospodarek i ludzi¹⁶. Jak już pokazano powyżej w pewnych dziedzinach, tak i tu - w obszarze ICT odnotować należy znaczne różnice.

Jakość infrastruktury telekomunikacyjnej stale wzrasta. Dzięki rosnącej konkurencji, dostawcy infrastruktury muszą oferować zadawalającą podaż, przynajmniej w ośrodkach gospodarczych lub skupiskach ludności. Ogólnie rzecz biorąc, należy odnotować wielki krok naprzód w dziedzinie ICT nowych krajów członkowskich, przy czym wszystkie kraje Europy Środkowej posiadają stosunkowo dobrze rozwiniętą sieć infrastruktury.

Jedną z głównych tendencji, jakie można zaobserwować, jest istotny wzrost liczby stałych łączy z siecią internetową. Jednakże, chociaż ograniczona dostępność z roku 2002 uległa zmianie i obecnie dostęp do Internetu osiągalny jest dla dużo większej liczby obywateli, istnieją znaczące wyjątki, głównie w nowych krajach członkowskich oraz w rzadziej zaludnionych regionach, gdzie kraje borykać się muszą z dużym, niezaspokojonym popytem.

Różnice można wykazać nie tylko w odniesieniu do dostaw infrastruktury ICT, lecz również w związku z **wykorzystaniem tych technologii** pomiędzy państwami, regionami i grupami społecznymi oraz w ich obrębie.

Jeżeli chodzi o połączenia z Internetem ogółem, rozbieżności pomiędzy krajami członkowskimi nie zostały jeszcze zredukowane; nowe państwa członkowskie (przystępujące w roku 2004) plasowały się na ogół na gorszej pozycji (szczególnie Węgry). Tym niemniej, niektóre nowe państwa członkowskie nadrabiają zaległości, a nawet wykazują intensywne wykorzystanie Internetu, na równie wysokim poziomie jak w UE15 (np. Słowenia).

W odniesieniu do wykorzystania Internetu w przedsiębiorstwach złożony wskaźnik gotowości do e-biznesu (e-business readiness composite indicator opracowany przez Wspólne Centrum Badawcze przy Komisji Europejskiej w oparciu o dane z roku 2004) pokazuje podobny obraz. W Europie Środkowej Niemcy (sytuację uprzednich Wschodnich Niemiec przyjęło się postrzegać mniej korzystnie), Austria i regiony północnych Włoch zajmują wiodącą pozycję. Ogólnokrajowe wartości dla Włoch wskazują na zastosowanie ITC poniżej średniej UE, wartości te można przyjąć za wyższe w regionach należących do Europy Środkowej. Tendencje do nadrabiania zaległości zauważyć można w Słowenii i Republice Czeskiej, podczas gdy Węgry, Słowacja i Polska ciągle jeszcze plasują się na dalszej pozycji.

Dostęp do informacji w rosnącym stopniu (zarówno w znaczeniu ogólnym, jak i w odniesieniu konkretnych dostaw usług publicznych) oferowany jest wyłącznie przez ICT. Ten rodzaj informacji wykazuje również znaczny potencjał rozwoju. Problemy pojawiają się z uwagi na niskie wykorzystanie ICT przez osoby starsze, które w tej kwestii muszą otrzymać stosowne wsparcie, podczas gdy w kształceniu młodszego pokolenia potrzeby te zostały już wzięte pod uwagę. Dostęp do ICT może być także ograniczony z uwagi na problemy społeczne czy gorszą sytuację regionów – na przykład w regionach peryferyjnych, gdzie infrastruktura ICT nie jest rozwinięta, czy w wypadku ludzi o niskich dochodach związanych z brakiem pracy lub chorobą.

2.5 Środowisko (w koordynacji z SEA¹⁷)

¹⁶ Nowe strategiczne wytyczne dla społeczeństwa informacyjnego "i2010 – a European Information Society for growth and employment" ("i2010 – europejskie społeczeństwo informacyjne dla wzrostu i zatrudnienia") zostały ustalone przez Komisję Europejską w czerwcu 2005 (Źródło: Information Society Benchmarking Report (Raport porównawczy społeczeństwa informacyjnego, Komisja Europejska, 2005).

2.5.1 Bogactwa naturalne, bioróżnorodność

Bogactwa naturalne Europy Środkowej są niezmiernie zróżnicowane i obejmują duże obszary gruntów leśnych i rolnych, obszary góryste, szlaki wodne, wybrzeża ze swoim charakterystycznym krajobrazem, morze, równiny, jeziora oraz obszary zurbanizowane. Regiony Europy Środkowej należą do kilku ważnych europejskich systemów rzecznych: Wisła, Odra i Łaba leżą niemal całkowicie w granicach tego terytorium, podobnie jak źródło i górna część Dunaju. Ponadto, najdalej wysunięte na zachód części Niemiec i Austrii należą do zlewiska Renu. Ta różnorodność bogactw naturalnych oferuje szeroki wachlarz możliwości rekreacyjnych dla miejscowej ludności oraz służy jako atrakcja w rozwoju usług turystycznych.

Oprócz różnorodności krajobrazu i zasobów naturalnych w Europie Środkowej istnieją zasadnicze różnice w odniesieniu do obecnego stanu środowiska, przyrody i skali problemów z nimi związanych, z którymi trzeba się zmagać. W zależności od cech krajobrazu, gospodarczej struktury i działalności, struktury osadnictwa i gęstości zaludnienia, głównymi problemami i wyzwaniami środowiskowymi są np. wykorzystanie gruntów, woda, obszary chronione, środowisko miejskie oraz zagospodarowanie terenów poprzemysłowych.

Kilka rejonów Obszaru Europy Środkowej cechuje stosunkowo wysoki stopień naturalności. Różnorodność dziedzictwa przyrody jest jednym z największych atutów regionu w kontekście zrównoważonego rozwoju. Bioróżnorodność i dziedzictwo przyrodnicze, podlegają na ogół, wielu niekorzystnym wpływom za przyczyną uprzemysłowienia, intensywnej gospodarki rolnej, ruchu pojazdów i urbanizacji oraz intensywnej turystyki. Jednakże obszary chronione są fragmentaryczne, składają się zwykle z wydzielonych mniejszych miejsc i rzadko kiedy tworzą korytarze ekologiczne. Co więcej, najcenniejsze naturalne ekosystemy znaleźć można w rejonach granicznych, gdzie potrzebna jest skoordynowana forma uregulowania i utrzymania ich stanu. Dlatego też należy przyjąć strategię ochrony. Sieć Natura 2000 ciągle wykazuje dość niski stopień realizacji w krajach Europy Środkowej; wiele gatunków pozostaje, jak dotąd, zagrożonych.

2.5.2 Cechy środowiska naturalnego, produkcja nienaruszająca równowagi ekologicznej oraz wydajność zasobów

Sytuacja środowiska w Europie Środkowej uległa znacznej poprawie w ciągu ostatnich 15 lat. Emisja większości zanieczyszczeń zmniejszyła się z uwagi na spadek produkcji, ale również ze względu na restrukturyzację i powzięte środki ochrony środowiska. Obecnie najpoważniejsze zagrożenia dla środowiska pochodzą ze wzmożonego ruchu pojazdów motorowych oraz wzrastającą liczbę korków w rejonach miejskich; ogromne przyszłe obciążenia finansowe z tytułu przywracania do życia zrujnowanych, skażonych obszarów; luki w efektywności energetycznej, ryzyko klęsk żywiołowych oraz wywołanych przez człowieka; zagrożone zasoby wody;ylesienie, i erozja gleby oraz niewystarczająca infrastruktura dla dostaw, rozdzielnictwa i zagospodarowania w odniesieniu do wody i odpadów.

Stan środowiska (z uwzględnieniem tendencji) został przedstawiony w raporcie SEA:

- **Woda:** Działanie na punktowe źródła organicznych i nieorganicznych zanieczyszczeń przyniosło dobre rezultaty, podczas gdy źródła rozproszone pozostają wyzwaniem w zarządzaniu środowiskiem. Dostarczanie wody pitnej w wystarczającej ilości i o zadawalającej jakości ciągle przychodzi z trudem.
- **Gleba:** Erozja, zagęszczanie, zbijanie, jak i samo składowanie odpadów oraz skutki wcześniejszych działań człowieka stanowią poważne zagrożenie dla gleby i jej możliwości.
- **Powietrze, klimat:** Wzrost emisji niektórych zanieczyszczeń powietrza (z uwzględnieniem gazów cieplarnianych)¹⁷ jest ściśle związany z działalnością w następujących sektorach gospodarki: energetycznym, przemysłowym, mieszkalnictwie i transporcie. Efekt ulepszeń technologicznych mających na celu zmniejszenie

¹⁷ Kompletna SEA (Strategiczna Ocena Środowiskowa) PO dla obszaru Europy Środkowej jest zatytułowana „Raport środowiskowy do Programu dla Europy Środkowej 2007-2013) i zajmuje się kwestiami wody, gleby, powietrza i klimatu, ludności i zdrowia, fauny, flory i bioróżnorodności, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego. Dodatkowe informacje znaleźć można również w Annexie 7.4 niniejszego PO).

¹⁸ Jak przedstawiono w „Tematycznej strategii dotyczącej zanieczyszczenia powietrza” w odniesieniu do zdrowia, poziom ozonu przygrunтового (emitowanego wskutek reakcji lotnych związków organicznych (VOCs) i tlenków azotu (NOx) oraz pyły zawieszone (drobiny emitowane bezpośrednio bądź tworzone z gazów takich jak dwutlenek siarki (SO₂), tlenki azotu i amoniak (NH₃) są czynnikami zanieczyszczającymi wywołującymi największe obawy. Ekosystemy naruszone są również poprzez odkładanie substancji zakwaszających, co prowadzi do strat w faunie i florze.

emisji niknie w świetle rosnącego popytu na energię i transport. Chociaż energochłonność zmalała na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat, to jednak całkowite zapotrzebowanie na energię ciągle rośnie.

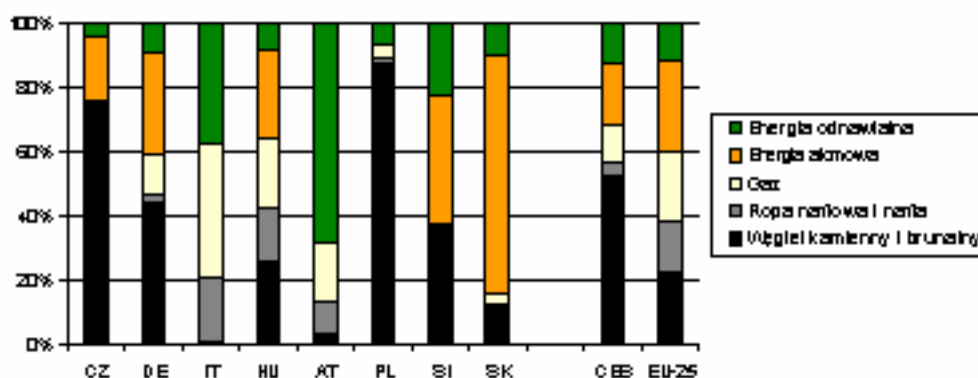
W ciągu ostatnich dwóch dekad produkcja przemysłowa zaczęła stosować techniki, przerób odpadów oraz zarządzanie cyklem produkcyjnym, aby uzyskać **zrównoważony rozwój gospodarczy**.

Z drugiej strony pojawiła się nowa, tzw. „czysta” działalność, produkująca innowacyjne technologie, które pozostają w cieniu i daleko od powszechnie uznanych.

Kraje i regiony Europy Środkowej stwarzają znakomite możliwości zwiększania **efektywności energetycznej oraz produkcji i wykorzystania energii odnawialnej**. Zasadniczo należy stwierdzić wysoki poziom uzależnienia od importu energii (import ropy i gazu ziemnego); np. Włochy importują ponad 80% swojej energii, Austria, Republika Słowacka, Niemcy i Węgry ciągle powyżej 60%. Uzależnienie od importu jest najniższe w krajach produkujących energię węglowodorową, mianowicie w Republice Czeskiej (poniżej 30%) oraz w Polsce (poniżej 20%). Głównymi producentami energii w Europie Środkowej¹⁹ są Niemcy (132 MTOE*) a następnie Polska (80 MTOE).

Konsumpcja energii w Europie Środkowej w przeciwieństwie do UE-25 charakteryzuje się wyższym udziałem węgla kamiennego, brunatnego i ropy przy znacznie niższym udziale gazu i energii atomowej (6 z 9 krajów produkuje energię atomową). W Polsce i Republice Czeskiej wyraźnie dominuje energia z węgla kamiennego i brunatnego, podczas gdy Republika Słowacka ma zdecydowanie najwyższy udział energii atomowej.

Diagram 2: Struktura konsumpcji podstawowej energii według paliw, 2003

Źródło: DG TREN

Średni udział **konsumpcji energii odnawialnej** w Europie Środkowej jest podobny do UE-25. Największy udział produkcji energii ze źródeł odnawialnych mają Austria, a za nią Włochy i Słowenia. Niewątpliwie najobfitszymi źródłami energii odnawialnej są biomasa oraz odpady, a także woda (głównie w Austrii i Republice Słowackiej).

Bieżąca restrukturyzacja sektora energetycznego stwarza okazję do urozmaicenia podaży energii, spełnienia wymogów tzw. Protokołu z Kyoto i przyniesienia określonych ekonomicznych, środowiskowych i społecznych korzyści obywatelom. Sektor mieszkalnictwa i dużych osiedli mieszkalnych w szczególności, są przykładami gdzie potencjał efektywności energetycznej jest bardzo wysoki i natychmiastowe skutki można osiągnąć za pomocą działań przy małym nakładzie czasu i kapitału.

2.5.3 Zagrożenia naturalne i zarządzanie ryzykiem

Europa Środkowa, na przestrzeni ostatnich dekad, doświadczyła wielu klęsk żywiołowych oraz spowodowanych działalnością człowieka, o skali ponadnarodowej. Powódzie w sierpniu 2002 r. (zwłaszcza nad Dunajem, Odrą i Łabą) czy uporczywa fala gorąca latem 2003 r. dostarczają przykładów szkód powodowanych przez nieprzewidziane zagrożenia naturalne związane z warunkami pogodowymi. Przykładami katastrof

¹⁹ brak danych dla Ukrainy. Źródło: DG TREN* MTOE – milion ton ekwiwalentu olejowego (przypis tłumacza)

spowodowanych przez człowieka, które skupiły uwagę międzynarodowej opinii publicznej są awaria elektrowni atomowej w Czarnobylu i zatrucie rzeki Cisa (Tisza)

W znacznym zakresie koncepcje przeciwdziałania klęskom (takim jak powodzie, osunięcia i trzęsienia ziemi, lawiny, wypadki w obiektach atomowych, zanieczyszczenie przemysłowe, zatrucia i eutrofizacja wody) z uwzględnieniem planów obrony cywilnej i narzędzi zarządzania ryzykiem są najczęściej technologiami typu „end-of-pipe” ciągle skupionymi na wymiarze krajowym.

2.6 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia (analiza SWOT)

Ogólna sytuacja i działalność społeczno-ekonomiczna

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Duży potencjał gospodarczy z tradycjami przemysłowymi- Zróżnicowana struktura i dynamiczny rozwój. – Dogodne warunki dla zagranicznych inwestycji bezpośrednich, szczególnie w nowych Państwach Członkowskich - zróżnicowana kultura ze wspólną tożsamością 	<ul style="list-style-type: none"> – Zaniedbana i słabo wykorzystana infrastruktura (np. transportowa, mieszkalnictwa) – Dysproporcje gospodarcze jako elementy dzielące (np. dysproporcje gospodarcze wzdłuż zewnętrznych granic UE, pomiędzy starymi i nowymi Państwami Członkowskimi, w samych krajach: obszary miejskie – wiejskie, centrum – peryferia) – Nieefektywna współpraca ponadnarodowa (np. z powodu braku środków finansowych i personelu; czasem silnych tendencji nacjonalistycznych) – Bariery fizyczne np. nieprzepuszczalne granice – silna segregacja rynków pracy pod względem płci: niższe stopy zatrudnienia kobiet, wysokie bezrobocie, niższy poziom kwalifikacji kobiet 	<ul style="list-style-type: none"> – Struktura przestrzenna sugeruje strukturalne powiązania między zachodem i wschodem, północą i południem – pomiędzy starymi a nowymi Państwami Członkowskimi UE jak i Państwami sąsiadującymi. Wykorzystując te transgraniczne powiązania współpraca ponadnarodowa może pomóc w pokonaniu fizycznych barier i uwolnić ukryty potencjał. – Wzrastająca mobilność siły roboczej – Dynamiczne działania w zakresie zagranicznych inwestycji bezpośrednich 	<ul style="list-style-type: none"> – Nierównomierny rozwój na szczeblu ponadnarodowym – Rosnące dysproporcje w samych krajach (regiony stołeczne – regiony wiejskie) – Różne tempo procesu rozwoju (pomiędzy krajami i regionami)²⁰ – Duże uzależnienie od szczególnych branż (górnictwa, hutnictwa, transportu towarów, rolnictwa...) w niektórych częściach obszaru programowania – Dysproporcje w poziomie dochodów – istotny wzrost różnic ekonomicznych i różnic w poziomie dochodów ze względu na wybiórczy napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich i dynamicznego rozwoju – Negatywne skutki wyraźnych zmian strukturalnych (zmniejszenie się udziału sektora głównego, deindustrializacja) jak wyludnienie i niekorzystne struktury demograficzne, brakujące perspektywy pracy

Innowacja

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
– Średnie lub wyższe niż	– Mniejszy niż przeciętny	– Dynamiczny proces	– Duży wzrost różnic w

* „end-of-pipe” – środki zapobiegawcze, bądź metody oczyszczania na końcu procesu (przypis tłumacza)

²⁰ Sytuacja gospodarcza i rozwój kraju są obecnie związane z jego statusem członkowskim UE (np. stare Państwa Członkowskie osiągają najlepsze rezultaty, jeżeli chodzi o PKB) Jeśli ta prawidłowość się utrwali, rozwój gospodarczy krajów sąsiadujących z UE byłby utrudniony w dłuższej perspektywie czasowej.

<p>średnie zatrudnienie w usługach związanych z zaawansowanymi technologiami, w większości krajów</p> <p>– Wydatki publiczne na B+R na równi ze średnią UE25</p> <p>– Dobrze rozwinięta infrastruktura B+R w regionach centralnych</p> <p>– Wysoki potencjał edukacyjny</p>	<p>odsetek ludności z wyższym wykształceniem i mniej absolwentów nowych kierunków nauki oraz inżynierii w większości krajów</p> <p>– Niesprzyjająca infrastruktura ICT w niektórych krajach i wiejskich/peryferijnych regionach</p> <p>– Mniejszy niż przeciętny udział w kształceniu ustawicznym w większości krajów</p> <p>– Małe wydatki na B+R w sektorze prywatnym</p> <p>– Niesprzyjająca infrastruktura B+R i znacznie mniejsza obecność klastrów w regionach wiejskich/ innych niż miejskie</p>	<p>nadrabiania zaległości w niektórych nowych państwach członkowskich</p> <p>– Znaczne zagraniczne inwestycje bezpośrednie w B+R w nowych państwach członkowskich</p> <p>– Mobilna siła robocza</p> <p>– Dalszy rozwój istniejących systemów innowacji (infrastruktury B+R, transferu technologii, placówek edukacyjnych)</p> <p>– Dalsza poprawa systemu motywacji i innych warunków środowiska biznesowego</p> <p>– wysoki potencjał tworzenia klastrów w regionach stołecznych większych nowych państw członkowskich</p>	<p>poziomie dochodów i różnic gospodarczych między sektorami ze względu na selektywny napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich.</p> <p>– Wysokie skupienie działań innowacyjnych na obszarach miejskich</p> <p>– Słaby proces nadrabiania zaległości w odniesieniu do poziomu kwalifikacji (ogółem)</p> <p>– Drenaż mózgów – odpływ wysoko wykształconych osób</p>
---	---	---	---

Infrastruktura transportowa, dostępność i ICT

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
<p>– Wysoce dostępne regiony, szczególnie w "sercu" Europy Środkowej</p> <p>- Dostęp do dwóch mórz (Morza Bałtyckiego i Morza Adriatyckiego)</p> <p>– Ciągłe relatywnie duży udział kolei w transporcie towarów</p> <p>– Duże doświadczenie w budowaniu (przyjaznych środowisku) systemów transportowych</p> <p>– Ogólnie, ciągle wysoki udział miejskiego transportu publicznego</p>	<p>– Częściowo słaba dostępność (np. z powodu brakujących lub zaniedbanych połączeń transportowych) szczególnie w przypadku regionów wiejskich/peryferijnych</p> <p>– Niedobory jakościowe i ilościowe w wysokorozwiniętej infrastrukturze transportowej</p> <p>– Niższy poziom bezpieczeństwa na drogach w nowych krajach członkowskich</p> <p>– Ogólnie infrastruktura ICT w nowych krajach członkowskich, zwłaszcza w obszarach wiejskich</p> <p>- Słabo rozwinięty system transportu przyjaznego dla środowiska w niektórych analizowanych krajach</p>	<p>– Zmodernizowanie ponadnarodowych korytarzy (szczególnie kolejowych) i podniesienie jakości publicznego transportu (miejskiego).</p> <p>- Proces nadrabiania zaległości w dziedzinie infrastruktury ICT (stałe łącza internetowe, Internet)</p> <p>- Poprawa warunków ruchu w oparciu o istniejące ramy logistyczne</p> <p>– Przejście w transporcie osób i towarów do ekologicznych środków transportu</p>	<p>– Duże zagęszczenie i narastające natężenie ruchu (obszary miejskie, szlaki ponadnarodowe, wzrastająca mobilność...)</p> <p>-Duże obciążenie dla środowiska</p> <p>-Wykluczenie niektórych grup ludzi z uwagi na małą dostępność regionów, niskie dochody, strukturę wiekową, choroby..</p> <p>- Wzrastający popyt na transport osób obciążający transport publiczny</p>

Środowisko

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
<p>– Unikalne bogactwa naturalne i krajobrazy</p> <p>– Duża bioróżnorodność</p> <p>– Obszary chronione</p> <p>– Środowisko naturalne i kulturowe jako źródło przyszłego rozwoju społeczno-gospodarczego</p>	<p>– Niekorzystna jakość bogactw naturalnych (np. wody, gleby, powietrza, bioróżnorodności) jako konsekwencja dużej koncentracji działalności gospodarczej (np. obszary górnicze, obszary przemysłowe, rolnictwo...)</p>	<p>– Wysoki potencjał produkcji energii odnawialnej</p> <p>– Wysokie potencjalne korzyści ze środowiska naturalnego w kategoriach społeczno-ekonomicznych</p> <p>– Waloryzacja bogactw przyrody i dóbr kultury</p>	<p>– Intensywne wykorzystanie gruntów i rozproszona struktura zasiedlenia</p> <p>– Wysokie narażenie, w ciągu ostatnich lat, na powodzie w dolinach rzek i inne zagrożenia naturalne</p> <p>– Niepewność w</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Fragmentacja krajobrazu, hałas i emisje spowodowane gęstą infrastrukturą transportową (szczególnie za sprawą transportu samochodowego) – Wykorzystanie zasobów mineralnych stanowi zagrożenie dla środowiska naturalnego i środowiska człowieka – Wysokie uzależnienie energetyczne i niski udział energii odnawialnej 		odniesieniu do oddziaływań zmiany klimatycznej
--	--	--	--

Miasta i regiony

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – wysoki potencjał ludnościowy – Silne i prosperujące regiony stołeczne jako nośniki wzrostu gospodarczego – Małe i średnie miasta jako ośrodki rozwoju gospodarczego – System policentryczny - środowisko kulturowe jako źródło przyszłego rozwoju ekonomicznego-społecznego 	<ul style="list-style-type: none"> – Funkcje obszarów metropolitalnych są ciągle słabo rozwinięte w kontekście europejskim – Ogromne krajowe i międzynarodowe dysproporcje (w szczególności pomiędzy regionami stołecznymi i pozostałymi) – Malejący potencjał gospodarczy w peryferyjnych obszarach wiejskich – Duże dysproporcje społeczno-ekonomiczne: aglomeracje miejskie – obszary wiejskie i/lub w samych obszarach wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> – Nowe formy współpracy sektora publicznego i prywatnego – Koordynacja podziału pracy oraz funkcji miast i wsi - waloryzacja dóbr kultury 	<ul style="list-style-type: none"> – Wzrastający rozwój monocentryczny na szczeblu krajowym (np. wskutek koncentracji zagranicznych inwestycji bezpośrednich) wzmacnia dysproporcje pomiędzy regionami stołecznymi a pozostałymi regionami – Segregacja społeczna i przestrzenna – Wzrastający proces suburbanizacyjny o negatywnym oddziaływaniu na środowisko – Rosnąca ilość regularnych dojazdów – Finansowe ograniczenia w zapewnianiu wystarczającej podaży infrastruktury publicznej i usług publicznych.

2.7 Wnioski i rekomendacje

Od INTERREG III B do „Współpracy terytorialnej”

Program dla Europy Środkowej zamierza wykorzystywać doświadczenia zebrane w poprzednich programach dla obszaru CADSES. Współpraca na tym obszarze rozpoczęła się w połowie lat dziewięćdziesiątych. Program INTERREG IIC (1997 – 1999) odegrał znaczącą rolę w stworzeniu i wzmocnieniu sieci współpracy i przyczynił się do lepszego zrozumienia typowych wyzwań i rozwiązań.

Projekty realizowane w ramach kolejnego programu INTERREG IIIB CADSES (2000 – 2006) mogą bazować na tym doświadczeniu.

Projekty INTERREG IIIB zazwyczaj miały na celu wytyczanie kierunków europejskich i narodowych polityk oraz dyrektyw i ustanowienie sieci mających dostarczać rozwiązania. Kilka przykładów ilustrujących to podejście:

–Doświadczenia ubiegłych kilku lat pokazują, że wały ochronne i inne środki przeciwpowodziowe mogą zawieść w przypadku ekstremalnych powodzi. Szczególnie w obszarach zamieszkałych może to prowadzić do druzgocących społeczno-ekonomicznych ekologicznych szkód. Do skutecznego radzenia sobie z ryzykiem powodzi potrzebne są skoordynowane ponadnarodowe działania. Pożyteczne metody zapobiegania podwoziom i służące lepszemu

przygotowaniu obejmują przywrócenie bądź rozszerzenie obszarów zalewowych i retencyjnych. Kilka ponadnarodowych projektów w ramach programu IIIB CADSES zajęło się tym tematem z pozytywnym skutkiem, m.in. ELLA na Łabie, ODERREGIO na Odrze, czy ILUP na Dunaju.

– Program IIIB CADSES również odnosi się do kwestii innowacji w ponadnarodowym środowisku. Projekty takie jak I-Log, I2E, INDE, czy Trans-IT osadzone były w obszarach logistyki przemysłu, rozwoju klastrów (gron przemysłowych), komercjalizacji parków technologicznych i lepszej współpracy pomiędzy sektorem publicznym a małymi i średnimi przedsiębiorstwami.

–Mieszkalnictwo jest kolejną fundamentalną kwestią gdzie wspólne rozwiązania mogą skuteczniej zaoszczędzić czas, pieniądze oraz polepszyć jakość życia mieszkańców. Na przestrzeni Europy Środkowej i Wschodniej w niektórych obszarach miejskich dominują osiedla wielkopłytowe. Pilotażowe projekty renowacji budynków mieszkalnych w ramach projektu LHASA (Large Housing Areas Stabilisation Action /akcja stabilizacyjna dużych obszarów mieszkaniowych/) przyczyniły się do socjalnej stabilizacji dużych obszarów mieszkaniowych w ośmiu miastach i polepszyły jakość życia 600,000 mieszkańców na tym obszarze.

–Dokonano również pierwszych perspektywicznych prób stymulowania rozwoju i integracji obszarów leżących wzdłuż korytarzy transportowych oraz opracowania strategicznych wizji dla mniejszych obszarów transnarodowych w ramach CADSES (projekty: A-B Landbridge, EUcore III, Projekt Karpacki) Przyszłe projekty w tym obszarze powinny uwzględniać ich doświadczenia i wnioski.

W Programie CADSES do października 2006 wkład EFRR przekraczał 143 miliony euro, które w okresie programowania 2000 – 2006 rozdysponowano jako wsparcie dla 134 projektów. W sumie zaangażowanych było około 1600 partnerów projektowych ze wszystkich 18 krajów. Jednakże większość partnerów w projektach ciągle usytuowanych jest w starych krajach członkowskich (IT, DE, AT i GR).

W ramach współpracy terytorialnej, przy bardziej wyrównanych warunkach początkowych w obszarze współpracy, głównym wyzwaniem będzie wprowadzenie w życie również tych strategii i planów działania, które opracowane zostały w ramach programu CADSES.

Program Europa Środkowa powinien opierać się na fundamentach doświadczeń i rezultatów uzyskanych w ramach programu CADSES oraz dogłębnie analizować jego przykład. Dotyczy to, w szczególności:

– potrzeby sformułowania od samego początku programu jasnych wytycznych wdrażania dotyczących kryteriów kwalifikowalności i wyraźnego sprecyzowania oczekiwanych rezultatów.

–stworzenia wspólnych narzędzi do mających ułatwić generowanie projektów i wdrażanie (podręcznik zarządzania projektem, wytyczne do oceny itd)

– potrzeby mechanizmów wymiany informacji pomiędzy partnerami, wykraczających poza obowiązkowe raportowanie

– ustanowienia programu nastawionego na samodoskonalenie i ulepszania własnych struktur.

Biorąc po uwagę nowe kierunki unijnej polityki spójności terytorialnej, Program Europa Środkowa powinien zmierzać do podejścia jeszcze bardziej precyzyjnego i zorientowanego na wyniki oraz konkretnie przyczyniać się do realizacji celów wytyczonych w Lizbonie i Goeteborgu.

Dla nowego programu oznacza to następujące wyzwania:

– Dotarcie do nowych interesariuszy w dziedzinach innowacji, rozwoju gospodarczego i środowiska

– Położenie większego nacisku na potrzebę czerpania z przeszłych i bieżących działań oraz inicjatyw, jak i wyrażne wspieranie lepszego zagospodarowania dostępnej wiedzy.

– Położenie większego nacisku na przygotowanie konkretnych inwestycji oraz wspieranie w szczególności opracowywania i wdrażania programów o szczególnym znaczeniu strategicznym dla obszaru Programu.

– Zapewnienie zgodności z celami konwergencji i konkurencyjności, z NSRO (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia) i innymi programami.

3. Strategia programu

Założeniem strategii Programu dla Europy Środkowej na lata 2007-2013 jest wzmocnienie ponadnarodowego charakteru współpracy pomiędzy krajami członkowskimi w kwestiach o znaczeniu strategicznym. W tym celu została wspólnie wypracowana Strategia Programowa, która:

- jest spójna z politykami UE (strategiami: lizbońską i goeteborską, Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty dla Polityki Spójności, 2007 – 2003)
- oparta jest na analizach potrzeb terytorialnych Europy Środkowej (rozdział 2)
- stanowi odpowiedź na określone słabe punkty (rozdział 2, SWOT)
- jest odpowiednia dla wielonarodowego obszaru, którego dotyczy (rozdział 2.6)
- uwzględnia uwagi analizy szacunkowej (ex-ante) (rozdział 3.5.1)

Strategiczne wytyczne Wspólnoty dla polityki spójności, (2007 – 2013) stanowią **szersze ramy** dla szczegółowego opracowania strategii tego programu. Wytyczne nawołują do współpracy terytorialnej dla uzyskania lepszej terytorialnej spójności i przyczynienia się do konkurencyjności. Wytyczne odzwierciedlają strategię lizbońską (wzrost, konkurencyjność i zatrudnienie) oraz goeteborską (zrównoważony rozwój) i sugerują działania dla (1) poprawy atrakcyjności krajów członkowskich, regionów i miast; dla (2) krzewienia innowacji, przedsiębiorczości i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy oraz (3) tworzenia większej liczby i lepszych miejsc pracy. Ponadto, kraje członkowskie i regiony powinny dążyć do celu, jakim jest zrównoważony rozwój oraz zapewniać równe możliwości na wszystkich etapach przygotowania i wdrażania programów i projektów.

W Strategicznych wytycznych Wspólnoty zaakcentowano terytorialny wymiar polityki spójności UE jako jedną z jej zasadniczych cech, w odróżnieniu od polityki sektorowej. W konsekwencji wytyczne podkreślają, że kraje członkowskie i regiony powinny przykładać szczególną uwagę do konkretnych potrzeb w celu uniknięcia sytuacji, kiedy to nierówny rozwój regionalny mógłby negatywnie oddziaływać na potencjał wzrostowy UE. W tym względzie wymiar terytorialny jest szczególnie istotny dla obszarów miejskich i wiejskich, obszarów przygranicznych oraz regionów dotkniętych innymi utrudnieniami (oddalenie, słabe zaludnienie; górzysty charakter itd.)

Program dla Europy Środkowej ma na celu obranie konsekwentnego i przejrzystego, aczkolwiek elastycznego podejścia strategicznego. W świetle ogólnego celu programu, celów operacyjnych i Priorytetów, jak również horyzontalnych "zasad wdrażania" program współpracy rozumiany jest jako „system uczący się”, który przystosowuje się z czasem od potrzeb zewnętrznych i wewnętrznych. Adaptacja w trakcie trwania programu może, na przykład, stać się nieodzowna ze względu na nieprzewidziane wydarzenia (np. katastrofy) lub rozwój wydarzeń (np. gospodarczych, społecznych, środowiskowych). Adaptacja może również stać się konieczna dla usprawnienia ogólnego działania w miarę nabywania większego doświadczenia.

3.1 Cel programu

Główny **cel programu** został sformułowany jako bezpośrednia odpowiedź na odnowioną strategię lizbońską (wzrost, konkurencyjność, zatrudnienie) oraz goeteborską (zrównoważony rozwój). Strategia lizbońska, stanowiąca narzędzie mające pozwolić na uczynienie europejskiej gospodarki najbardziej konkurencyjną na świecie, utrzymuje, że potencjał wzrostu istniejący we wszystkich regionach musi zostać aktywowany celem poprawy równowagi geograficznej rozwoju gospodarczego. W konsekwencji oczekuje się, że potencjalna stopa wzrostu w Unii jako całości może być podniesiona. W tym duchu, Program dla Europy Środkowej na lata 2007-2013 formułuje swój główny cel:

Wzmocnienie spójności terytorialnej, wspieranie wewnętrznej integracji oraz poprawa konkurencyjności obszaru Europy Środkowej

Spójność terytorialna, rozumiana jako równomierne rozmieszczenie działalności człowieka na obszarze Unii, jest dopełnieniem spójności gospodarczej i społecznej. Pojęcie to tłumaczy cel, jakim jest zrównoważony i stały wzrost w kategoriach terytorialnych. W Trzecim raporcie nt. spójności (the Third Cohesion Report) koncepcja spójności terytorialnej jest omawiana szczegółowo i stwierdza się, że „[...] ludzie nie powinni być pokrzywdzeni przez to, gdzie przyszło im mieszkać lub pracować w Unii.” W czwartym raporcie nt. spójności ²¹ podkreśla się, że dobrobyt gospodarczy w UE staje się mniej skoncentrowany geograficznie z uwagi na pojawienie się nowych ośrodków wzrostu (takich jak, między innymi, Warszawa, Praga, Bratysława, czy Budapeszt). Jednakże w nowych krajach członkowskich działalność gospodarcza koncentruje się bardziej w regionach stołecznych. W miastach europejskich dominuje trend w kierunku suburbanizacji, podczas, gdy koncentracja ubóstwa i bezrobocia w sąsiedztwie obszarów miejskich pozostaje nierozwiązaną kwestią w wielu europejskich miastach. Znacząca migracja z obszarów wiejskich jest ciągle dominującym trendem w dużych częściach UE (między innymi we wschodnich Niemczech i wschodnich częściach Polski).

Dysproporcje mogą być rezultatem słabości strukturalnej, brakiem dostępu lub innymi utrudnieniami natury geograficznej. Spójność terytorialna obejmuje kwestię godziwego dostępu obywateli i podmiotów prowadzących działalność gospodarczą do podstawowych usług, bez względu na terytorium, do którego przynależą. Dalszym jej celem jest zapewnienie bardziej równomiernego rozwoju, zbudowanie wspólnot w obszarach miejskich i wiejskich oraz dążenie do większej spójności z innymi politykami sektorowymi, które mają wpływy przestrzenne (transport, gospodarka...). Pociąga to za sobą poprawę integracji terytorialnej oraz wspieranie współpracy między- i wewnątrz regionalnej.

Różnice terytorialne w Europie Środkowej powodują nienajlepszą alokację środków i niższy poziom efektywności niż można by uzyskać w tychże regionach. W konsekwencji, rozbieżności terytorialne zagrażają harmonijnemu rozwojowi gospodarki w obszarze Współpracy, wspólnemu rynkowi oraz integracji europejskiej. Jak również odnotowano w Trzecim raporcie nt. spójności, niektóre z najbardziej ubogich regionów w nowych krajach członkowskich mają najwyższe stopy wzrostu w Unii. W związku z tym, rozbieżności tych nie powinno się postrzegać jedynie przez pryzmat PKB, lecz również w kategoriach takich jak dostępność i podaż usług wysokiej jakości.

Integracja ma wymiar społeczny, ekonomiczny, gospodarczy i terytorialny. Integracja implikuje usunięcie barier ograniczających swobody ruchu w rozumieniu fizycznym, prawnym, społecznym i gospodarczym.

Swobodny ruch ludzi, dóbr, informacji oraz poglądów powinny być umożliwiane przez optymalizację sieci współpracy, harmonizację uregulowań oraz przyjęcie wspólnych standardów. W sensie praktycznym integracja może również być budowana poprzez kolektywne przygotowywanie wspólnych projektów oraz generalnie poprzez wzajemną interakcję i współpracę w różnych dziedzinach. Integracja wymaga budowania wydajnych sieci transportowych i komunikacyjnych (zarówno fizycznych, jak i wirtualnych) oraz ułatwienia dostępu do informacji wszystkim obywatelom, przedsiębiorstwom oraz instytucjom.

Europa Środkowa jest jednym z tych obszarów, gdzie proces pogłębiania relacji stanowi ogromne wyzwanie. Integracja Europy Środkowej może wykorzystywać nadzwyczajną różnorodność w kwestiach społecznych, ekologicznych, kulturowych oraz terytorialnych: integrując wschód z zachodem, północ z południem, obszary wysoko i słabo rozwinięte, a także dobrze dostępne i prawie niedostępne rejony. Ta wielka różnorodność jest kluczowym czynnikiem strategicznym dla rozwoju tego obszaru w dziedzinie rolnictwa, przemysłu i turystyki. Mocne związki pomiędzy regionami Europy Środkowej będą pomocne tak w wewnętrznej integracji obszaru, jak i jego integracji z resztą Europy. Zarówno regiony metropolitalne, jak i małe i średnie miasta odgrywać będą fundamentalną rolę katalizatorów rozwoju swoich państw i regionów. Budowanie silnej, policentrycznej sieci oraz zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego pomoże wzmocnić całkowity proces integracji stanowiąc podstawę spójności i konkurencyjności.

Poprzez rozwój nieodłącznych elementów integracji takich jak korytarze rzeczne, strefy przybrzeżne, obszary górskie itp. ponadnarodowa współpraca i integracja przyczyni się do uwolnienia i wykorzystania ich potencjałów i stanie się ważnym środkiem rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego. W tym względzie Europa

²¹ Komisja Europejska: Wzrastające regiony, wzrastająca Europa. Czwarty raport na temat spójności ekonomiczno-społecznej, maj 2007

Środkowa dysponuje wieloma obszarami geograficznymi (region Dunaju, region Karpat, region alpejsko-adriatycki, pogranicze niemiecko/polsko/czeskie) i organizacjami o charakterze transnarodowym (np. euroregiony), które stwarzają możliwość efektywnej współpracy ponadnarodowej i regionalnej i są ważnymi czynnikami w stabilizacji całego obszaru, jak i ustanawianiu silniejszych więzi z uwzględnieniem wspólnego interesu i gospodarczej oraz społecznej tożsamości.

Konkurencyjność w tym programie postrzegana jest nie tylko przez pryzmat wyników gospodarczych, lecz raczej jako pojęcie bardziej złożone, obejmujące czynniki „miękkie”, pozytywnie wpływające na działalność gospodarczą (jakość życia, zrównoważony rozwój, równouprawnienie płci itd.) Jednakże, konkurencyjność jest również uznawana za niezbędny warunek dla osiągnięcia dobrobytu gospodarczego oraz wysokiej jakości życia. W tym świetle konkurencyjność jest nie tylko strategicznym wykorzystaniem i rozwijaniem potęgi i dynamiki gospodarczej, lecz również umiejętnością mnożenia terytorialnego, kulturowego i społecznego kapitału wśród osób, firm i instytucji. W kategoriach ekonomicznych i terytorialnych konkurencyjność implikuje zdolność regionów radzenia sobie z ostrą europejską rywalizacją miejsc o udział w rynku. Występuje regionalna koncentracja i specjalizacja a współzawodnictwo pomiędzy miejscami o inwestycje staje się coraz większe. W tym samym czasie konkurencja przenosi się coraz bardziej z poziomu krajowego na regionalny w następstwie otwarcia rynku i ustanowienia wspólnej waluty. Terytoria rywalizują w oparciu o zasadę absolutnej, bądź konkurencyjnej przewagi, raczej niż przewagi komparatywnej (względnej), która zawsze gwarantuje każdemu krajowi rolę w międzynarodowym podziale pracy, bez względu na to, jak niski jest jego poziom wydajności.

W Europie Środkowej istnieją ciągle rozbieżności gospodarcze pomiędzy zachodnią a wschodnią częścią obszaru współpracy, jak i w granicach państw członkowskich (w szczególności pomiędzy regionami stołecznymi i pozostałymi). Pomimo tego, że większość rozbieżności na tym obszarze nie jest szczególnie duża, ciągle brakuje spójności, przynajmniej w odniesieniu do trzech linii wyraźnych podziałów ekonomicznych. Konkurencyjność powiązana jest blisko z innowacyjnością, jako że jest ona, wraz z wiedzą i nauką uważana za klucz do rozwoju gospodarczego. Jednakże, podczas gdy wiedza i innowacyjność skupiają na sobie wysiłki unijne mające na celu zwiększenie tempa wzrostu i ilości miejsc pracy, w Europie Środkowej brakuje często podstawowych warunków dla innowacyjności. Odnosi się to, w szczególności do małych wydatków na badania i rozwój technologiczny (B+RT), regionalnego potencjału generowania i absorbowania nowych technologii (ICT) oraz do poziomu kwalifikacji zasobów ludzkich. Europa Środkowa musi zatem zmierzyć się z wyraźnym wyzwaniem poprawy klimatu dla innowacyjności oraz wspierać przekształcenie w społeczeństwo oparte na wiedzy. Lepszy dostęp do wiedzy i informacji oraz wydajny system transportu ułatwi, z kolei, lepsze wykorzystanie potencjału innowacyjnego Europy Środkowej oraz jej wzmocnienie. Zoptymalizowana struktura terytorialna wspierać będzie rozwój gospodarczy i neutralizować negatywne skutki wzrostu gospodarczego.

Spójność terytorialna, integracja wewnętrzna i konkurencyjność nie są odrębnymi celami: istnieją między nimi ewidentne, silne, wzajemne powiązania. „Agenda Terytorialna”²² UE, która pokazuje terytorialne konsekwencje Strategii Lizbońskiej i Goeteborskiej, bierze pod uwagę relacje między tymi celami i obrazuje sposoby wzmacniania synergii pomiędzy nimi. Goeteborska strategia zrównoważonego rozwoju zakłada, że ekonomiczne, społeczne i środowiskowe skutki wszystkich polityk powinny być kontrolowane i koordynowane celem wzmacniania efektu synergii pomiędzy zrównoważonym rozwojem i wzrostem.

3.2 Strategie i cele

Główny cel programu będzie osiągniany przy następującym strategicznym podejściu:

1. *Wspieranie konkurencyjności obszaru Europy Środkowej poprzez wzmacnianie struktur innowacyjności i dostępności.*

Innowacyjność i dostępność są zasadniczymi czynnikami w poprawie konkurencyjności Europy Środkowej. Innowacja jest jedną z sił napędowych gospodarczego dobrobytu, pomaga ona w przejściu do gospodarki opartej na wiedzy i stanowi podstawę dobrobytu gospodarczego. Dostępność, zarówno w kategoriach stopnia łączności oraz dostępu do infrastruktury ITC jest niezbędnym warunkiem lepszego wykorzystania potencjału innowacyjnego obszaru Europy Środkowej i wzmocnienia jej wewnętrznej integracji oraz spójności terytorialnej.

²² Agenda Terytorialna Unii Europejskiej – w kierunku bardziej konkurencyjnej i zrównoważonej Europy różnorodnych regionów; przyjęta w maju 2007 w Lipsku

2. *Poprawa równomiernego i zrównoważonego terytorialnego rozwoju poprzez podniesienie jakości środowiska oraz rozwój atrakcyjnych miast i regionów w obszarze Europy Środkowej.*

Równomierny i zrównoważony rozwój terytorialny jest warunkiem niezbędnym dla rozwoju gospodarczego i pomaga neutralizować niezamierzone skutki wzrostu. Składa się nań również kształtowanie odpowiedzialności za środowisko i zasoby naturalne, mającej pozwolić na zabezpieczenie ich dla przyszłych pokoleń. Podnoszenie ogólnej jakości środowiska oraz redukcja negatywnych skutków zagrożeń ze strony żywiołów, oraz działalności człowieka, są związane z tym celem. Miasta i regiony Europy Środkowej muszą osiągnąć taki rozwój terytorialny poprzez podjęcie kroków mających uczynić je miejscami atrakcyjnymi dla inwestycji oraz zamieszkania.

Główne cele programu oraz podejście strategiczne będą realizowane poprzez cztery tematyczne Priorytety, odnoszące się bezpośrednio do konkretnych potrzeb terytorialnych, przedstawionych w analizie SWOT.

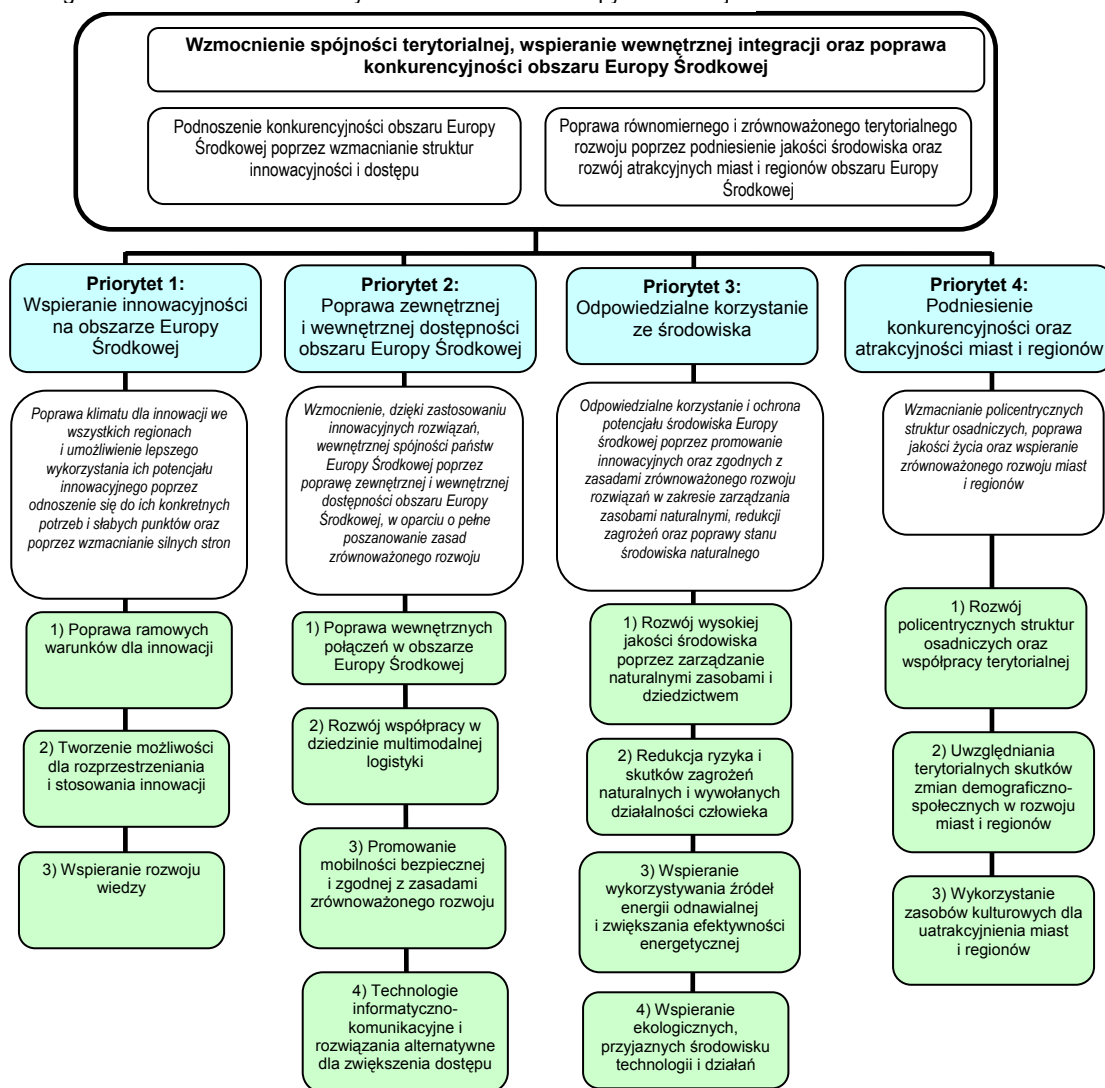
Priorytet 1 – *Wspieranie innowacyjności na obszarze Europy Środkowej* – poprawi ramowe warunki dla innowacji oraz stworzy możliwości transferu innowacji i jej stosowania. W konsekwencji zwiększony zostanie rozwój wiedzy.

Priorytet 2 – *Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej* – ulepszy współdziałanie (korelację i intermodalność) systemów transportu w obszarze współpracy. Będzie wspierał współpracę w ramach kompleksowej logistyki we wszystkich stosownych obszarach. Promowana będzie mobilność bezpieczna i uwzględniająca zasady zrównoważonego rozwoju, a technologie informatyczno - komunikacyjne zastosowane zostaną dla polepszenia dostępu. Pomoże to zapewnić dostępność słabo zaludnionym rejonom oraz znaleźć kolejne alternatywne rozwiązania dla polepszenia dostępu.

Priorytet 3 – *Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska* – kształtuje środowisko wysokiej jakości przez zarządzanie naturalnymi zasobami oraz dziedzictwem, poprzez redukcję zagrożeń i negatywnych, potencjalnych skutków żywiołów, bądź działalności człowieka. Priorytet ten wspierał będzie wykorzystanie źródeł energii odnawialnej oraz wzrost efektywności energetycznej na przestrzeni obszaru współpracy. Zwiększone zostanie wykorzystanie technologii i działań przyjaznych środowisku.

Priorytet 4 – *Poprawa konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów* – promować będzie policentryczne struktury zaludnienia oraz odnieść się do skutków zmian demograficznych i społecznych w rozwoju miejskim i regionalnym. Wykorzystanie zasobów kultury przyczyni się do uatrakcyjnienia miast i regionów.

Diagram 3: Schemat hierarchiczny celów dla obszaru Europy Środkowej

3.3 Ogólne zasady

Zrównoważony rozwój

Zasada zrównoważonego rozwoju ma na celu zapewnienie odpowiednich warunków rozwoju żyjącym pokoleniom, bez umniejszania możliwości rozwoju pokoleń przyszłych. Aby osiągnąć ten cel należy wziąć pod uwagę trzy wymiary zrównoważonego rozwoju – ekologiczny, ekonomiczny oraz społeczny.

- zrównoważony rozwój ekologiczny oznacza przyjazne środowisku wykorzystanie zasobów naturalnych, podniesienie jakości środowiska, ochronę bioróżnorodności oraz ochronę ludzi i środowiska przed zagrożeniami,
- zrównoważony rozwój gospodarczy oznacza stworzenie zorientowanego przyszłościowo systemu gospodarczego oraz podniesienie wydajności gospodarczej oraz umiejętności innowacyjnych,
- zrównoważony rozwój społeczny oznacza równowagę społeczną, prawo do życia oraz udział obywateli w życiu politycznym i społecznym.

Zgodnie z Artykułem 17 Rozporządzenia ogólnego²³ Program Operacyjny odpowiada ogólnemu celowi ochrony i polepszenia środowiska, jak określono w Artykule 6 Traktatu. Oczekuje się, że projekty będą aktywnie zajmować się szerszymi zagadnieniami o znaczeniu dla środowiska powinny przyczyniać się do realizacji Strategii zrównoważonego rozwoju UE²⁴ koncentrując się na kluczowych kwestiach, takich jak zmiany klimatyczne, czysta energia, zdrowie publiczne, wykluczenie społeczne, demografia i migracja, zarządzanie zasobami naturalnymi, zrównoważony transport, globalne ubóstwo oraz wyzwania związane z rozwojem.

W stosownych obszarach, projekty powinny również uwzględniać zasady polityki Wspólnoty odnośnie do ochrony i poprawy dziedzictwa przyrodniczego oraz bioróżnorodności, wraz ze stosownymi poprawkami, takimi jak dyrektywa Fauna-Flora-Siedlisko (Dyrektywa Rady 92/43/EWG, dyrektywa „Ptaki” 79/409/EWG i ekologiczny system NATURA 2000.

Stosowne ustalenia wykonawcze programu dla obszaru Europy Środkowej powinny wspierać zrównoważony środowiskowo rozwój obszaru współpracy, Ponadto, przestrzegając absolutnie minimalne dopuszczane prawem standardy, program dąży do unikania potencjalnych skutków sprzecznych z zasadami zrównoważonego rozwoju lub niekorzystnych dla środowiska na wszystkich szczeblach cyklu wdrażania programu. Kwestiami środowiskowymi szczególnej wagi są zmiany klimatyczne, zachowanie bioróżnorodności i ekosystemów, jak i zrównoważone wykorzystywanie zasobów naturalnych. Negatywne skutki powinny być unikane w największym możliwym stopniu.

Pozytywne skutki PO i potencjał tworzenia synergii w sensie optymalizowania wkładu w rozwój nienaruszający równowagi środowiskowej powinien być wykorzystany do maksimum a tam gdzie to możliwe być wzmocniony. Gdy tylko będzie to możliwe, preferowane będą projekty, planowanie i wdrażanie rozwiązań przyjaznych środowisku. (patrz też rozdział 6.2). Realizacja takiego zarządzania sprzyjającego środowisku obejmować będzie, między innymi, zorganizowane dzielenie się wiedzą i tworzenie potencjału, wskaźniki i wykorzystanie zawężonych kryteriów wyboru.

Innowacyjność

Projekty wdrażane w ramach tego programu ponadnarodowej współpracy powinny wspierać innowacje w szerszym rozumieniu: (a) innowacja nastawiona na proces: wspierająca rozwój nowych podejść, metod i narzędzi oraz ulepszenie istniejących (np. wykorzystanie ICT itp.) (b) innowacja nastawiona na cel: skupianie się na formułowaniu nowych celów i strategii i/lub (c) innowacja nastawiona na kontekst: związana z innowacjami w strukturach oraz systemach politycznych i instytucjonalnych.

Zgodnie z punktem 11 propozycji regulacji działań EFRR dotyczących małych i średnich przedsiębiorstw ponadnarodowy Program Operacyjny przyczyni się do realizacji Europejskiej Karty Małych Przedsiębiorstw przyjętej przez Radę Europy w czerwcu 2000 roku w Santa Maria de Feira w odniesieniu do wzrostu możliwości technologicznych małych przedsiębiorstw.

Równość szans i niedyskryminacja

Poprzez Traktat Amsterdamski z 1999 roku tzw. „Gender Mainstreaming” (włączanie polityki płci do działań z zakresu polityki, ekonomii itp.) został przyjęty jako jedno z głównych zadań Wspólnoty - nierówności powinny zostać wyeliminowane, a równe prawa kobiet i mężczyzn powinny uzyskać wsparcie. Artykuł 16 Rozporządzenia ogólnego stanowi o tym, że Państwa członkowskie i Komisja muszą zadbać o równouprawnienie kobiet i mężczyzn i niedyskryminowanie z uwagi na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, czy wyznanie, upośledzenie, wiek, bądź orientację seksualną poprzez wdrażanie działań związanych z funduszami europejskimi. Ponadto, w jakimkolwiek przypadku wydatków publicznych należy ocenić ich potencjalny wpływ na równouprawnienie i rozważyć potrzebę podjęcia ewentualnych działań w tym zakresie.

²³ Rozporządzenie Rady (EC) Numer 1083/2006 z 11 lipca 2006 określające ogólne zasady Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (EC) nr 1260/1999, zwane odąd **Rozporządzeniem ogólnym**

²⁴ Raport Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego w kwestii Strategii zrównoważonego rozwoju. Skrót: platforma operacyjna, Bruksela, 13 grudnia 2005, COM (2005) 658 wersja ostateczna.

Poszanowanie zasady równouprawnienia będzie zapewnione na wszystkich etapach wdrażania programu, jak i podczas realizacji wsparcia finansowego ze strony funduszy oraz oceny ich wyników. Zasada ta będzie szczególnie przestrzegana w fazie definiowania kryteriów wyboru projektów. Podjęte zostaną starania w celu promowania równych możliwości dostępu do rynku pracy, poprzez promowanie zatrudnienia i kształcenia zawodowego.

W pracach nad niniejszym programem kwestie równouprawnienia potraktowane zostaną przekrojowo. Kwestie równouprawnienia będą łączone z innymi, w zasadnych przypadkach.

3.4 Zasady wdrażania strategicznego

Zgodnie ze strategią lizbońską i goeteborską oraz Strategicznymi wytycznymi Wspólnoty dla Polityki Spójności na lata 2007-2013, Program obejmuje konkretne zasady wdrażania mające na celu promowanie wysokiego potencjału innowacji i nauki oraz maksymalizowanie całościowego oddziaływania Programu i jego rezultatów.

Promowanie dostępności stosownej wiedzy dla współpracy partnerskiej

Jednym z kluczowych aspektów tego podejścia jest silniejszy nacisk na **dostępność odpowiedniej i aktualnej wiedzy oraz narzędzi** dla współpracy partnerskiej w ramach projektu, tak aby uniknąć powielania działań oraz przyczynić się do budowy solidnych podstaw dla innowacji.

W tym względzie Program nie tylko wspiera odpowiednie konsorcja partnerskie, faktycznie posiadające umiejętność rozwoju, wdrażania oraz rozpowszechniania zaplanowanych osiągnięć, lecz również podkreśla znaczenie korzystania z bazy przeszłych doświadczeń i istniejącej wiedzy, celem uniknięcia „powtórznego wynajdywania koła”. Promowanie wśród konsorcjów partnerskich dostępu do stosownej wiedzy umożliwia bardziej efektywne tworzenie, przekazywanie oraz wykorzystanie wiedzy w ramach Programu, tak by sprawnie rozwiązywać problemy rozbieżności pomiędzy regionami oraz nierównego rozwoju regionów w obszarze współpracy.

W tym względzie Program zachęca również konsorcja partnerskie do szukania odpowiednich interesariuszy i profesjonalistów w celu zapewnienia **efektywnych kontaktów i współpracy poza konsorcjami partnerskimi**. Przy takim podejściu projekty traktowane są jako część znacznie szerszego obszaru stosownych działań i inicjatyw zarówno na szczeblu nauki, jak i polityk, z których najważniejsze muszą być znane konsorcjom i włączone w szerszej zakrojone działania współpracy.

Zorientowanie na produkty, rezultaty i faktyczne wdrażanie

Zgodnie z nowymi kierunkami polityki spójności terytorialnej Unii Europejskiej Program zakłada również **ukierunkowanie na produkty i efekty**, gdzie kładzie się duży nacisk na wypracowanie konkretnych, stosownych oraz zauważalnych produktów i efektów. W następstwie takiego podejścia Program szczególnie wspiera tworzenie produktów i efektów, które bezpośrednio wspierają, bądź łączą się z **konkretnymi przyszłymi inicjatywami i/lub konkretnymi inwestycjami**. Kolejną konsekwencją takiego podejścia jest fakt, że Program również - choć nie jako jedyny – wspiera wysiłki, które skupiają się i mają wyraźnie pozytywny wpływ na precyzyjnie określone większe sąsiadujące ze sobą **geograficzne obszary ponadnarodowe**, takie jak zlewiska rzek, korytarze transportowe, czy zabudowa policentryczna (konurbacje). Nacisk ten jest szczególnie istotny dla Programu, jako że te ponadnarodowe obszary geograficzne są bardzo istotne w zintegrowanym rozwoju ekonomicznym, społecznym i środowiskowym, lecz nie są zazwyczaj objęte innymi programami takimi jak programy dla obszarów przygranicznych, czy też programy współpracy międzyregionalnej.

Dla wsparcia całościowego podejścia oraz zwiększenia ogólnego efektu oraz pozytywnego wpływu Programu przewiduje on również wypracowanie i wdrożenie **projektów strategicznych** o wyjątkowym strategicznym znaczeniu dla obszaru Programu.

Dalsze szczegóły odnośnie do jakości produktów i efektów oraz projektów strategicznych znaleźć można w rozdziale 6.2.

3.5 Uzasadnienie obranych Priorytetów

3.5.1 Podsumowanie głównych wniosków z oceny ex-ante.

Zawartość analizy ex-ante

Analiza ex-ante przyszłego transnarodowego programu współpracy "Europa Środkowa" została przeprowadzona w ścisłej koordynacji z Oceną wpływu na środowisko (SEA) zarówno w odniesieniu do ram czasowych, jak i treści.

Części składowe analizy ex-ante odpowiadają częściom stosownych Dokumentów roboczych Komisji Europejskiej:

- Ocena analizy społeczno-gospodarczej, stosowności strategii
- Przesłanki i spójność (wewnętrzna) strategii
- Spójność zewnętrzna z innymi politykami (na szczeblu krajowym, unijnym)
- Systemy wdrażania
- Główne rezultaty w odniesieniu do oczekiwanych wpływów

Komponenty te zostały uściśnione podczas spotkań z Grupą Programującą; zarówno Instytucja Zarządzająca, jak i Zespół Zadaniowy nie przedłożyły dodatkowych pytań, bądź wymogów wobec analityków ex-ante.

W pracach nad wyżej wymienionymi częściami składowymi wzięto pod uwagę doświadczenie zdobyte podczas bieżącego okresu programowania, w szczególności wnioski z oceny śródkresowej (ang. Mid-Term Evaluation – MTE) 2003 oraz aktualizacji MTE z roku 2005, jak i programu CADSES.

Proces oceny ex-ante

Ocena ex-ante została przeprowadzona równolegle z pracami nad Programem Operacyjnym, to jest oceny szacunkowe były czynione w procesie powtarzalnym, w oparciu o międzyokresowe (pośrednie) rezultaty procesu programowania, i w ścisłej współpracy z zespołem programującym.

W procesie tym rozróżnić można pięć faz, odpowiednio pięć etapów oceny szacunkowej (patrz zestawienie poniżej):

1. Na spotkaniu Grupy Roboczej w dniach 4./5.9.2006 w Turynie zespół przygotowujący ocenę ex-ante przedstawił składowe oceny i plan pracy.
2. Ocena 3 pierwszych części dokonana została w oparciu o wersję 1.0 PO (z września 2006). Prace te zostały odzwierciedlone w dokumencie zawierającym szczegółowe komentarze, które zostały omówione z ekspertami z zakresu programowania. Główne wnioski zostały również przedstawione i przedyskutowane na spotkaniu z Zespołem Zadaniowym (5/6 października 2006)
3. Kolejna ocena przeprowadzona została w oparciu o wersję 2.0 PO (z listopada 2006). Z jednej strony, oceniono uwzględnienie przedstawionych wcześniej zaleceń, określono (wstępne) rezultaty sprawdzenia spójności roboczej wersji PO z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia oraz dokonano wstępnej oceny prawdopodobnego osiągnięcia oczekiwanych rezultatów/ wpływów.

Z drugiej strony analitycy, na podstawie roboczej wersji PO, przygotowali schematy wpływów. Schematy te zostały przedstawione i przedyskutowane – wraz z innymi spostrzeżeniami – z Zespołem Zadaniowym (22./23.11. 2006). Szczegółowe uwagi i rekomendacje zostały omówione z ekspertami ds. programowania.

4. W następstwie tego spotkania schematy wpływów zostały skorygowane w oparciu o wersję 3.0 PO (grudzień 2006) i zatwierdzone przez eksperta z dziedziny programowania. Na tej podstawie, wstępna ocena oczekiwanych rezultatów i wpływów, jak i systemu wdrażania (na bazie wersji 3.0) została przedstawiona i omówiona na spotkaniu z Zespołem Zadaniowym (22/23 stycznia 2006)

5. Na spotkanie Zespołu Zadaniowego w dniach 19/20 marca 2007 przygotowano raport roboczy, który został zaprezentowany w trakcie spotkania. Ponadto zebrano materiał do proponowanego systemu wskaźników. Po spotkaniu tym ocena systemu wskaźników oraz oczekiwanych wpływów została ukończona, z uwzględnieniem informacji odnośnie do podziału finansowego oraz ujęcia ilościowego wskaźników zawartych w wersji 3.6 PO.

Ocena ta zostanie również zaprezentowana na nadchodzącym zebraniu Zespołu Zadaniowego w dniach 10/11 maja 2007 w Budapeszcie.

Rezultaty i wartość dodana Oceny ex-ante

- Ocena analizy społeczno-ekonomicznej, stosowności strategii

Analiza ta przedstawia precyzyjny przegląd obecnej sytuacji na obszarze współpracy. Zasadniczo analiza obejmuje najnowsze i istotne informacje na temat sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze programu. Główne rozbieżności, niedobory i potencjał rozwojowy, mający istotny związek ze strategią programu zaprezentowany zostały w zwięzły sposób, przeprowadzono też szeroko zakrojone konsultacje z interesariuszami, w celu ustalenia potrzeb oraz zebrania sugestii odnośnie do kwestii rozwoju. Zalecenia analityków ex-ante zostały w znacznej mierze zintegrowane, co pozwoliło na wyeliminowanie niespójności pomiędzy analizą SWOT a opisem obszaru.

- Przesłanki i spójność (wewnętrzna) strategii

Cele programu i wybrane Priorytety stanowią stosowne odniesienie do potrzeb określonych w analizie społeczno-gospodarczej. PO charakteryzuje się wysokim poziomem przesłanek strategicznych: podejście strategiczne jest zgodne z założeniami i zasadami strategii programu i jego głównego celu, a wybrane Priorytety odnoszą się do określonych celów częściowych. Program jest precyzyjnie ukierunkowany i, w porównaniu do obecnego Programu Sąsiedztwa INTERREG III B CADSES, zmierza ku większemu nastawieniu na wdrożenie. Doświadczenie zdobyte w trakcie wdrażania tego programu, wnioski z oceny pośredniej i jej aktualizacji, zostały wzięte pod uwagę.

Większość poprawek zalecanych w trakcie Oceny ex-ante została włączona, co doprowadziło do lepszego uzasadnienia obranych priorytetów oraz lepszego opisu powiązań między celami priorytetów a obszarami interwencji. Ponadto uwidoczniono bardziej planowane zastosowanie i wdrażanie zasad horyzontalnych.

Tym niemniej, wdrożenie strategii – a w szczególności jej zamierzone ukierunkowanie i poziom ambicji – ciągle związane jest z pewnym ryzykiem, które powinno być wzięte pod uwagę podczas realizacji programu:

- Przekształcanie strategii programowej w działanie. Będzie to w szczególności wymagało aktywnego opracowywania projektów transnarodowych zgodnie z określonymi celami, co może być osiągnięte przy wzajemnym zrozumieniu partnerów programowych. Jeżeli proces tej transformacji nie może zostać dokonany szybko istnieje ryzyko powolnego rozpoczęcia programu, opóźnień we wdrażaniu lub nawet utraty środków.
- Zróżnicowanie wkładów finansowych: włączenie różnych źródeł finansowania (np. ENPI *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa*, z uwagi na udział Ukrainy) jak i zasada 10% / 20% (w państwach trzecich i krajach członkowskich UE) może skomplikować zarządzanie finansami lub kontrolę, a nawet opóźnić wdrożenie programu.
- Potrzeba określenia/ dotarcia do nowych podmiotów: Realizacja projektów strategicznych wymaga zaangażowania kluczowych podmiotów w stosownych dziedzinach, z których pewna część może nie być zaznajomiona z projektami transnarodowymi.
- Informowanie na temat dalszego finansowania: w celu wzmocnienia projektów typu pre-inwestycyjnego odpowiednio wspierać ich kontynuację za pomocą innych funduszy; niezbędne jest tu doradztwo z zakresu odpowiednich programów unijnych i krajowych.

- Zewnętrzna spójność z innymi politykami

Wersja robocza PO jest spójna z Rozporządzeniem ogólnym dotyczącym funduszy strukturalnych i Rozporządzeniem w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w szczególności z artykułem 6 (2). Jest ona również zgodna z podstawowym celem Strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności, zwłaszcza z podpunktem 2.5 – Współpraca transnarodowa (integracja ekonomiczno-społeczna)

Wersja robocza PO została oceniona pod względem spójności z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia (NSRO) wszystkich państw członkowskich UE uczestniczących w programie. Ponadto, przeprowadzono konsultacje z osobami odpowiedzialnymi za NSRO.

Ocena ta wykazała, że wszystkie Priorytety wersji roboczej PO są zgodne z celami i priorytetami NSRO. Dlatego też, treść programu zgodna jest ze strategiami narodowymi. W przypadkach, gdzie NSRO zawierają konkretny rozdział na temat współpracy terytorialnej również zostało sprawdzone, czy określone tam priorytety i cele są zgodne z roboczą wersją PO. Spójność z NSRO oznacza, że – zasadniczo – w każdym państwie członkowskim biorącym udział w programie Europa Środkowa fundusze będą dostępne poprzez różne programy operacyjne, które mogą zostać wykorzystane do współfinansowania działań podejmowanych w następstwie projektów transnarodowych.

W trakcie przygotowywania programu wzięto również pod uwagę fakt, iż programy w ramach EFRROW - Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich ESF - Europejski Fundusz Społeczny będą stanowić wzajemne dopełnienie, co pozwala uniknąć nakładania się i umożliwia potencjalne korzyści synergiczne.

- *System wdrażania*

Wersja robocza PO zawiera klarowny opis struktur i procedur dla wdrażania programu, z uwzględnieniem opisu struktur administracyjnych (KM, IZ, WST, IC, IA, PK), cyklu życia projektu, promocji i komunikacji. Ponadto, dostępny jest opis procesu oceny, systemu monitoringu i elektronicznej wymiany danych.

Struktury zarządzania programem są zgodne z wymogami dotyczącymi EFRR i uwzględniają doświadczenie wyniesione z zarządzania Programem Sąsiedztwa CADSES. Dlatego też zdecydowano, by skupić struktury administracyjne w jednym miejscu oraz wybrać doświadczone instytucje.

Role i zadania poszczególnych struktur zostały jasno określone i zauważyć można wyraźny podział zadań pomiędzy Instytucję Zarządzającą, Certyfikującą i Instytucję Audytową.

Na szczeblu projektu przewidziano zastosowanie zasady Partnera wiodącego, gdzie stosowne organy mogą wykorzystać doświadczenie z poprzednich okresów programowania. Propozycja organizacji działań transnarodowych przyczynia się do przejrzystego i szybkiego wdrażania projektu.

Istnieje dobry i użyteczny opis pożądanej jakości projektów oraz mechanizmów ich generowania (nabory projektów określonego typu, procedura jedno- i dwustopniowa) Ponadto, przedstawiono zarys pożądanych cech projektów strategicznych. Wszystko to może przyczynić się znacząco do osiągnięcia zamierzonego ukierunkowania na produkty i rezultaty.

System monitoringu i oceny również wykazuje ukierunkowanie na osiąganie oczekiwanych rezultatów i celów. Jednakże opisy te są w chwili obecnej jedynie bazowe i dopiero się okaże, czy wymagane zorientowanie na efekty projektów będzie faktycznie włączone w standardy aplikacyjne i sprawozdawcze oraz czy przewidziana ciągła ocena zostanie wdrożona w adekwatny sposób dla wsparcia Komitetu Monitorującego w przewidzianych dla niego zadaniach.

W odniesieniu do wzajemnego uzupełniania się z innymi programami, nie poczyniono żadnych zapisów w związku z pokrywaniem się z Programami Europa Południowo-Wschodnia oraz Przestrzeń Alpejska, poza wzmianką o zastosowaniu zasady 20%. W szczególności, powinny zostać wprowadzone mechanizmy koordynacji procesu decyzyjnego na szczeblu projektów, jak i zapisy umożliwiające kontynuację pomyślnych relacji partnerskich ustanowionych w ramach (daleko szerszej) przestrzeni współpracy CADSES.

Dla umożliwienia szybkiego uruchomienia programu oraz jego sprawnego wdrażania, podkreśla się wagę następujących zaleceń Oceny ex-ante:

- Zapewnione zostanie szybkie ustanowienie administracji programu oraz procedur.
- Zostanie przewidziany równy stopień zaangażowania wszystkich Punktów Kontaktowych oraz zapewnione wsparcie finansowe.
- Będzie się dążyć do jak najszybszego ustanowienia systemu monitoringu i kontroli w krajach członkowskich.

Główne rezultaty w odniesieniu do oczekiwanych wpływów

W celu oszacowania prawdopodobieństwa osiągnięcia rezultatów i wpływów analitycy na szczeblu priorytetów opracowali schematy wpływów. Wstępne wersje tych schematów przedstawione zostały Grupie Roboczej,

dostosowane do nowej wersji PO (3.0) oraz przedyskutowane z zespołem ekspertów ds. programowania, a następnie ponownie z Grupą Roboczą.

Wyżej wspomniane schematy wpływów pokazują, że większość oczekiwanych efektów powiązana jest w bezpośredni i wiarygodny sposób z działaniami przewidzianymi do wsparcia. Dlatego też Program wykazuje dość spójny zestaw mechanizmów wpływu oraz „teorię działań”. Wszystkie oczekiwane rezultaty i wpływy mogą zostać osiągnięte poprzez przewidziane obszary interwencji.

Istnieje jednakże wyraźna potrzeba ciągłego sterowania na poziomie programu dla zapewnienia stałego kursu i postępu w osiąganiu rezultatów. Elementami takiego kierowania są nabory projektów określonego typu, opracowywanie projektów strategicznych oraz stałe monitorowanie propozycji projektów (poprzez wnioski/sprawozdania).

System wskaźników składa się z dwóch typów wskaźników - produktu oraz wskaźników rezultatu.

- W proponowanym systemie produkty ujęte są raczej w sposób globalny (liczba projektów na poziomie Priorytetu) lecz z dodatkowym zestawem wskaźników zawartym w Podręczniku Wdrażania możliwe będzie przedstawienie liczb i wskaźników na szczeblu Obszaru interwencji, co pozwoli sprostać prawdopodobnym wymogom sprawozdawczości EU (które w obecnej chwili nie są jasne)
- Wskaźniki rezultatów traktowane są jako wskaźniki zastępcze, mierzące wkład projektów w realizację celów programu, lecz nie samo osiągnięcie celów jako takie.

Podręcznik wdrażania zawierać będzie dodatkowy zestaw wskaźników, który dostarczy bardziej szczegółowych i jakościowych informacji na temat projektów wspieranych w ramach programu, z uwzględnieniem bardziej szczegółowego rozbicia wskaźników na poszczególne Obszary interwencji.

Alokacja finansów na poziomie priorytetów została uzgodniona wspólnie pomiędzy parterami programowymi, z uwzględnieniem ich tematycznych preferencji, ich szacunkowego potencjału generowania projektów oraz doświadczenia zdobytego w trakcie bieżącego okresu programowania. Oparty o te przesłanki podział – preferencyjne traktowanie Priorytetów 2 (dostępność) oraz 3 (środowisko) wydaje się być akceptowalne, lecz niższa alokacja dla Priorytetów 1 i 4 powinna, mimo wszystko, umożliwić osiągnięcie wyznaczonych w ich ramach celów.

Bardziej szczegółowy obraz podziału środków finansowych na konkretne obszary tematyczne (w oparciu o zbiór ilościowych danych z poszczególnych kategorii wydatków) ukazuje, że transport, badania i rozwój technologiczny, innowacja, przedsiębiorczość i ochrona środowiska, łącznie z zarządzaniem ryzykiem otrzymają najwyższą alokację. Tym pięciu obszarom tematycznym przydzielone zostanie niemal 50% całości środków, co uznaje się za właściwe, zważywszy na fakt, iż są to obszary tematyczne o istotnym znaczeniu dla całej Unii Europejskiej, a ponadto cechuje je wysoki potencjał wykazywania ponadnarodowej wartości dodanej.

Najmniejsze środki finansowe przewidziane są dla reform w dziedzinach zatrudnienia i aktywizacji zawodowej, dostępu do zatrudnienia, które nie zostały uznane za główny cel programu przez Zespół Zadaniowy. Inne obszary tematyczne z porównywalnie mniejszym przydziałem środków, jak regeneracja miast i społeczeństwo informacyjne powinno być, zasadniczo, bacznie obserwowane i wzięta pod uwagę ewentualność przesunięcia funduszy, jeżeli ich wysokość okaże się niewystarczająca do realizacji celów odpowiednich Obszarów interwencji.

Ilościowe ujęcie wskaźników oparte zostało na dwóch przekonujących przesłankach (przeciętna wielkość projektu oraz oczekiwane wsparcie przypadające na projekt) Zakładana przeciętna wielkość projektu jest znacznie wyższa niż w bieżącym programie CADSES (1 mln), lecz z uwagi na wyższą stopę współfinansowania średnia całkowita wielkość projektu pozostanie mniej więcej taka sama.

Na skutek zwiększenia rozmiaru projektu, w odniesieniu do udziału EFRR oczekiwana całkowita liczba projektów przekracza jedynie nieznacznie liczbę przypadającą na okres bieżący (155 a 134 obecnie) – pomimo, że wkład EFRR do programu i całość dostępnych funduszy będzie znacząco wyższa niż w bieżącym programie CADSES.

Cele wskaźników efektów (oczekiwany wkład w realizację celów obszarów interwencji) oparte są na założeniu średnio trzech wkładów na projekt, co wydaje się być ambitne, lecz osiągalne, jednakże wymagać będzie odpowiedniego rejestrowania tych wkładów, tak by każdy z nich został we właściwy sposób odnotowany.

Podsumowując, można stwierdzić, że podział środków finansowych – zarówno w rozumieniu wielkości, jak i podziału na Priorytety i obszary interwencji – jest zgodny z programową teorią działania. Można zatem oczekiwać, że podział taki zapewni adekwatne wsparcie dla osiągnięcia celów określonych w PO.

Włączenie podstawowych zaleceń do PO

Poniższa tabela stanowi podsumowanie głównych zaleceń sformułowanych w trakcie Oceny ex-ante i sposobu, w jaki zostały one włączone w proces programowania

Zalecenia Ex-Ante	Włączenie do ostatecznej wersji PO
Uwagi do pierwszej wersji PO (wrzesień 06):	
Spójność analizy i SWOT z innymi częściami Programu (szczególnie ze Strategią i Priorytetami) –	Analiza została rozpisana na nowo i pogłębiona. Spójność analizy, SWOT, strategii i Priorytetów została zweryfikowana w całym dokumencie. Analiza SWOT zbudowana została w odniesieniu do Priorytetów i uzupełniona o dalsze informacje pochodzące z analizy.
Niektóre rozdziały analizy mogłyby zostać rozwinięte lub połączone, silny nacisk przestrzenny powinien zostać rozszerzony	Nacisk przestrzenny analizy został zrównoważony poprzez włączenie aspektów społeczno-kulturowych, trendów demograficznych, migracji, innowacji i systemów innowacyjnych. Nowe mapy oparte na danych Eurostatu zastąpiły poprzednio wykorzystywane mapy ESPON. Mapy te cechuje przewaga w postaci pokazywania jedynie 1-2 wskaźników na jednej mapie, co eliminuje konieczność wyjaśniania metodologii ESPON.
Strategia musi być opracowana szerzej, wybór Priorytetów lepiej uzasadniony oraz uzupełniony opis strategii	Strategia została przeanalizowana i skrócona. Nowoprzyjęty ogólny cel strategiczny został włączony w Wersję 2. Strategia została powiązana z obranymi Priorytetami przez zarysowanie celów programowych. Uzasadnienie obranych Priorytetów zostało włączone w wersję 3.5 poprzez posumowanie głównych rezultatów Oceny ex-ante i opisu sposobu, w jaki wyniki SEA zostały wzięte pod uwagę w strategii PO.
Hierarchia celów powinna być opracowana szerzej, oraz oczekiwane rezultaty ujęte w opisie Priorytetów	Hierarchia poprzedniego ogólnego celu strategicznego i dwóch pomniejszych celów programowych została zmieniona: sformułowany został jeden cel, osiąganiu którego służyć mają dwa strategiczne podejścia (poprzednio cele operacyjne) Priorytety 1 do 4 odnoszą się do jednego, bądź obydwu strategicznych podejść. Opis oczekiwanych rezultatów włączony został do opisu odpowiednich Priorytetów, jak i do rozdziału „Jakość projektów” w ramach warunków wdrażania.
Należy ulepszyć opis Kierunków wsparcia (<i>Directions of Support</i>) oraz zilustrować transnarodowe działania przynoszące wartość dodaną	W drugiej wersji Kierunki wsparcia zostały przeredagowane i poprzedni lity tekst opisów podzielony na (1) cele; (2) „wskazówki wsparcia” (punkty w tekście); (3) grupy docelowe oraz (4) możliwe przykłady projektów. Kierunki wsparcia zostały przegrupowane pomiędzy osiami Priorytetów w celu ulepszenia ich spójności. Na późniejszym etapie (wersja 3.0) możliwe przykłady projektów zostały przeniesione do Podręcznika wdrażania, podczas gdy cele opisane zostały bardziej szczegółowo. Wreszcie Kierunki wsparcia zostały przemianowane na Obszary Interwencji Dla każdej osi Priorytetów dodano paragraf opisujący podejście transnarodowe.
Ryzyko szerokiego podejścia tematycznego przy ograniczonym budżecie: wymaga przejrzystych kryteriów wyboru projektów oraz wzajemnego uzupełniania się z innymi programami.	Do rozdziału 6 (Wdrażanie) włączono spójny zestaw kryteriów kwalifikowalności i wyboru projektów, co pomoże ukierunkować program w fazie wdrażania. Ponadto, w kilku miejscach włączono odniesienia do Podręcznika wdrażania, który konkretnie odnosi się do tej kwestii. Zgodność z innymi politykami i programami opisana została w rozdziale 3.6
Ryzyko późnego rozpoczęcia z uwagi na niejasne ukierunkowanie i nowe procedury wdrażania.	Opis warunków wdrażania został skonkretyzowany w celu zapewnienia szybkiego rozpoczęcia programu. Kroki przygotowawcze zostały określone w Programie Operacyjnym z dalszym odwołaniem do Podręcznika wdrażania.
Wdrażanie celów horyzontalnych (zrównoważony rozwój i równouprawnienie) powinno zostać lepiej wyjaśnione	Do bieżącej wersji włączone zostały ogólne zasady rozumiane jako cele horyzontalne: (1) zrównoważony rozwój (2) innowacja i (3) równouprawnienie i niedyskryminowanie.
Transnarodowa wartość programu powinna zostać ukazana jaśniej (w odróżnieniu od współpracy transgranicznej bądź międzyregionalnej)	Transnarodowość została zdefiniowana we wszystkich dokumentach programowych w kategoriach ogólnych cech jakościowych projektu, transnarodowego podejścia dla każdej z osi Priorytetów, oraz w kategoriach odpowiednich produktów i rezultatów. W rozdziale „Zgodność z innymi politykami i programami” opisane zostało rozróżnienie programów.
Uwagi do wersji 2 PO (listopad 06)	

Spójność powinna zostać włączona jako cel strategiczny	Przy wersji 3. sformułowano ponownie ogólny cel: "Wzmocnienie spójności terytorialnej, promowanie integracji wewnętrznej oraz wzmocnienie konkurencyjności Europy Środkowej" Nowy cel został opisany i włączony w drzewko celów. Osiągnięto lepszą spójność wszystkich celów i obszarów interwencji.
Powiązanie działań wynikających ze Kierunków wsparcia z Celami strategicznymi i operacyjnymi powinno zostać lepiej wyjaśnione (w szczególności w ramach Priorytetu 4)	Powiązanie działań z celami obszarów interwencji zostało zweryfikowane na podstawie schematów monitorowania wpływów. Priorytet 4 został przebudowany przez zlikwidowanie jednego Kierunku wsparcia (=Obszaru Interwencji) Przyjęte zostały cele priorytetowe.
Uwagi do wersji 3 PO (grudzień 06)	
Należy dopracować system wskaźników i określić odpowiednie wskaźniki rezultatów.	Podzbiór określanych ilościowo ex-ante wskaźników rezultatów dla Osi priorytetów i Obszarów Interwencji został włączony do wersji 3.6
Uwagi do wersji 4 PO (marzec 07)	
Średnia wielkość projektu powinna ulec zmniejszeniu, ilościowe określenie produktów i wkładów w rezultaty powinno zostać odpowiednio zweryfikowane.	W wersji 3.6 średnia wielkość projektu została zmniejszona do 1,5 milionów euro z funduszu EFRR.
Organizacje międzynarodowe, konsorcja i organizacje pozarządowe powinny być brane pod uwagę jako odpowiedni partnerzy	Organizacje międzynarodowe, konsorcja i organizacje pozarządowe są brane pod uwagę jako odpowiedni partnerzy w wersji 3.6. ²⁵
Potrzebne są wciąż ilościowe określenia kategorii wydatków oraz cele wskaźnikowe.	Kategorie wydatków i cele wskaźnikowe zostały określone ilościowo w wersji 3.6.

3.5.2 Podsumowanie głównych wyników Strategicznej oceny wpływu na środowisko (ang. SEA)

Zgodnie z dyrektywą 2001/42/KE w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko naturalne, dla Programu Europa Środkowa dokonano Strategicznej oceny wpływu na środowisko (SEA).

Głównym celem Strategicznej oceny wpływu na środowisko był szacunkowa ocena kluczowych wpływów na kwestie środowiskowe. Dodatkowym celem było włączenie zagadnień środowiskowych w procedurę programowania na wczesnym etapie dla zapewnienia wysokiego stopnia ochrony środowiska i promowania zrównoważonego rozwoju.

Proces ten umożliwił instytucjom krajowym właściwym ds. środowiska oraz szerokiej opinii publicznej wyrazić swe poglądy na temat wpływów wdrażania programu na środowisko (etapy proceduralne i ramy czasowe – patrz rozdział 1 i aneks 7.4)

Metodologia oceny wpływów, wybór alternatyw

Raport środowiskowy przedstawia bieżącą sytuację oraz prawdopodobny rozwój kwestii środowiskowych. Taka „opcja zerowa” stanowi punkt odniesienia dla całości procesu oceny w ramach SEA. Podsumowane zostały międzynarodowe cele, prawa i rozporządzenia dotyczące środowiska, istotne dla transnarodowego Programu Europa Środkowa.

Dla każdego z obszarów interwencji muszą zostać zanalizowane możliwe skutki dla stosownych kwestii środowiskowych, w odniesieniu do „pytań wiodących” („guiding questions”) oraz celów ochrony środowiska. Jako że żaden z obszarów interwencji nie jest opisany dość szczegółowo by móc dokonać oceny ilościowej, ocena koncentruje się na opisie jakościowym możliwych wpływów na odpowiednie kwestie środowiskowe w odniesieniu do dyrektywy SEA (2001/42/KE).

Dyrektywa SEA nakazuje określenie rozsądnych alternatyw dla programu. W drodze wieloetapowego procesu, SEA dostarczyła zaleceń mających na celu optymalizację programu. Wpływy środowiskowe (pozytywne, neutralne i negatywne skutki na kwestie środowiskowe) poszczególnych wersji roboczych Programu Operacyjnego zostały ocenione przez SEA w trakcie procesu programowania. Zespół SEA zaproponował ekspertom programowania zmiany tekstu i nowe działania, które w większości zostały włączone w kolejną wersję programu. Te sugestie i zalecenia postrzegane są jako potencjalne alternatywy dla Programu Operacyjnego (Dyrektywa SEA, Art. 5). (szczegóły – patrz aneks 7.4)

²⁵ Kwalifikowalność i rola organizacji międzynarodowych, konsorcjów i organizacji pozarządowych w konsorcjach partnerskich zostanie przedstawiona bardziej szczegółowo w Podręczniku Wdrażania

Ze względu na wymogi artykułu 6 Rozporządzenia EFRR „opcja zerowa” nie jest uważana za „rozsądną alternatywę” w świetle ww. Dyrektywy. Tym niemniej, wpływ „opcji zerowej” na środowisko został zilustrowany w rozdziale 5 Raportu środowiskowego zgodnie z Aneksiem I lit. b Dyrektywy.

Uwzględnienie procesu SEA w trakcie programowania

Program Operacyjny został przygotowany w ramach prac transnarodowego Zespołu Zadaniowego, złożonego z przedstawicieli władz krajowych uczestniczących krajów członkowskich (Austrii, Republiki Czeskiej, Niemiec, Węgier, Włoch, Polski, Republiki Słowackiej, Słowenii) oraz Ukrainy, jak i ekspertów zewnętrznych, dostarczających wsparcie techniczne w procesie programowania, oceny ex-ante programu, a także zespołu SEA. Proces ten obejmował szereg spotkań Zespołu Zadaniowego i dyskusji przy stałej wymianie informacji pomiędzy ekspertami SEA a ekspertami z dziedziny programowania od września 2006 do marca 2007. Zaangażowanie instytucji właściwych ds. środowiska i ekspertów SEA w proces programowania oraz ściśle powiązanie z procesem SEA zapewniły stosowne uwzględnienie kwestii środowiskowych we wczesnym etapie.

Możliwe wpływy programu na środowisko (streszczenie niespecjalistyczne - non-technical summary)

Program odnosi się w pozytywny sposób do najważniejszych kwestii środowiskowych obszaru Europy Środkowej. Priorytet 1 wspiera wdrażanie najlepszych dostępnych (lub przynajmniej zaawansowanych) technologii, co – w średniookresowej perspektywie – prowadzi będzie do zwiększenia efektywności materiałowej i energetycznej w sektorach produkcyjnym i usługowym. Priorytet 2 ma na celu zmianę transnarodowych ramowych warunków w kierunku zrównoważonych i efektywnych energetycznie systemów mobilności poprzez wdrożenie sieci współpracy w dziedzinie multimodalnej logistyki. Priorytet 3 wspiera ogólną poprawę warunków środowiskowych w obszarze programowania, w uwzględnieniu pozytywnych wpływów na większość kwestii środowiskowych, łącznie z bioróżnorodnością i zdrowiem ludzkim. Priorytet 4 promuje działania mające na celu poprawę warunków życia w obszarach miejskich, z uwzględnieniem pozytywnych wpływów na zasoby wody, glebę oraz zagrożenia zdrowia wynikające z warunków środowiskowych.

Oceny możliwych pozytywnych, bądź negatywnych skutków nie można było dokonać dla wszystkich obszarów interwencji z uwagi na brak informacji odnośnie do szczegółów możliwych działań w kolejnych fazach. Niektóre działania wydają się mieć jedynie ograniczony wpływ na kwestie środowiska (np. „Czerpanie z zasobów kulturowych dla uatrakcyjniania miast i regionów”).

Negatywnych wpływów na środowisko nie można pominąć, jeżeli program wspiera przygotowanie dodatkowej infrastruktury (dróg, szlaków kolejowych, czy wodnych) mających stanowić część trans-europejskich korytarzy, bądź sieci o mniejszym znaczeniu. Prowadzić to może do przejmowania gruntów, fragmentacji naturalnych siedlisk oraz dodatkowego wpływu w postaci zanieczyszczenia powietrza i hałasu w obszarach wrażliwych. Ciągłe wdrażanie ryzykownych technologii (jak modyfikowanych genetycznie nasion) bądź wzmożona eksploatacja źródeł energii może mieć pośredni negatywny wpływ na krajobraz, glebę i bioróżnorodność, jednakże wpływy takowe zostaną wzięte pod uwagę poprzez surowe kryteria wyboru projektów.

Główne rezultaty

Większość Priorytetów programu i obszarów interwencji odniesie pozytywny wpływ na odpowiednie kwestie środowiskowe. Istotne negatywne wpływy na środowisko powinny zostać wyeliminowane, jako że kryteria wyboru projektów opracowywane będą przez przyszły Komitet Monitorujący zgodnie z ogólnymi celami programu (z uwzględnieniem podstawowej zasady „zrównoważonego rozwoju”) i celami priorytetów.

Zalecenia raportu środowiskowego

SEA dostarczyła zaleceń zmierzających do ulepszenia Programu Operacyjnego ze środowiskowego punktu widzenia. Propozycje te dotyczące wprowadzenia nowych działań, zmian w tekście i procesie wyboru projektów miały na celu wspieranie pozytywnych i neutralizację potencjalnych negatywnych skutków dla środowiska. Poniższa tabela przedstawia przegląd głównych sugestii SEA oraz pokazuje, jak zastały one uwzględnione w programie.

Uwagi SEA	Uwzględnienie w PO
– Rozprzestrzenianie i stosowanie innowacji powinno prowadzić do zwiększonej efektywności energetycznej i materiałowej, szczególnie poprzez ustanawianie transnarodowych sieci współpracy wymiany technologii do pracy nad tymi kwestiami.	– Do celów tych odniesiono się w dużej mierze w ramach Priorytetu 1: „Wzmocnienie ramowych warunków dla innowacji” oraz “ Zbudowanie potencjału rozprzestrzeniania i stosowania innowacji”.

<ul style="list-style-type: none"> – Kwestia transferu know-how odnośnie do odpowiedniego wykorzystania opuszczonych terenów przemysłowych np. dla potrzeb nowych projektów gospodarczych i projektów rozwoju urbanistycznego, powinna znaleźć miejsce w projektach transnarodowych łącząc aspekty techniczne, finansowe i prawne. 	<ul style="list-style-type: none"> – Transnarodowe podejście do zagospodarowania opuszczonych terenów przemysłowych zostanie włączone do działań w ramach Priorytetu 4 "Wzmocnienie konkurencyjności i atrakcyjności miast i regionów".
<ul style="list-style-type: none"> – Transnarodowy program powinien skupiać się na opracowaniu, w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju, efektywnych energetycznie systemów transportowych dla sprostania celom poprawy dostępności oraz ograniczenia negatywnych wpływów na środowisko. – Wszystkim projektom wspierającym wzmocnienie transeuropejskiego potencjału transportowego towarzyszyć powinna ocena wpływów; odzwierciedlająca długofalowe skutki na rozwój miejski, wykorzystanie gruntów, bioróżnorodność, zanieczyszczenie powietrza oraz zmiany klimatyczne. – Zarówno wzrost gospodarczy, jak i atrakcyjność obszarów metropolii może zostać ograniczona wskutek przeciążenia infrastruktury transportowej i negatywnych warunków środowiskowych podczas okresu programowania (2007 – 2013), w efekcie wzmożonego ruchu drogowego/powietrznego. – Program Operacyjny powinien odnosić się do działań, mających na celu długofalową redukcję emisji gazów cieplarnianych wychodzącą poza docelowe ramy czasowe protokołu z Kyoto (2012+). 	<ul style="list-style-type: none"> – Priorytet 2 wspiera ograniczenie obciążeń dla środowiska wynikających z ruchu transportowego poprzez promowanie mobilności opartej na zasadach zrównoważonego rozwoju. – Działania mające na celu poprawę połączeń na obszarze Europy Środkowej (np. „promowanie strategicznej współpracy pomiędzy i w ramach transeuropejskich korytarzy transportowych” będą musiały uwzględniać wpływ transportu na kwestie środowiskowe (łącznie z kwestiami krajoobrazu bioróżnorodności, zmian klimatycznych i zdrowia ludzkiego), w ten sposób pomagając ustanowić efektywną sieć współpracy opartą na zasadach zrównoważonego rozwoju. – Priorytet 3 obejmuje działania wspierające plany działań dla polepszenia jakości powietrza w aglomeracjach miejskich – Priorytet 3 obejmuje możliwe działania odnoszące się do kwestii zrównoważonej produkcji odnawialnych źródeł energii i biopaliw na użytek transportu oraz planów działań w celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych (mieszkalnictwo, ruch transportowy, produkcja)
<ul style="list-style-type: none"> – Powinno się wspierać transfer technologii w dziedzinach zintegrowanej gospodarki odpadami, czystszej produkcji i konsumpcji, zrównoważonej produkcji energii oraz technologii budowlanej. – Strategie rewitalizacji zdegradowanych obszarów mieszkalnych, osiedli mieszkaniowych oraz (zanieczyszczonych) terenów przemysłowych powinny być przedmiotem działań transnarodowych – Działania zmierzające do czerpania z zasobów kulturowych powinny być ograniczone do potencjału naturalnego i społecznego i wspierać "zrównoważony rozwój turystyki" 	<ul style="list-style-type: none"> – Wszystkie te kwestie są na liście możliwych działań w ramach Priorytetu 3 ("wspieranie technologii i działań przyjaznych środowisku"). – Priorytet 4 "Wzmocnienie konkurencyjności i atrakcyjności miast i regionów skupia się na poprawie jakości życia i promowaniu zrównoważonego rozwoju, z uwzględnieniem międzysektorowych strategii adaptacji zasobów mieszkaniowych do bieżących potrzeb. Ponadto, przekształcenie opuszczonych terenów przemysłowych może znaleźć się na liście działań związanych z transnarodową wymianą technologii. – Obszar Interwencji "Czerpanie z zasobów kulturowych dla uatrakcyjnienia miast i regionów " uwzględni długofalowe środowiskowo-społeczne ograniczenia rozwoju gospodarczego.

Procedura konsultacji społecznych

Zgodnie z Dyrektywą 2001/42/KE – SEA, art. 5 i 6 władze właściwe ds. środowiska, jak i wszyscy zainteresowani mieli możliwość wyrażenia swoich uwag do wersji roboczej Programu Operacyjnego i Raportu Środowiskowego.

W ramach procesu SEA wyróżnić można dwa kluczowe etapy konsultacji:

- Etap 1.: Określanie zakresu – konsultacje z władzami właściwymi ds. środowiska odnośnie do zakresu i poziomu szczegółowości Raportu środowiskowego we wszystkich uczestniczących krajach członkowskich : 9 października – 23 października 2006
- Etap 2.: Raport o wpływie na środowisko i robocza wersja Programu Operacyjnego - Konsultacje raportu środowiskowego i roboczej wersji Programu Operacyjnego z wszystkimi zainteresowanymi oraz władzami właściwymi ds. środowiska: 3 stycznia – 28 lutego 2007 (CZ: 6 lutego 2007 – 8 marca 2007; SK: 5 lutego 2007 – 21 marca 2007).

Władze właściwe ds. środowiska we wszystkich krajach członkowskich zostały zaproszone za pośrednictwem poczty elektronicznej do prezentowania uwag do Raportu o wpływie na środowisko i Programu Operacyjnego.

Informacje do wiadomości publicznej na temat bieżącego procesu programowania, z uwzględnieniem stosownych dokumentów i zaproszenia do składania uwag zostały zamieszczone na oficjalnej witrynie internetowej www.cadses.net.

Rezultaty konsultacji społecznych i sposób, w jaki zostały one uwzględnione w ostatecznej wersji Programu Operacyjnego

Większość kwestii omówionych podczas konsultacji społecznych została poruszona przez instytucje właściwe ds. środowiska w poszczególnych krajach. W ujęciu przekrojowym, obejmowały one następujące zalecenia:

- rozszerzona analiza obecnej sytuacji z uwzględnieniem różnych scenariuszy jej bieżącego rozwoju
- szczegółowe normatywne odniesienia na szczeblu międzynarodowym, zwłaszcza w zakresie bioróżnorodności i ochrony wody.
- sugestie preredagowania i wprowadzenia do Programu Operacyjnego możliwych działań, opisanych w raporcie środowiskowym.
- kryteria wyboru projektu mające stanowić część wdrażania programu powinny określać, że każdy projekt o potencjalnie istotnym wpływie na obszary *Natura 2000* powinien być przedmiotem stosownej oceny.
- zaostrezenie zobowiązań wobec systemu monitorującego wpływ na środowisko

W procesie konsultacji SEA organy środowiskowe na szczeblu krajowym i regionalnym rozpatrzyły większość kwestii. Od społeczeństwa, jednostek prywatnych, organizacji pozarządowych nie otrzymano dalszych uwag, za wyjątkiem tych od Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie i UNEP (Konwencja Karpacka).

Wszelkie kwestie poruszone w trakcie konsultacji społecznych w uczestniczących krajach członkowskich programu dla obszaru Europy Środkowej zostały przedstawione w zarysie w Aneksie 7.4 Programu Operacyjnego, łącznie z uwagami odnośnie do sposobu, w jaki uwagi te zostały ujęte w ostatecznej wersji Programu Operacyjnego.

Monitorowanie wpływów programu na środowisko

Program Operacyjny dostarcza zestawu kluczowych wskaźników dla potrzeb monitoringu i oceny. Pełen zestaw wskaźników zostanie opracowany w osobnym dokumencie przez przyszły Komitet Monitorujący.

Zaleca się wyrażnie, by wskaźniki środowiskowe stanowiły integralną część rozszerzonego zestawu wskaźników, jako że monitoring i bieżąca ocena "tworzyć będą nieodzowną podstawę dla potrzeb sprawozdawczości i komunikacji dla uwidocznienia parterom programowym i szerszej publice osiągnięć programowych." (PO, roz. 6.5.1.)

Ponadto, monitoring musi spełniać następujące wymogi:

- musi uwzględniać rezultaty oceny wpływu na środowisko udokumentowane w tym raporcie przez odniesienie do rozdziału 5 raportu środowiskowego;
- musi ujawniać istotne nieprzewidziane skutki środowiskowe;
- musi mierzyć skuteczność procedur wyboru projektów w rozumieniu ograniczania i unikania znaczących ujemnych wpływów na kwestie środowiskowe.

Monitoring umożliwi instytucjom decyzyjnym programu podjęcie działań zaradczych, jeżeli ocena wykaże nieoczekiwane niekorzystne skutki dla środowiska.

Podczas przygotowywania kryteriów wyboru projektów istotne będzie włączenie wymogu unikania znaczących skutków środowiskowych. Zaleca się wstępną ocenę wpływu na kwestie środowiskowe, prawdopodobnie w oparciu o „pytania wiodące” (patrz rozdział 3.3.1 Raportu środowiskowego). Każdy projekt mogący mieć istotny wpływ na obszary *Natura 2000* musi być przedmiotem odpowiedniej oceny pod kątem potencjalnych skutków, zgodnie z art. 6 i 7 dyrektywy Habitat.(Siedlisko)

3.6 Zgodność z innymi politykami i programami

Program Operacyjny dla Europy Środkowej na lata 2007-2013 przyczynia się do osiągnięcia Priorytetów ustalonych w uaktualnionych strategiach: lizbońskiej i goeteborskiej oraz w Strategicznych Wytycznych Wspólnoty. Ponadto, bierze pod uwagę europejskie polityki dotyczące kwestii społecznych, rozwoju przestrzennego oraz transportu.

Tabela 4: Podstawowe zagadnienia strategii lizbońskiej i goeteborskiej oraz polityki spójności

	Podstawowe zagadnienia strategii lizbońskiej i goeteborskiej				Strategiczne wytyczne Wspólnoty odnośnie do spójności		
	Konkurencyjna i dynamiczna gospodarka	Spójność społeczna i włączenie	Ekologiczny zrównoważony rozwój	Równouprawnienie płci	W1	W2	W3
Priorytet 1: Wsparcie innowacji w obszarze Europy Środkowej	✓			✓		✓	✓
Priorytet 2: Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej	✓			✓	✓		
Priorytet 3: Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska			✓	✓	✓		
Priorytet 4: Podniesienie konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów	✓	✓		✓	✓		

Strategiczne wytyczne Wspólnoty dla spójności (2006/702/EC)

Wytyczne 1 (W1): Uczynienie Europy i jej regionów atrakcyjniejszym miejscem do inwestycji i pracy

Wytyczne 2 (W2): Ulepszenie wiedzy i innowacji dla wzrostu

Wytyczne 3 (W3): Więcej stanowisk pracy i o lepszej jakości

W trakcie szczytu Rady Europejskiej w marcu 2000 przyjęta została **strategia lizbońska**, w której położono nacisk na konieczność uczynienia UE „najbardziej konkurencyjną i dynamiczną, opartą na wiedzy światową gospodarkę z wyższą liczbą miejsc pracy o wyższej jakości, oraz z większą spójnością społeczną.” Zasięg tej strategii, która tworzy program społeczno-ekonomiczny został rozszerzony przez porozumienie, osiągnięte na szczycie w **Goeteborgu**, gdzie integralną częścią stały się kwestie dotyczące zrównoważonego rozwoju gospodarczego. W związku z niezadowolającymi rezultatami strategii lizbońskiej została zaproponowana jej nowelizacja (w raporcie na wiosenny szczyt Rady Europejskiej²⁶ oraz przyjęty został tzw. Program reform na rzecz realizacji strategii lizbońskiej (Lisbon Action Program) przedstawiony w dokumencie pod nazwą „Wspólne działania dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek strategii lizbońskiej”.

Wytyczne Wspólnoty dotyczące polityki spójności na okres 2007-2013, przyjęte 6 października 2006, zajmują się odnowioną Agendą Lizbońską i mają na celu następujące trzy Priorytety:

–poprawa atrakcyjności Państw Członkowskich, regionów i miast poprzez polepszenie dostępności, zapewnienie odpowiedniego poziomu usług i ich odpowiedniej jakości, ochrona środowiska.

–wsparcie innowacji, przedsiębiorczości i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy poprzez tworzenie potencjału badawczego i innowacyjnego, z uwzględnieniem nowych technologii informatyczno-komunikacyjnych oraz

²⁶ Raport na wiosenny szczyt Rady Europejskiej: Wspólne działania dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek strategii lizbońskiej. COM (2005)24, Bruksela, 2 lutego 2005

- stworzenie większej ilości lepszych miejsc pracy poprzez zachęcanie większej liczby ludzi do podejmowania zatrudnienia, jak i działalności gospodarczej, podniesienie elastyczności pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Europejska agenda społeczna określa główne nurty działań wdrażanych w kontekście polityki społecznej, jak również przyczynia się do realizacji strategii lizbońskiej. Ma ona na celu zapewnianie dostępności pracy, zasobów, praw, dóbr oraz usług dla każdego, zapobieganie ryzyku wykluczenia społecznego, pomaganie najbardziej zagrożonym, mobilizowanie wszystkich jednostek/ organizacji w obszarze polityki gospodarczej i społecznej. Deklaracja tej polityki znajduje również odzwierciedlenie w Ogólnych wytycznych polityki gospodarczej (General Guidelines of the Economic Policy), jak również w Wytycznych Europejskiej Strategii Zatrudnienia (European Employment Strategy Guidelines) dotyczących polityki makro- i mikroekonomicznej oraz zatrudnienia w aspekcie tworzenia nowych miejsc pracy i wzrostu gospodarczego.

Zarys **Europejskiej Perspektywy Rozwoju Przestrzennego** *European Spatial Development Perspective* (ESDP, 1999) wspierał skoordynowaną regionalną i przestrzenną politykę rozwoju w ramach UE. Jako podstawowe cele, które prowadzić powinny do osiągnięcia zrównoważonego i równomiernego rozwoju terytorium UE zostały przedstawione:

- spójność gospodarcza i społeczna,
- ochrona i zarządzanie zasobami naturalnymi i kulturowymi oraz bardziej równomierna konkurencyjność przestrzeni europejskiej
- bardziej równomierna konkurencyjność przestrzeni europejskiej

Integracja europejska jest istotną częścią ESDP. Władze lokalne i regionalne powinny współpracować w zakresie rozwoju regionalnego ponad granicami. Jednocześnie, program bierze pod uwagę Agendę Terytorialną, dokument międzyrządowy, będący w trakcie opracowywania w państwach członkowskich UE. Agenda ta zmierza do przełożenia „Strategii Lizbońskiej i Goeteborskiej” na rozwój terytorialny Unii Europejskiej

Dalszy rozwój **polityki dotyczącej systemów transportowych Unii Europejskiej** ma za zadanie sprostać ekonomicznym, społecznym oraz środowiskowym potrzebom społeczeństwa. Konkluzja o tym, że efektywne systemy transportowe są fundamentalne dla dobrobytu Europy i mają istotny wpływ na wzrost gospodarczy, rozwój społeczny i środowisko została sformułowana już w białej księdze „Europejska Polityka Transportowa do 2010 roku; czas na decyzje” Europejska polityka transportowa powinna pomóc Europejczykom w budowaniu sprawnych i efektywnych systemów, które:

- oferują wysoki poziom mobilności ludziom i firmom w całej Unii,
- chronią środowisko, zapewniają bezpieczeństwo energetyczne, podnoszą minimalne dla tego sektora standardy pracy, oraz chronią pasażera i obywatela,
- wprowadzają innowacje dla wsparcia dwóch pierwszych celów mobilności i ochrony poprzez zwiększenie wydajności i zrównoważonego rozwoju rosnącego sektora transportowego,
- zapewniają międzynarodowe połączenia, odzwierciedlając polityki Unii mające na celu zwiększenie bazującej na zrównoważonym wzroście mobilności, oraz ochrony i innowacji przez uczestnictwo w międzynarodowych organizacjach.

Sieć Transeuropejska (The Trans European Network -TEN) jest jednym z najważniejszych projektów zajmujących się rozwojem infrastruktury transportowej na przestrzeni całej UE, łącząc sieci krajowe poprzez nowoczesną i efektywną infrastrukturę, podnosząc w ten sposób dostępność na obszarze UE.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO) /National Strategic Reference Frameworks/

wytaczają ogólny charakter celów i strategii, które są również odpowiednie dla programów ponadnarodowych. Niektóre z NSRO zawierają również wskazówki odnośnie do ponadnarodowej współpracy. W związku z powyższym, szczególna uwaga zwrócona zostanie na zapobieganie wszelkiemu podwójnemu finansowaniu interwencji (działań) funduszy strukturalnych.

– NSRO **Austrii** (strat.at) obejmuje Programy Operacyjne dla regionalnej konkurencyjności i zatrudnienia (w 8 krajach związkowych), konwergencji (phasing out –pomoc przejściowa) (w jednym kraju związkowym) oraz Europejska Współpraca Terytorialna. W ten sposób podkreśla się, że współpraca terytorialna jest dla Austrii ważna, co ma związek z dużym udziałem regionów przygranicznych w całym terytorium Austrii oraz z doświadczeniami ze współpracy będącej wynikiem dwóch ostatnich okresów finansowania przez fundusze strukturalne.

Celem ponadnarodowej współpracy powinno być ułatwienie i zintensyfikowanie rozwoju i wdrażania zintegrowanych projektów w porównaniu do okresu bieżącego. Ponadto, powinna ona prowadzić do nowego poziomu jakości w opracowywaniu projektów i zmian struktur funkcyjnych w stosownych regionach.

– Głównym celem NSRO w **Republice Czeskiej** jest zmiana jej środowiska społeczno-gospodarczego zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, tak by uczynić je atrakcyjnym miejscem dla inwestycji, zatrudnienia oraz życia jego mieszkańców.

Zostało ustalone, że Republika Czeska uczestniczyć będzie w kolejnych przygotowaniach ponadnarodowych i międzyregionalnych programów współpracy. Strategiczny cel w postaci „dobrze wyważonego rozwoju regionalnego” dotyczy również wspierania przygranicznej, międzyregionalnej oraz ponadnarodowej współpracy zgodnie z celem „europejskiej współpracy terytorialnej”.

W obszarze międzynarodowej współpracy zostało określone, że Republika Czeska współpracować będzie z innymi członkami UE w kwestiach o znaczeniu strategicznym, skupiając się na strategicznych działaniach mających ułatwić korelację terytorialną (dostępność transportu, ochronę środowiska, środki zapobiegawcze i zarządzanie ryzykiem, jak i zintegrowane systemy zarządzania zasobami wody, połączenia niematerialne, takie jak sieci współpracy, wymiana doświadczeń, sieci działań innowacyjnych, oraz rozwój wiedzy z zakresu technologii informatycznych w społeczeństwie.)

– NSRO **Niemiec** obejmuje osobny rozdział dotyczący celu, jakim jest europejska współpraca terytorialna. Jest tam zapis o tym, że projekty ponadnarodowe powinny wspierać integrację słabych strukturalnie regionów we współpracy ponadnarodowej, co zostało uznane za ważny czynnik dla rozwoju. Współpraca międzyregionalna skupiona jest na wymianie poglądów i doświadczeń w obrębie Europy, szczególnie dotyczących dziedzin innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy.

– NSRO **Węgier** skupia się na zwiększonym zatrudnieniu i długoterminowym rozwoju gospodarczym.

Cele strategiczne obejmują aktywny udział we wspólnych programach służących konkurencyjności i społeczeństwu opartemu na wiedzy w UE. Ponadnarodowymi działaniami, które Węgry zamierzają wesprzeć są przekształcenie i unowocześnienie węgierskich wspólnot zamieszkujących kraje sąsiednie w obrębie Europy. Celem jest wdrożenie – wspólnych regionalnych, infrastrukturalnych i instytucjonalnych, jak i gospodarczych rozwiązań dla zwiększenia dynamicznego rozwoju regionu.

– W NSFO **Włoch** przyjęto całościowe i łączne podejście do wszystkich celów funduszy strukturalnych, w którym strategiczny wymiar i podstawowe znaczenie dla konstrukcji całości dokumentu zyskuje współpraca terytorialna. Dlatego też włoskie NSFO nie zawierają odrębnego rozdziału dotyczącego tak współpracy terytorialnej jak i samej współpracy ponadnarodowej. W zamian za to Cel 3. został uznany jako wspólny wymiar strategiczny; szczegółowe opracowanie Programu Operacyjnego zostało oparte o wnioski technicznych grup roboczych, z których jedna pracowała nad Celem 3. Ta grupa robocza określiła konkretne priorytety we współpracy terytorialnej jako wkład w przygotowywanie szkicu NSRO.

–Strategicznym celem sformułowanym w NSRO **Polski** jest stworzenie warunków rozwoju konkurencyjności polskiej gospodarki w oparciu o wiedzę i przedsiębiorczość, zapewniając wzrost zatrudnienia oraz poziomu społecznej, gospodarczej i terytorialnej spójności Polski z Unią Europejską oraz wewnątrz kraju. Ten strategiczny cel realizowany będzie poprzez 6 celów horyzontalnych. Te NSRO nie zawierają odrębnego rozdziału na temat współpracy ponadnarodowej, lecz odnoszą się do rozwoju współpracy terytorialnej zgodnej z horyzontalnym celem „Wzrost konkurencyjności polskich regionów i zapobieganie ich społecznej, ekonomicznej i przestrzennej marginalizacji”. Stwierdza się tu, że w szczególności współpraca z regionami państw Europy Wschodniej zyskała nowe znaczenie. Odnosząc się głównie do współpracy przygranicznej, program koncentruje się na obszarach transportu, turystyki i infrastruktury środowiskowej oraz przekazywaniu doświadczeń.

– Głównym celem strategiczny **słowackich** NSRO jest istotne zwiększenie konkurencyjności i wyników (efektywności) słowackich regionów i słowackiej gospodarki w odniesieniu do zrównoważonego rozwoju do roku 2013. Słowackie NSRO obejmują jedynie dwa cele: cel konwergencji oraz cel regionalnej konkurencyjności i zatrudnienia. Te NSRO nie traktują o polityce spójności w osobnym rozdziale, lecz ma to miejsce w powiązaniu z

celem terytorialnym w rozdziale Strategia. Kwestie europejskiej współpracy terytorialnej, jak i międzynarodowej zostały szczegółowo opisane w konkretnych Programach Operacyjnych.

– W NSRO **Słowenii** stwierdza się, że osiągnięcie pięciu celów będzie wspierane poprzez współpracę w programach ponadnarodowych. Szczególną uwagę należy zatem zwrócić na spójność terytorialną mającą na celu bardziej równomierny rozwój, zbudowanie w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju wspólnot na obszarach miejskich i wiejskich, oraz zapewnienie lepszej harmonizacji z innymi politykami sektorowymi wywierającymi wpływ na środowisko. Te NSRO przykładają szczególną wagę do wzrostu i nowych miejsc pracy w regionach miejskich, jak również do gospodarczego zróżnicowania regionów wiejskich. Przygraniczna, ponadnarodowa i międzyregionalna współpraca powinna zatem przyczynić się do osiągnięcia następujących trzech priorytetów: (1) Uczynić Europę atrakcyjniejszym miejscem dla inwestycji i pracy, (2) Podnieść poziom wiedzy i innowacji dla zapewnienia wzrostu i (3) Większa ilość miejsc pracy i lepsze warunki pracy.

Z uwagi na udział Ukrainy program niniejszy ustosunkowuje się do nowego **Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa – EISP** (ang. ENPI)

Koordinacja z Instrumentem Pomocy Przedakcesyjnej [IPA] będzie istotne w trakcie współpracy z innymi programami.

EISP (2007 – 2013) zastępuje poprzednie programy TACIS, MEDA i INTERREG dla krajów sąsiedzkich rozszerzonej UE. **Celem** EISP jest dążenie do zrównoważonego rozwoju i przybliżanie polityk UE i standardów w krajach ościennych. EISP będzie wdrażany poprzez 3 typy programów, z których 1 obejmuje programy tematyczne dotyczące jednego lub więcej problemów wspólnych dla kilku krajów partnerskich i istotnych dla jednego lub więcej krajów członkowskich.

Według artykułu 9 Rozporządzenia ogólnego, Komisja i kraje członkowskie powinny zapewnić, by wsparcie było zgodne z działaniami, politykami i priorytetami Wspólnoty oraz komplementarne z innymi instrumentami finansowymi Wspólnoty.

Koordinacja działań pomiędzy transnarodowym programem dla Europy Środkowej i **programami narodowymi i regionalnymi** obejmującymi części obszarów kwalifikowalnych postrzegane jest jako fundamentalne dla tworzenia synergii w wysiłkach na różnych szczeblach i dla umożliwienia finansowania dalszych działań uzupełniających projekty transnarodowe.

Dlatego też szczególnie potrzebna jest koordynacja niniejszego programu z:

- EFRR (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego): Konwergencja bądź Konkurencyjność
- EFS (Europejski Fundusz Społeczny): Zatrudnienie
- Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa (ang. ENPI)

Ponadto, w ramach celu **Europejskiej Współpracy Terytorialnej** konieczne będzie uwzględnienie **potencjalnego nakładania się obszarów programów** obejmujących części obszarów kwalifikowalnych (współpraca transgraniczna i międzyregionalna, obszary współpracy transnarodowej oraz sieć programów takich jak ESPON 2013, URBACT II, INTERACT II, INTERREG IV/C), w celu wzmocnienia efektu synergii i wykorzystania potencjalnego uzupełniania się działań, przy jednoczesnym unikaniu ich dublowania. W tym świetle, nakładające się na siebie obszary współpracy transnarodowej Europy Południowo-Wschodniej, Przestrzeni Alpejskiej, Morza Bałtyckiego, Europy Północno-Zachodniej oraz Obszaru Śródziemnomorskiego będą musiały być przedmiotem szczególnej uwagi. Ponadto, skoordynowane wdrażanie działań będzie bardzo istotne w odniesieniu do środków finansowanych przez **EAFRD** (EFRROW - Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich, ang. *European Agricultural Funds for Rural Development*, z uwzględnieniem programu LEADER 2007-2013) oraz przez **EFF** (Europejski Fundusz Rybacki, ang. *European Fisheries Funds*). Potencjalnie podobne działania do uwzględnienia i skoordynowania pojawić się mogą głównie przy osi priorytetowej 3 (Odpowiedzialne wykorzystywanie ze środowiska) oraz 4 (Podniesienie konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów).

Następujące mechanizmy wspierać będą zamysł Programu dla obszaru Europy Środkowej wykorzystywania synergii pomiędzy różnymi, finansowanymi przez UE programami oraz unikania ich nakładania się:

Następujące mechanizmy wspierać będą zamysł Programu dla obszaru Europy Środkowej wykorzystywania synergii pomiędzy różnymi, finansowanymi przez UE programami oraz unikania ich nakładania się:

- Państwa członkowskie uczestniczące w programie dla obszaru Europy Środkowej dążyć będą do koordynowania działań z innymi, finansowanymi przez UE, programami znajdującymi zastosowanie na ich terytorium, jak i z odpowiednimi krajowymi i regionalnymi politykami i programami poprzez wykorzystanie

jednego ze zwyczajowo wykorzystywanych środków dla koordynacji krajowej (np. niektóre kraje wykorzystują krajowe komitety koordynacyjne, inne muszą konsultować się ze stosownymi organami publicznymi i/ lub interesariuszami stosowych podmiotów itp.).

- Instytucja Zarządzająca i Wspólny Sekretariat Techniczny będą aktywnie współpracować z Punktami Kontaktowymi, ze stosownymi władzami odpowiedzialnymi za program narodowy, z innymi obszarami współpracy i z programem INTERACT.
- Składając propozycje projektów, partnerzy wiodący powinni zapewnić, by proponowany projekt nie był finansowany przez inne programy unijne i przedstawić w zarysie jak projekt powiązany jest z innymi wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi programami i politykami.
- Program dostarczy informacji do określenia promotorów mających wspierać je w identyfikowaniu synergii i komplementarności pomiędzy programami.

Inne programy Wspólnoty które mogą być istotne dla Programu dla obszaru Europy Środkowej obejmują:

- LIFE+: mający na celu przyczynienie się do rozwoju i wdrożenia unijnej polityki środowiskowej i ustawodawstwa, przyczyniając się w ten sposób z kolei do zrównoważonego rozwoju, zgodnie z Szóstym Programem Działań na rzecz Środowiska (the 6th Community Environment Action Programme): zmiana klimatyczna; przyroda i bioróżnorodność; środowisko i zdrowie; wykorzystywanie zasobów naturalnych nienaruszające równowagi ekologicznej; strategiczne podejściem od kształtowania polityki; wdrażanie i egzekwowanie; ocena ex-post środków polityki środowiskowej Wspólnoty
- FP7: Siódmy Program Badawczy (the 7th Research Framework Programme) wraz ze swoimi priorytetami obejmującymi wspólne badania, pomysły, zasoby ludzkie (ludzie) oraz możliwości (MiŚP).
- CIP: - Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (Competitiveness and Innovation Framework Programme) mający na celu wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw, w szczególności MiŚP; wspieranie wszelkich form innowacyjności, z uwzględnieniem eco-innowacyjności; przyspieszenie rozwoju trwałego, konkurencyjnego, innowacyjnego i globalnego Społeczeństwa Informacyjnego; promowanie efektywności energetycznej oraz nowych i odnawialnych źródeł energii we wszystkich sektorach, łącznie z transportem.

Ponadto, istotne znaczenie mają konkretne ponadnarodowe, narodowe i regionalne programy takie jak, na przykład, Konwencja Ochrony Rzeki Dunaj. Pojawiać się mogą synergie w stosunku do Osi priorytetów 1 (Wspieranie innowacyjności), 3 (Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska) oraz 4 (Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności miast i regionów).

Waga kwestii miejskiej jest szerzej omawiana w komunikacie Komisji: „Polityka spójności a miasta: wkład miast w rozwój i wzrost ilości miejsc pracy w regionach” (Cohesion Policy and Cities: the urban contribution to growth and jobs in the regions) (COM(2006) 385

wersja ostateczna, lipiec 2006).

Ponadto, Program dla Obszaru Europy Środkowej uznaje możliwości wynikające ze współpracy z trzema nowymi wspólnymi inicjatywami polityki spójności, na rzecz inwestycji, wzrostu i miejsc pracy w krajach członkowskich i regionach. Tymi trzema inicjatywami są JASPERS - Wspólna inicjatywa wsparcia projektów w regionach europejskich (Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions), JEREMIE - Wspólne europejskie zasoby dla mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (Joint European Resources for Micro-to-Medium Enterprises) and JESSICA - Wspólne europejskie wsparcie na rzecz trwałych inwestycji w obszarach miejskich (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas). Chociaż Program dla obszaru Europy Środkowej nie finansuje inwestycji na wielką skalę, mocno zachęca do przygotowywania takich inwestycji, które mogą być finansowane przez inne programy (np. Fundusz spójności itp.) W tym względzie JASPERS może mieć konkretne znaczenie dla Programu dla obszaru Europy Środkowej.

Jeżeli regiony w obszarze Programu zaangażowane są w Inicjatywę Regiony na rzecz zmian gospodarczych (Regions for Economic Change initiative) Instytucja Zarządzająca zapewni by:

- wspierać innowacyjne działania o wpływie transnarodowym, związane z rezultatami działalności sieci współpracy
- przewidzieć punkt w agendzie Komitetu Monitorującego pozwalający przedyskutować stosowne dla Programu sugestie oraz zaprosić przedstawicieli sieci współpracy (jako obserwatorów) do składania sprawozdań z postępu działań sieci.
- opisać w Raporcie Rocznym działania podjęte w ramach Inicjatywy Regiony na rzecz zmian gospodarczych

Spójność z innymi politykami UE

Działania w ramach programu Europa Środkowa koncentrują się na kwestiach wchodzących w zakres innych programów podległych funduszom strukturalnym. Ta właśnie spójność z funduszami strukturalnymi jest zasadniczym elementem niniejszego Programu i gwarantuje zgodność działań z treścią polityki UE.

Aby uzyskać wsparcie w ramach tego Programu projekty powinny być zgodne z Artykułem 16 rozporządzenia ogólnego, dotyczącego **równouprawnienia** kobiet i mężczyzn, oraz zwalczać dyskryminację z powodu płci, rasy i pochodzenia, religii, czy wyznania, oraz ze względu na niepełnosprawność, wiek, bądź orientację seksualną. Projekty powinny również być spójne z celami ochrony i poprawy **środowiska** przewidzianych w artykule 17 Rozporządzenia ogólnego oraz w Artykule 6 Traktatu.

Państwa członkowskie potwierdzają, że jakakolwiek **pomoc państwa**, która może być udzielona w ramach niniejszego Programu będzie zgodna z zasadą „de minimis”, bądź z programami pomocowymi wdrażanymi w ramach jednej z zasad zwolnień blokowych bądź innych zasad wyłączeń, lub zostanie zgłoszona Komisji zgodnie z procedurą notyfikacyjną. Szczegółowe informacje przedstawione zostaną w Podręczniku wdrażania.

4. Priorytety programu

Priorytety i obszary interwencji Programu dla Europy Środkowej uwzględniają nowe kierunki polityki spójności terytorialnej Unii Europejskiej. Program podkreśla swoje wsparcie dla celów strategii lizbońskiej i goeteborskiej oraz wychodzi od nowych interesariuszy w obszarze innowacyjności i rozwoju gospodarczego. Ponadto, Program wykorzystuje poprzednie doświadczenia i zarządzanie dostępną wiedzą w celu dodania wartości do obecnych zasobów wiedzy.

4.1 Priorytet 1: Wspieranie innowacyjności na obszarze Europy Środkowej

Przesłanki i wyzwania dla Priorytetu

Innowacyjność jest szeroko rozumiana jako jedna z najważniejszych sił napędowych w osiąganiu dobrobytu gospodarczego. Jest ona związana nie tylko z sektorem zaawansowanych technologii, lecz może być również przypisana każdej branży, bądź sektorowi gospodarki. Jest też czymś więcej niż tylko pierwotnym „znakomitym pomysłem”, bądź produktem, czy usługą powstałymi w konsekwencji. Innowacja jest precyzyjnie określana jako proces, dzięki któremu wiedza może znaleźć przełożenie na nowe produkty, usługi lub procesy, z uwzględnieniem tych z sektora publicznego.

Innowacyjność jest procesem systemowym raczej niż liniowym, łączący wielu różnych graczy i często odbywa się na przestrzeni dłuższego czasu. Dobrze funkcjonujące **systemy innowacji** służą zapewnianiu swobodnego przepływu informacji na wspólnych płaszczyznach pomiędzy dużymi firmami, badaczami, przedsiębiorcami, małymi i średnimi przedsiębiorstwami (MSP), różnego rodzaju inwestorami, konsultantami, pośrednikami, władzami lokalnymi oraz innymi jednostkami.

Systemy takie mogą być zbudowane z komponentów technicznych, lecz stanowią one przede wszystkim sieci współpracy osób. Ważną cechą większości systemów innowacyjnych jest bliskość.

Na tym tle wyraźnie widać, że **czynnikami kluczowymi w procesie innowacji** są:

- warunki ramowe, wyznaczone (nie tylko) przez organy władzy na różnych szczeblach (regionalnej polityki innowacji, dyrektyw UE, organizacji międzynarodowych)
- intensywna komunikacja i współpraca pomiędzy różnymi jednostkami w regionalnych systemach innowacji (firm, uniwersytetów, ośrodków innowacyjności, instytucji edukacyjnych, instytucji finansujących, stowarzyszeń branżowych i agencji rządowych)
- wiedza zapewniona dzięki wykwalifikowanej kadrze pracowniczej w ośrodkach badawczych, w organizacjach pośredniczących w zakresie technologii.

Warunki dla innowacji w Europie Środkowej znacząco się różnią. Infrastruktura B+RT w dobrze rozwiniętych i centralnych regionach odpowiada międzynarodowym standardom, podczas gdy sytuacja w regionach wiejskich i innych niż miejskie jest, na ogół, zła. Tendencja ta ma szczególnie znaczenie w kontekście rosnących rozbieżności społeczno-ekonomicznych między regionami. Zróżnicowany rozwój spowodowany jest wybiórczym napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych do regionów, czemu tylko w niewielkim stopniu przeciwdziałają polityki krajów członkowskich. Ponadto, wydatki na B+RT, choć zbliżone do średniej UE25, są bardzo niskie w sektorze prywatnym. Proces nadrobienia zaległości jest zatem wyraźnym wyzwaniem stojącym przed nowymi państwami członkowskimi, lecz jest również istotny dla całego obszaru współpracy ponadnarodowej. Dlatego też, **stworzenie dogodnych warunków ramowych dla innowacji** powinno przede wszystkim odnieść się do środowiska instytucjonalnego i innowacyjnego, jak i do przeszkód stojących na drodze innowacji (dostęp do kapitału ryzyka, stałe łącza, instytucje odpowiedzialne za transfer technologii). Dobre zarządzanie i efektywna struktura instytucjonalna powinny być uważane za kolejne uwarunkowania zwiększenia regionalnego potencjału innowacyjnego.

W odniesieniu do **wzajemnych relacji i współpracy** między różnymi jednostkami ważnym sprawdzianem potencjału innowacyjnego Europy Środkowej jest wzmocnienie infrastruktury B+RT oraz transferu technologii. Obecnie mała ilość stałych łącz internetowych w niektórych krajach, oraz brak odpowiednich instytucji odpowiedzialnych za transfer, blokują rozprzestrzenianie się wiedzy i innowacji. Również niski wskaźnik B+RT w firmach prywatnych wskazuje na potrzebę rozprzestrzeniania innowacji w sensie geograficznym, ale również na fakt, że wiedza musi być dostępna i gromadzona w instytucjach odpowiedzialnych za transfer technologii, a wreszcie stosowana w konkretnej produkcji. **Zdolność do rozpowszechniania innowacji** stanowi ciągle punkt krytyczny w procesie innowacji. W tym świetle powinno się zakładać spółki prywatno-państwowe oraz regionalne klastry. Regionalne strategie i polityki innowacyjne, szczególnie w będących w mniej korzystnej pod tym względem sytuacji i słabo zaludnionych regionach muszą być dalej promowane.

Podczas gdy duża mobilność siły roboczej Europy Środkowej może być postrzegana jako szansa ekonomiczna, w niektórych regionach proces ten jest bardzo wybiórczy i prowadzi do drenażu mózgów – odpływu młodych i dobrze wykształconych osób. W obszarze współpracy obecne są obie strony – zarówno regiony „wysyłające”, jak i „przyjmujące”. W regionach „przyjmujących” planowane bądź przeprowadzane są kompleksowe reformy gospodarcze dla stworzenia miejsc pracy mających zatrzymać potencjalnych migrantów, szczególnie młodych i zdolnych pracowników, w regionach. **Rozwój wiedzy** w obszarze Europy Środkowej musi ulec poprawie w jasno określonym celu zapewnienia warunków umożliwiających ludziom uzyskanie kwalifikacji niezbędnych w gospodarce opartej na wiedzy. Należy powziąć środki do zwalczania zjawiska drenażu mózgów. Może to wzmocnić gospodarkę całego Obszaru Współpracy.

Cel

Poprawa klimatu dla innowacji we wszystkich regionach i umożliwienie lepszego wykorzystania ich potencjału innowacyjnego poprzez odnoszenie się do ich konkretnych potrzeb i słabych punktów oraz poprzez wzmocnianie silnych stron.

Podejście ponadnarodowe

Aby sprostać powyższym wyzwaniom, wybrano podejście ponadnarodowe, zgodnie z którym innowacje traktuje się nie tylko przekrojowo, lecz również jako temat odrębnego Priorytetu.

Priorytet ten dotyczy określonych kluczowych czynników procesu innowacji. W celu poprawy ogółu działań innowacyjnych we wszystkich regionach Europy Środkowej Priorytet ten odnosi się szczególnie do inicjatyw mających na celu poprawę sytuacji w określonych słabych punktach, jako że są one zazwyczaj czynnikami ograniczającymi. Priorytet ten jednak nie ogranicza się wyłącznie do tychże punktów, lecz obejmuje także działania mające na celu dalszy postęp w obszarach sklasyfikowanych jako silne punkty.

Działania podejmowane w ramach tego Priorytetu nie są ograniczone jedynie do badań i rozwoju technologicznego, lecz wiążą się również z pozatechniczną adaptacją produktów i procesów, takich jak usługi dla biznesu, projektowanie i innymi umiejętnościami związanymi z rynkiem. Projekty realizowane w ramach tego programu powinny łączyć swoje działania, produkty i efekty w konkretne przedsięwzięcia mogące przyczynić się do rozwoju regionalnego, raczej niż skupiać się na ustanawianiu kontaktów i współpracy w dość wąsko pojmowanych dziedzinach naukowych bądź sektorach branżowych.

Specyficzną siłą programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej jest możliwość stanowienia pomostu pomiędzy ekspertami technicznymi i badaczami oraz jednostkami administracji. Stawia to Program w szczególnej sytuacji –

zależności od rezultatów badań oraz istniejącej i świeżo powstałej wiedzy z jednej strony, a urzędników i decydentów z drugiej.

Podstawowe grupy docelowe

Podstawowymi grupami docelowymi są wszyscy krajowi, regionalni oraz lokalni decydenci oraz instytucje działające w dziedzinach edukacji, badań, transferu wiedzy, technologii, rynku pracy, rozwoju regionalnego, takie jak: lokalne i regionalne organy władzy, agencje rozwoju regionalnego, izby handlowe, MiSP, uniwersytety, instytucje szkolnictwa wyższego, instytuty i inne placówki badawcze, stowarzyszenia, instytucje zajmujące się transferem technologii, ośrodki B+RT, regionalne międzynarodowe centra doskonałości B+RT, inkubatory przedsiębiorczości, ośrodki edukacyjno-szkoleniowe, usługi w zakresie rynku pracy, partnerzy społeczni, stowarzyszenia pracodawców, związki zawodowe, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz wszelkie grupy społeczne i ich przedstawiciele działający w danym Obszarze Interwencji.

Oczekiwane działania związane są z **trzema Obszarami Interwencji**

P1.1 Poprawa ramowych warunków dla innowacji

P1.2 Tworzenie możliwości rozprzestrzeniania i stosowania innowacji

P1.3 Wspieranie rozwoju wiedzy

OBSZARY INTERWENCJI

P1.1 Poprawa ramowych warunków dla innowacji

System innowacji ma fundamentalne znaczenie dla konkurencyjności gospodarczej. Istotnym jej uwarunkowaniem są ramy organizacyjne, finansowe, prawne i administracyjne. Współpraca międzynarodowa powinna przyczyniać się lepszemu rozporządzaniu innowacją w sensie organizacyjnej zdolności rozpoznawania, wspierania i zarządzania innowacją, oraz współpracy nad nią, zarówno w sektorze państwowym, jak i prywatnym.

Celem jest tu zintensyfikowanie generowania i stosowania wiedzy poprzez wzajemne uczenie oraz ułatwianie transferu technologii, jak również stwarzanie możliwości, ze szczególnym uwzględnieniem terytorialnych konsekwencji polityk innowacyjnych, przez:

- tworzenie mechanizmów wymiany i koordynacji dla działań i polityk innowacyjnych w całej Europie Środkowej pomiędzy głównymi aktorami systemu innowacyjnego (agencje rozwoju regionalnego, izby handlowe, uniwersytety, instytucje badawcze, małe i średnie przedsiębiorstwa, itd.) np. poprzez perspektywiczne inicjatywy,
- wspieranie zakładania i rozwoju ponadnarodowych klastrów w obszarach kluczowych dziedzin,
- tworzenie powiązań między organami władzy a instytucjami finansującymi dla stworzenia możliwości współfinansowania (programy finansowania, kapitał ryzyka itd.) dla celów innowacji w całym obszarze współpracy,
- realizacja ponadnarodowej współpracy pomiędzy publicznymi i prywatnymi (regionalnymi) aktorami w dziedzinie innowacji,
- tworzenie i wspieranie instytucji odpowiedzialnych za transfer technologii ze szczególnym uwzględnieniem praktyk w zakresie transferu międzynarodowego i własności intelektualnej
- wspieranie polityk mających na celu ułatwianie dostępu do placówek B+RT oraz ich wzajemnych powiązań.

P1.2 Tworzenie możliwości dla rozprzestrzeniania i stosowania innowacji

Dostęp do innowacji determinują różnorodne czynniki: w zależności od usytuowania i rozmiaru przedsiębiorstwa dostęp jest bardziej lub mniej trudny. Dostęp jest szczególnie utrudniony w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw, które usytuowane są w słabo rozwiniętych i peryferyjnych regionach. Mniej przeszkód umożliwi bardziej równomierny i szerszy dostęp do wyników B+RT i systemu innowacji.

Pozwoli to na lepsze użycie istniejącej wiedzy i prowadzić będzie do wyższego stopnia wykorzystania rezultatów badań. Badania bardziej ukierunkowane na zastosowanie i użyteczność powinny również przyczynić się do łatwiejszego dostępu obywateli do społeczeństwa informacyjnego i sprzyjać integracji społecznej i przestrzennej. Ponadto, ten Obszar Interwencji będzie również uwzględniał rozprzestrzenianie technologii i prace badawcze.

Celem jest zlikwidowanie przeszkód w rozprzestrzenianiu innowacji i intensyfikacja transferu technologii dla lepszej współpracy pomiędzy kluczowymi aktorami poprzez:

- stymulowanie mechanizmów transferu technologii i wymiany wiedzy, w szczególności w regionach będących w mniej korzystnej sytuacji
- realizacja współpracy instytucji odpowiedzialnych za transfer technologii z sektorem produkcji
- ułatwianie dostępu do wiedzy naukowej i wykorzystania wiedzy już istniejącej
- budowanie ponadnarodowych sieci współpracy pomiędzy odpowiednimi instytucjami badawczymi i szkolnictwa wyższego
- wspieranie wykorzystania ICT do ulepszenia ponadregionalnej i ponadnarodowej komunikacji i współpracy pomiędzy systemami innowacyjnymi
- nawiązywanie ukierunkowanej na konkretne zastosowania współpracy pomiędzy systemem badawczym a firmami
- stwarzanie na poziomie transnarodowym warunków dla ułatwienia dostępu do zaawansowanych technologii

P1.3 Wspieranie rozwoju wiedzy

Kraje Europy Środkowej przyjmują zasady społeczeństwa opartego na wiedzy. Zaangażowanie instytucji edukacyjnych, szkoleniowych i badawczych, jak i współpraca w sektorze przedsiębiorczości w ponadnarodowych sieciach współpracy jest ważnym warunkiem w generowaniu wiedzy i technologii (know-how). Bazujące na wysokim poziomie szkolnictwa w Europie Środkowej połączenie wzajemnie uzupełniających się wiedzy różnych jednostek ulepszy system innowacji i zapewni powiązanie nowych kierunków w technologii i biznesie. Dla lepszego wykorzystania potencjału coraz bardziej zróżnicowanego i starzejącego się społeczeństwa konieczny jest rozwój wiedzy sprzyjającej konkurencyjności gospodarczej, wzmocnienie powiązań między przedsiębiorstwami, instytucjami szkoleniowymi, decydentami i innymi instytucjami szczebla regionalnego..

Ulepszone ramy dla rozwoju wiedzy będą tworzone poprzez:

- budowanie nowych i ulepszanie istniejących ponadnarodowych edukacyjnych i szkoleniowych sieci współpracy w szkolnictwie wyższym bądź kształceniu ustawicznym
- wdrażanie wspólnych strategii i planów działania dla wzmocnienia rozwoju wiedzy i zasobów ludzkich.
- realizację wspólnych strategii do konfrontacji ze zmianami demograficznymi, migracją i drenażem mózgów
- nawiązywanie ponadnarodowej współpracy pomiędzy placówkami szkoleniowymi i organizacjami obsługującymi rynek pracy
- promowanie akcji informacyjnych na temat rozprzestrzeniania technologii i rezultatów innowacji oraz znaczenia regionalnych systemów innowacyjnych

4.2 Priorytet 2: Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej

Przesłanki i wyzwania dla Priorytetu

Dostępność może być postrzegana jako konieczny warunek wzrostu i rozwoju. Umożliwia ona przemieszczanie się ludzi, towarów i informacji, zwiększa wydajność i poprawia perspektywy rozwoju regionów. Korytarze transportowe oferują istotne korzyści regionom usytuowanym na ich drodze: dostęp do rynków, zwiększone możliwości logistyczne. Dlatego też rozwój infrastruktury transportowej jest fundamentalny dla osiągnięcia pełnej integracji rynków krajowych i regionalnych, szczególnie w kontekście rozszerzonej Unii Europejskiej. Dostępność łączy się ściśle ze spójnością terytorialną, jako że jest ona konieczna do zapewnienia by „ludzie nie czuli się pokrzywdzeni przez to, gdzie przyszło im mieszkać lub pracować”. Dostępność jest zatem kluczowym czynnikiem w redukowaniu istniejących dysproporcji.

Europa Środkowa prezentuje zróżnicowany obraz, jeżeli chodzi o dostępność: istnieją dostępne regiony w ścisłym centrum, lecz również duże obszary w regionach wiejskich i peryferyjnych, gdzie nieistniejące, bądź zaniedbane linie transportowe są powodem słabego poziomu dostępności. W konsekwencji wyzwania są dwojakie: z jednej strony, korytarze ponadnarodowe muszą być skoordynowane z krajowymi i europejskimi politykami (np. TEN) oraz wzajemnie powiązane i zmodernizowane. Konieczne jest wyeliminowanie słabych punktów sieci transportowych, zapewnienie dostępu do portów morskich (Bałtyku, Adriatyku i Morza Północnego) i traktowanie ruchu będącego skutkiem rozszerzenia Unii Europejskiej w sposób zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju. Chociaż Program dla Europy Środkowej nie finansuje inwestycji na wielką skalę, mocno zachęca do *przygotowywania* takich inwestycji, które mogą być finansowane przez inne programy (np. Fundusz spójności itp.).

Z drugiej strony, rozwiązania transportowe muszą być opracowywane zarówno dla rosnących obszarów metropolitalnych, jaki i terenów wiejskich i słabo zaludnionych. Jednakże, dostępność można polepszyć przez zarówno fizyczne rozszerzenie sieci transportowych, jak i przez optymalizację efektywności tych sieci.

Zapewnienie korelacji i interoperacyjności powinno umożliwić powiązania różnych rodzajów transportu. Modernizacja istniejących sieci, wymaga zatem koordynacji na różnych szczeblach (miejskim, regionalnym i ponadnarodowym).

Oprócz tego wyzwania „ilościowego” rozpatrzyć należy również wymiar jakościowy. Chociaż Europa Środkowa ma relatywnie wysoki udział kolei w transporcie towarowym istnieją istotne luki w odniesieniu do rozwiniętej, interoperacyjnej infrastruktury transportowej. W tym świetle zorganizowanie **logistyki multimodalnej** stanowi poważne wyzwanie w większości Krajów Członkowskich. Istnienie potrzeba ponadnarodowej koordynacji i efektywnej współpracy na różnych poziomach terytorialnych (ponadnarodowym, narodowym, regionalnym i lokalnym). Powinno być promowane wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań ICT w sektorze logistyki w celu uzyskania bardziej wydajnych sieci transportowych. Jest to szczególnie istotne w kontekście wzrastającej roli **logistyki** w regionie. Istnieje wyraźne zagrożenie dalszego wzrostu ruchu ulicznego w Europie Środkowej, jeśli nie zostaną wprowadzone kompleksowe rozwiązania logistyczne i nie będzie współpracy w tej dziedzinie.

Korytarze transportowe oferują Europie Środkowej wiele różnorodnych korzyści, takich jak dostęp do rynków i zwiększone możliwości logistyczne. Dostępność zwiększona dzięki nowym korytarzom TEN-T może mieć pozytywny wpływ na gospodarkę miast i lokalnych systemów miejskich w odniesieniu do przyciągania inwestycji i stwarzania możliwości dla nowych usług i innowacyjnych inwestycji.

Jednakże, sam transport również **poważnie oddziałuje na środowisko**, co można łagodzić zgodnie z potrzebami różnych interesariuszy (grup środowiskowych, sektora biznesu itd.).

Ze względu na rozszerzające się tereny miejskie, wzrost ruchu na międzynarodowych szlakach transportowych i wskutek wzrostu liczby posiadanych samochodów przyszła intensyfikacja ruchu stanowi duże zagrożenie dla środowiska w tym obszarze. Należy przy tym podkreślić, że niektóre regiony Europy Środkowej dysponują znacznym doświadczeniem w kształtowaniu systemów **transportowych przyjaznych środowisku** i mają wysoki udział **miejskiego transportu publicznego** w zadaniach przewozowych, co może być uznane jako istotny wzorzec odniesienia dla innych miast i regionów.

Wzmocnienie *samych* sieci transportowych nie spowoduje automatycznie zwiększenia dostępności, jako że może również przynieść niezamierzone skutki. W celu uzyskania tak złożonych rezultatów potrzebne są dodatkowe środki. Mogą to być **alternatywne sposoby zwiększania dostępności**, gdzie kluczową rolę odgrywają koszty ponoszone przez użytkownika. Także zastosowanie **technologii informatyczno – komunikacyjnych** może dostarczyć nowe możliwości dla zwiększenia dostępności w inteligentny sposób. Jako że obecnie rozpowszechnienie stałego łącza internetowego, jak również wykorzystanie Internetu jest ciągle gorsze w nowych krajach członkowskich oraz w obszarach wiejskich, Europa Środkowa może stanąć przed wyzwaniem stymulowania procesu nadrobienia zaległości w dziedzinie infrastruktury ICT i promowania inteligentnego wykorzystania ICT dla swoich celów, takich jak dostęp do usług w rzadko zaludnionych rejonach.

Wyzwania te zostały podsumowane w treści poniższego celu, łączącego kwestie dostępności, spójności i zrównoważonego rozwoju.

Cel

Wzmocnienie, dzięki zastosowaniu innowacyjnych rozwiązań, wewnętrznej spójności państw Europy Środkowej poprzez poprawę zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej, w oparciu o pełne poszanowanie zasad zrównoważonego rozwoju.

Podejście ponadnarodowe

Dla osiągnięcia tego celu i sprostania wyżej wymienionym wyzwaniom wypracowano podejście ponadnarodowe uwzględniające fakt, że dostępność jest ważnym czynnikiem w wykorzystaniu potencjału terytorialnego, lecz wywołuje jednocześnie wpływ na środowisko. Podejście to odnosi się do dostępności w odniesieniu do przepływu ruchu (intermodalność) i powiązań (sieci transportowe) jak również węzłów (współpraca w dziedzinie logistyki transportu przy użyciu różnorodnych środków). W podejściu tym przyjmuje się jako kwestię pionową stosowanie w transporcie zasad zrównoważonego rozwoju, a co za tym idzie bezpiecznej mobilności. Koncepcja ta uwzględnia fakt, że wzrost ilości sieci i logistyki nie powoduje automatycznie wyższej dostępności. Dlatego też Priorytet ten otwarty jest dla nowych rozwiązań umożliwiających zwiększenie dostępności.

Zasady zrównoważonego rozwoju są zasadami nadrzędnymi całego programu. Jednakże, w ramach tego Priorytetu **bezpieczna i wspierająca zrównoważony rozwój mobilność**, będzie przedmiotem osobnych działań, w celu wyeliminowania obciążeń środowiskowych wynikłych z powodu modernizacji (ponadnarodowych) sieci transportowych. Zrównoważony rozwój transportu będzie zapewniony na szczeblu lokalnym, regionalnym, oraz ponadnarodowym. Wiąże się to z koniecznością wypracowania rozwiązań efektywności energetycznej w transporcie, zarówno publicznym, jak i państwowym. Ponadto, zostanie wzięta pod uwagę kwestia **bezpieczeństwa** w transporcie. Wszystkie projekty w ramach tego priorytetu powinny zatem, w jak największym zakresie, uwzględniać **zasady zrównoważonego rozwoju środowiska**.

Podstawowe grupy docelowe

Podstawowymi grupami docelowymi są wszyscy krajowi, regionalni i lokalni decydenci oraz instytucje działające w dziedzinach transportu, logistyki, bezpieczeństwa w transporcie, ICT, takie jak władze krajowe, regionalne i lokalne, stowarzyszenia transportu publicznego, firmy transportowe, dostawcy infrastruktury, centra logistyczne, platformy logistyczne, instytuty badań stosowanych z zakresu transportu i mobilności, stowarzyszenia regionalne, związki transportowe, grupy interesu, MiSP oraz wszelkie inne grupy obywateli i ich przedstawiciele, których dotyczą następujące Priorytety:

Oczekiwane działania odnoszą się **czterech Obszarów Interwencji**

P2.1 Poprawa wewnętrznych połączeń w obszarze Europy Środkowej

P2.2 Rozwój współpracy w dziedzinie multimodalnej logistyki

P2.3 Promowanie mobilności bezpiecznej i zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju

P2.4 Technologie informatyczno-komunikacyjne i rozwiązania alternatywne dla zwiększenia dostępu.

OBSZARY INTERWENCJI

P2.1 Poprawa wewnętrznych połączeń w obszarze Europy Środkowej

Europa Środkowa jest połączona z głównymi Ponadnarodowymi europejskimi korytarzami transportowymi. Ich rozwój przyczynia się do lepszej integracji Obszaru Współpracy i stwarza istotne możliwości rozwoju sieci o mniejszym znaczeniu. Działania w ramach tego Programu powinny przyczyniać się do poprawy sieci połączeń uwzględniającej w większym stopniu zasady zrównoważonego rozwoju, na szczeblu miejskim, regionalnym i ponadnarodowym. Działania te powinny ulepszyć ponadnarodowe rozwiązania na rzecz korelacji sieci połączeń Europy Środkowej, z jednoczesnym uwzględnieniem (negatywnych) oddziaływań transportu i doprowadzić do powstania wydajnych sieci transportowych wspierających zrównoważony rozwój.

Celem w tym Obszarze Interwencji jest poprawa korelacji sieci połączeń poprzez

–wdrażanie rozwiązań transportowych z uwzględnieniem konkretnych potrzeb obszarów metropolitalnych, miejskich, wiejskich, oddalonych oraz odosobnionych.

–nawiązanie współpracy dla umożliwienia korzystania z europejskich portów morskich krajom bez dostępu do morza

– wdrażanie intermodalności i interoperacyjności systemów transportowych (drogowego, kolejowego, wodnego i lotniczego)

– promowanie strategicznej współpracy pomiędzy Transeuropejskimi Korytarzami Transportowymi, jak i na ich obszarze.

– oszacowanie i optymalizacja wpływu i potencjału najbardziej priorytetowych europejskich korytarzy transportowych i ich powiązań z sieciami krajowymi i regionalnymi, pod względem wykorzystania środków transportu efektywnych energetycznie oraz odpowiednich dla zrównoważonego rozwoju.

P2.2 Rozwój współpracy w dziedzinie multimodalnej logistyki

Silniejsza integracja gospodarcza prowadzi od zwiększonego natężenia ruchu w Obszarze współpracy. Obecnie, dotyka to w szczególności ruchu drogowego. W celu uniknięcia tłoku na drogach i negatywnych oddziaływań na środowisko konieczne będzie wspieranie współpracy w zakresie logistyki multimodalnej, aby sprostać wymaganiom rozwoju gospodarczego. Celem tego obszaru interwencji jest wyższa atrakcyjność dla rozwiązań multimodalnych rozumianych jako powiązanie więcej niż jednego rodzaju transportu. Dążyć się będzie do wyższej synergii i lepszych rozwiązań na polu logistyki.

Efektywność oraz zgodność transportu z zasadami zrównoważonego rozwoju na terenie Współpracy będzie podnoszona przez:

– nawiązywanie współpracy pomiędzy centrami i sieciami logistycznymi

– rozwijanie technologii informatyczno-komunikacyjnych (ICT) dla współpracy w logistyce

–współpracę pomiędzy platformami intermodalnymi i logistycznymi

– realizacja logistycznych rozwiązań multimodalnych

P2.3 Promowanie mobilności bezpiecznej i zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju

Postępująca integracja prowadzi do intensyfikacji wymiany towarów i osób. Międzynarodowy podział pracy oraz uelastycznienie pracy stwarzają nowe wymagania w zakresie mobilności w kategoriach ilościowych i jakościowych. Ponadto, istniejące struktury zaludnienia, suburbanizacja i ruch turystyczny przyczyniają się wyższego natężenia ruchu.

Aglomeracje stoją przed konkretnymi wyzwaniami (np. utrzymanie i finansowanie systemu transportu publicznego) oraz problemami (np. negatywny wpływ na środowisko).

Działania w tym obszarze mają na celu zmniejszenie obciążeń środowiska szkodliwymi skutkami ruchu, promowanie mobilności zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju, jak również zwiększenie świadomości w zakresie kwestii bezpieczeństwa oraz przyczynienie się do poprawy warunków życiowych przez:

– dzielenie się doświadczeniem związanym z przygotowaniem i wdrożeniem rozwiązań dla transportu bezpiecznego i zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju.

–opracowywania zaawansowanych technologicznie rozwiązań dla zarządzania ruchem (np. w oparciu o system Galileo)

– wspieranie jakości i atrakcyjności publicznego transportu miejskiego

- realizacja innowacyjnych rozwiązań zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju dotyczących uciążliwości transportowych (rozwiązywanie problemu tłoku na drogach, pobieranie opłat za korzystanie z dróg, integrowanie kosztów zewnętrznych itd.)
- wspieranie wdrażania, opracowania strategii i przygotowanie decyzji politycznych dla zwiększenia bezpieczeństwa w transporcie
- zastosowanie strategii wykorzystania analizy zgodności ze standardami bezpieczeństwa i zrównoważonego rozwoju dla potrzeb głównych systemów infrastruktury transportowej z.
- stosowanie rozwiązań i strategii mających na celu złagodzenie negatywnych skutków projektów z zakresu transportu
- realizacja innowacyjnych koncepcji transportowych odpowiadających zmieniającej się sytuacji demograficznej
- wspieranie działań dla poprawy jakości transportu w miastach..

P2.4 Technologie informatyczno-komunikacyjne i rozwiązania alternatywne dla zwiększenia dostępu

Natężenie ruchu w Europie Środkowej rośnie, jednakże rozszerzanie sieci infrastruktury nie zwiększy automatycznie mobilności, ponieważ większa przepustowość może spowodować dalszy wzrost natężenia ruchu. Technologie informatyczno-komunikacyjne (ICT) oferują możliwości zastąpienia fizycznej mobilności poprzez umożliwienie łatwiejszego dostępu do usług i informacji. Oprócz opartych na technologii rozwiązań dla ulepszenia efektywności ruchu również nie-technologiczne, alternatywne rozwiązania (organizacyjne, instytucjonalne, strategiczne) są w stanie zwiększyć dostęp.

W tym Obszarze interwencji zasadniczo zmierza się do poprawy dostępności informacji i usług, przy jednoczesnej redukcji natężenia ruchu. Wypracowane zostaną lepsze rozwiązania (technologiczne i alternatywne) dla zwiększonej mobilności.

- promowanie ICT dla dostępu do usług publicznych i zapewnienia takich usług
- zastosowanie ICT jako instrumentu zmniejszania ponadnarodowego ruchu (video-konferencje, strony internetowe, zarządzanie łańcuchem dostaw...)
- zastosowanie ICT w tworzeniu wydajnych systemów zarządzania ruchem i systemów informatycznych do obsługi ruchu ponadnarodowego
- poprawa dostępu do infrastruktury i ogólnych usług za pośrednictwem alternatywnych rozwiązań dla zwiększenia mobilności

4.3 Priorytet 3: Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska

Przesłanki i wyzwania dla Priorytetu

Posiedzenie Rady w Goeteborgu dodaje wymiar środowiskowy do Strategii lizbońskiej i podkreśla potrzebę ochrony i poprawy stanu zasobów naturalnych. Ochrona środowiska teraz i dla przyszłych pokoleń jest jednym z uwarunkowań zrównoważonego rozwoju. Jest to szczególnie istotne dla Europy Środkowej, gdzie ma miejsce proces nadrabiania zaległości w dziedzinie gospodarki, stwarzając zarówno korzyści, jak i zagrożenia dla środowiska.

Europa Środkowa dysponuje wyjątkowymi dobrami natury, takim jak górny Dunaj, obszar Karpat, i Alpy, ale też części Morza Bałtyckiego i Adriatyckiego. Rzeki tworzą wyraźne połączenia między zachodnimi i wschodnimi (Dunaj) oraz północnymi i południowymi częściami obszaru (Łaba, Odra).

Właśnie te dobra natury stanowią jeden z elementów leżących u podstaw tożsamości Europy Środkowej i oferujący ogromne możliwości dla zwiększonej współpracy ponadnarodowej.

Bogactwa naturalne są głównym składnikiem żywego środowiska na obszarze współpracy i spełniają istotne funkcje ekologiczne, stanowiąc wartość dla całego regionu i poza nim. Zarządzanie nimi i ich wzbogacanie musi także być postrzegane jako ważny czynnik gospodarczy.

Badania przeprowadzone w ramach poprzednich programów INTERREG pokazały, jak przyroda może być chroniona a jednocześnie wykorzystywana do celów rozwoju społeczno-gospodarczego bez zaburzania funkcji ekologicznych.

W ciągu ostatnich lat Europa Środkowa jest bardzo narażona na powodzie wzdłuż koryt rzecznych, a wysoka presja ze strony zabudowy miejskiej również wpływa na ilość terenów zalewowych. Zarówno **klęski żywiołowe, jak i wpływ działalności człowieka** stanowią istotne zagrożenie dla obszaru współpracy.

Obszar Europy Środkowej ma wysoki potencjał jeżeli chodzi o odnawialne źródła energii takie jak biomasa, ze względu na dostępność bogactw naturalnych w regionach. Potencjał ten nie jest jeszcze wystarczająco wykorzystany z uwagi na brak strategii dla lepszego spożytkowania lokalnych źródeł energii, potrzeby lepszej infrastruktury i innych względów. Niski udział energii odnawialnej w niektórych krajach Europy Środkowej oraz intensywna eksploatacja gruntów, jak i rozproszone struktury zaludnienia wskazują na wysokie potencjalne możliwości wykorzystania **odnawialnych źródeł energii** oraz **zwiększenia efektywności energetycznej** tego obszaru. Trwająca restrukturyzacja sektora energetycznego w tym obszarze współpracy stwarza możliwość dywersyfikacji podaży energii oraz spełnienie wymogów ustalonych w Kyoto. Co więcej, może to przynieść ekonomiczne, środowiskowe i społeczne korzyści dla obywateli.

W świetle opisanych powyżej wyzwań środowiskowych sformułowany został cel, który łączy troskę o środowisko naturalne z działalnością ludzką i gospodarczą z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju

Cel

Odpowiedzialne korzystanie i ochrona potencjału środowiska Europy Środkowej poprzez promowanie innowacyjnych oraz zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju rozwiązań w zakresie zarządzania zasobami naturalnymi, redukcji zagrożeń oraz poprawy stanu środowiska naturalnego.

Podejście ponadnarodowe

Dla osiągnięcia tego celu wypracowano podejście ponadnarodowe, które zakłada wykorzystanie rozwiązań innowacyjnych i opartych na zasadach zrównoważonego rozwoju w zarządzaniu zasobami kulturowymi i naturalnymi, wyznacza środki do redukcji zagrożeń naturalnych i negatywnych skutków działalności ludzkiej, wspiera wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych i wzrost efektywności energetycznej. Ponadto, wspierane są technologie przyjazne środowisku.

Przyszłe działania w obszarze tego Priorytetu ukierunkowują ponadnarodową uwagę na rozwój środowiska, z uwzględnieniem aspektów społeczno-ekonomicznych.

Działania te stanowią platformę dla szerokiego zaangażowania i komunikacji pomiędzy odpowiednimi interesariuszami odnośnie do kwestii środowiskowych. Projekty powinny przyjmować podejście oparte na założeniach eco-systemu, gdzie działalność człowieka wpływająca na środowisko będzie wspierać odpowiedzialne wykorzystanie zasobów. Ważnym uwarunkowaniem strategii neutralizowania szkodliwych wpływów jest lepsza komunikacja pomiędzy różnymi jednostkami, jak i skoordynowane narzędzia programowe. W tym względzie potrzebne jest odejście w polityce środowiskowej od praktyk reagowania „post factum” do orientacji koncentrującej się na środkach zapobiegawczych.

Podstawowe grupy docelowe

Podstawowymi grupami docelowymi są wszyscy krajowi, regionalni, lokalni decydenci oraz instytucje działające w obszarze środowiska, zarządzania zasobami naturalnymi, gospodarki wodnej, zarządzania zagrożeniami środowiskowymi, efektywności energetycznej takie jak: władze lokalne i regionalne, środowiskowe grupy interesu, stowarzyszenia środowiskowe, instytuty stosowanych badań środowiskowych, stowarzyszenia, dostawcy energii, MiSP, jak i wszystkie grupy obywateli i ich przedstawiciele działający w danym Obszarze Interwencji.

Oczekiwane działania odnoszą się do **czterech Obszarów Interwencji**.

P3.1 Rozwój wysokiej jakości środowiska poprzez zarządzanie zasobami naturalnymi i dziedzictwem oraz ich ochroną

P3.2 Redukcja ryzyka i skutków zagrożeń naturalnych i wywołanych działalnością człowieka

P3.3 Wspieranie wykorzystywania źródeł energii odnawialnej i zwiększania efektywności energetycznej.

P3.4 Wspieranie ekologicznych przyjaznych, środowisku technologii i działań.

OBSZARY INTERWENCJI

P3.1 Rozwój wysokiej jakości środowiska poprzez zarządzanie naturalnymi zasobami i dziedzictwem oraz ich ochroną

Obszar Europy Środkowej posiada wyjątkowy naturalny i ekologiczny potencjał, który musi być zachowany dla przyszłych pokoleń. Jednocześnie, potencjał ten może być wykorzystywany zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Ten Obszar Interwencji zasadniczo ma za zadanie podniesienie jakości środowiska (zlewisk rzek, krajobrazów, obszarów chronionych, energii, powietrza, gleby oraz gospodarki odpadami) i prowadzić będzie do lepszej ochrony środowiska. Ponadto, zapewniona zostanie bioróżnorodność oraz utrzymanie parków narodowych, przy ukierunkowaniu na lepsze wykorzystywanie obszarów zdegradowanych. Celem jest ukształtowanie wysokiej jakości środowiska poprzez:

- wprowadzanie wspólnych działań mających na celu utrzymanie i zagospodarowanie obszarów naturalnych, chronionych i krajobrazów (krajobrazów zagrożonych biodegradacją, zlewisk rzecznych, lasów, krajobrazów kulturowych, obszarów przybrzeżnych itd.)
- wdrażanie wspólnych działań dla wzmocnienia bioróżnorodności gatunków i siedlisk
- realizacja wspólnych działań w celu podniesienia jakości środowiska (powietrza, wody, gleby)
- wdrażanie wspólnych strategii wykorzystania zasobów naturalnych i dziedzictwa
- rekultywacja obszarów zdegradowanych, takich jak tereny pogórnice, skażone, bądź przemysłowe.
- opracowanie zintegrowanego systemu kontroli środowiska w celu podejmowania działań prewencyjnych i środków zaradczych.

P3.2 Redukcja ryzyka i skutków zagrożeń naturalnych i wywołanych działalnością człowieka

Obszar współpracy narażony jest na istotne ryzyko katastrof naturalnych i wywołanych działalnością człowieka, o wymiarze ponadnarodowym. Ponadnarodowa współpraca powinna prowadzić do bardziej efektywnego zapobiegania zagrożeniom w różnych dziedzinach i sektorach. Na szczeblu ponadnarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym powinna mieć miejsce wyższa świadomość ryzyka i konsekwencji naturalnych i wywołanych przez działalność człowieka zagrożeń. Lepsze sieci współpracy pomiędzy wszystkimi stosownymi sektorami, efektywniejsza komunikacja i koordynacja ponad granicami państwowymi, instytucjonalnymi i dyscyplinarnymi są częściowymi celami w tej materii. Osiągnięcie zintegrowanych standardów, praktyk i doświadczeń pomoże dalej rozwijać te kwestie na szczeblu ponadnarodowym w przyszłości.

Podstawowym celem w tym obszarze interwencji jest redukcja ryzyka i wpływu zagrożeń naturalnych i wywołanych działalnością człowieka poprzez:

- koordynowanie praktyk zintegrowanego zarządzania ryzykiem pomiędzy różnymi obszarami i sektorami (np. planowania przestrzennego, obrony cywilnej, przemysłu, infrastruktury, leśnictwa, zaopatrzenia w wodę, zdrowia, zarządzania ryzykiem powodziowym...)
- ulepszanie, integrowanie i harmonizowanie standardów szacowania ryzyka i zarządzania ryzykiem

(wytyczne, strategie, kwalifikacje, praktyki...)

- wdrażanie wspólnych planów zarządzania ryzykiem i strategii przeciwdziałania zagrożeniom
- stosowanie strategii komunikacyjnych/ narzędzi zwiększania świadomości ryzyka
- czerpanie z regionalnych polityk i systemów zarządzania dla zapobiegania ryzyku w wielu sektorach
- wypracowanie i stosowanie narzędzi i podejść neutralizowania i kontroli wpływu zmian klimatycznych i innych zagrożeń
- wdrażanie metod szacowania ryzyka związanego z jakością środowiska

P3.3 Wspieranie wykorzystywania źródeł energii odnawialnej i zwiększania efektywności energetycznej

Europa Środkowa ma duże możliwości dywersyfikacji dostaw energii, z korzyścią dla gospodarki, środowiska i obywateli. Ponadnarodowe wsparcie użycia energii odnawialnej oraz efektywności energetycznej przyczyni się do zmniejszenia obecnego uzależnienia od zewnętrznych źródeł energii i zapewni długotrwałe zaopatrzenie w energię. Powinno to pomóc chronić gospodarkę Europy Środkowej przed przyszłymi skutkami wzrastających cen energii. Większe zużycie i lepsze wykorzystanie energii odnawialnej doprowadzi do wyższego poziomu efektywności energetycznej i w konsekwencji zredukuje uzależnienie od energii z paliw kopalnych. Działania te mogą przyczynić się do redukcji emisji dwutlenku węgla i powstrzymania globalnej zmiany klimatu. W tym świetle, opracowane strategie wspierać będą strategie ochrony globalnego klimatu (Protokół z Kyoto 2012+)

Ten Obszar Interwencji zasadniczo zmierza do poprawy rozwiązań problemów związanych ze skutkami przyszłych ograniczeń dostaw energii poprzez:

- opracowanie wspólnej strategii oszczędzania energii i efektywności energetycznej.
- wdrażanie wyważonych strategii zastosowania i eksploatacji zasobów energii odnawialnej i endogenicznej (wiatr, woda, energia słoneczna, biomasa, hydroenergia, biopaliwa...)
- transfer technologii z nauki, przemysłu i polityka dotycząca potencjalnych negatywnych skutków produkcji odnawialnych źródeł energii
- opracowanie innowacyjnych działań wykorzystania zasobów energii odnawialnej w transporcie

P3.4 Wspieranie ekologicznych, przyjaznych środowisku technologii i działań

Technologie przyjazne środowisku stanowią zarówno konieczność dla osiągnięcia atrakcyjnego środowiska, lecz również potencjał dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego Europy Środkowej. Obszar współpracy wykazuje duże możliwości w tym zakresie i ma wyjątkowe sposobności wymiany doświadczeń. Technologie i wszystkie działania przyjazne środowisku będą promowane w celu zapewnienia efektywnych ekologicznie procesów produkcji. Powinno to doprowadzić do przykładania większej wagi do postrzegania procesu produkcji z perspektywy cyklu życia produktu oraz do czystszej produkcji i konsumpcji. Ulepszona interakcja pomiędzy sferami produkcji, środowiska i decyzyjnymi wspierać będzie trwałą zmianę produkcji i zachowań przyjaznych środowisku.

Wspieranie przyjaznych dla środowiska technologii i działań poprzez:

- promowanie zrównoważonej produkcji i konsumpcji ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych łańcuchów wartości dodanej

- wspieranie miejskich i regionalnych technologii (gospodarka wodna i zagospodarowanie odpadów...) i opracowanie praktycznych rozwiązań z zastosowaniem ekologicznych technologii dla lokalnych i regionalnych dostawców infrastruktury
- promowanie ponadnarodowych sposobów motywacji (programy nagród, sieciowe platformy wyróżniania optymalnych działań, certyfikaty...) do innowacji ekologicznych
- stosowanie ekologicznych technologii w procesach produkcji
- opracowanie zintegrowanych systemów zarządzania środowiskiem i wprowadzenie przyjaznych środowisku praktyk (gospodarka wodna, zagospodarowanie odpadów itd.)
- wdrażanie polityk, strategii i technologii dla budownictwa nienaruszającego równowagi ekologicznej

4.4 Priorytet 4: Podniesienie konkurencyjności oraz atrakcyjności regionów i miast

Przesłanki i wyzwania dla priorytetu

Od zawartego w roku 2005 w Bristolu porozumienia w kwestii Wspólnot zdolnych do zrównoważonego rozwoju, poprzedzonego nieoficjalnym spotkaniem ministrów w Rotterdamie w 2004, polityka urbanizacyjna kładzie większy nacisk na Agendę Europejską. Komisja Europejska podejmuje znaczne wysiłki dla wzmocnienia powiązań między polityką urbanizacyjną i regionalną, jak jest to odzwierciedlone w komunikacie Komisji na temat „Polityka spójności a miasta: wkład miast we wzrost i zwiększenie liczby miejsc pracy w regionach” (*„Cohesion Policy and cities: the Urban contribution to growth and jobs in the regions”*.) Na szczeblu polityki rola miast i regionów uznana została za kluczową w realizacji celów wyznaczonych w strategiach: lizbońskiej i goeteborskiej.

Obszar Europy Środkowej dysponuje wysokim masowym potencjałem ludnościowym, posiada bardzo silne regiony stołeczne oraz liczne miasta średniej wielkości, które są nośnikami wzrostu gospodarczego. Koncentracja funkcji administracyjnych i potencjału innowacyjnego jest w tych regionach wysoka, podobnie jak ma to miejsce w odniesieniu do dziedzictwa kultury. Z drugiej strony, w niektórych regionach wiejskich ma miejsce spadek potencjału ekonomicznego, w szczególności w regionach peryferyjnych lub obszarach o niekorzystnej lokalizacji. W nowych krajach członkowskich, z powodu bardzo wybiórczego napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich do obszarów miejskich, rozwój monocentryczny na szczeblu krajowym grozi pogłębieniem rozbieżności pomiędzy ich regionami stołecznym a pozostałymi. Bardziej policentryczny rozwój może przyczynić się do uniknięcia takich dysproporcji.

Promowanie współpracy miejskiej i regionalnej pomiędzy odpowiednimi jednostkami może pomóc w przełamaniu schematu „rdzeń/periferia” i prowadzić do zwiększenia wzrostu i konkurencyjności.

Rozwój przestrzenny aglomeracji miejskich uzależniony jest od kilku istotnych czynników. Obszary miejskie stoją w obliczu wzrastających procesów suburbanizacyjnych o negatywnym wpływie na środowisko, spowodowanym intensyfikacją ruchu oraz rosnącym wykorzystaniem gruntów. Krajowy i międzynarodowy strumień migracji koncentruje się głównie w miastach. Dla kilku obszarów miejskich jest to istotny czynnik wzrostu demograficznego i zmiany ich struktury demograficznej (wieku, pochodzenia regionalnego).

Nierównomierny rozwój terytorialny obszaru Europy Środkowej jest odzwierciedlony we wzrastających społeczno-ekonomicznych rozbieżnościach, tak pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi, jak i w samych obszarach miejskich, ze względu na segregację społeczną i przestrzenną. Terytorialne skutki takich tendencji mogą zagrozić konkurencyjności tego obszaru współpracy. Europa Środkowa wspiera zatem czynnie równomierny rozwój, odnosząc się w szczególności do skutków terytorialnych oraz zmian społeczno-demograficznych.

Cel

Wzmacnianie policentrycznych struktur osadniczych, poprawa jakości życia oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju miast i regionów.

Podejście ponadnarodowe

Współpraca ponadnarodowa w obszarze tego Priorytetu będzie koncentrować się na tematach wynikających z porównania różnych kontekstów miast i regionów Europy Środkowej. Dotyczy to w szczególności wypracowania

strategii rozwiązywania problemów miast i regionów oraz zapewnienia, na szczeblu ponadnarodowym, strategicznego rozwoju roli małych i średnich miast.

W odniesieniu do potencjalnych interwencji w mieszkalnictwie, należy podkreślić, iż Program niniejszy przyjmuje kryteria określone w Artykule 7 (2) Rozporządzenia EFRR²⁷ dla określenia wydatków kwalifikowalnych dla mieszkalnictwa. Wydatki są zatem ograniczone do interwencji dotyczących mieszkalnictwa wielorodzinnego, bądź budynków należących do organów publicznych lub organizacji non-profit, wykorzystywanych dla potrzeb mieszkaniowych gospodarstw domowych o niskich dochodach, bądź osób ze szczególnymi potrzebami.

Ponadnarodowa współpraca przyniesie również synergiczne efekty w regionach będących w mniej korzystnej sytuacji oraz pomiędzy różnymi jednostkami. Pomoże to uzyskać potencjał niezbędny do wyznaczenia efektywnych działań, jak i przygotowania konkretnych inwestycji. Efektywne praktyki współpracy miejsko-regionalnej poprawią funkcjonalne wzajemne powiązania miast z ich zapleczem.

Podstawowe grupy docelowe

Podstawowymi grupami docelowymi są wszyscy krajowi, regionalni lokalni decydenci oraz instytucje działające w dziedzinach rozwoju miejskiego i regionalnego, transportu, mieszkalnictwa, kultury, turystyki, jak: władze lokalne i regionalne, MiSP, instytucje planistyczne i badań stosowanych, agencje rozwoju, regionalne agencje innowacyjności, grupy interesu, operatorzy transportu publicznego, spółdzielnie mieszkaniowe i korporacje mieszkaniowe, grupy inicjatyw kulturalnych, instytucje działające w sektorze ochrony zdrowia, organizacje ponadnarodowe działające w obszarze kultury, jak i wszystkie grupy obywateli, których dotyczą Obszary Interwencji tego Priorytetu.

Oczekiwane działania odnoszą się do **trzech Obszarów Interwencji**:

P4.1 Rozwój policentrycznych struktur osadniczych oraz współpracy terytorialnej

P4.2 Uwzględnienie terytorialnych skutków zmian demograficzno-społecznych w rozwoju miast i regionów.

P4.3 Wykorzystanie zasobów kulturowych dla uatrakcyjnienia miast i regionów

OBSZARY INTERWENCJI

P4.1 Rozwój policentrycznych struktur osiedlenia oraz współpracy terytorialnej

Cechą charakterystyczną struktury osadniczej na obszarze Europy Środkowej jest niewielka liczba aglomeracji miejskich o wysokim stopniu zaludnienia oraz liczne małe i średnie miasta, które odgrywają istotną rolę jako regionalne ośrodki gospodarcze i kulturalne. Rozwój aktywnych związków pomiędzy miastami oraz miastami a ich zapleczem jest niezbędny dla wykorzystywania przewagi konkurencyjnej oraz polepszenia komplementarnego (uzupełniającego się wzajemnie) rozwoju.

Ten Obszar Interwencji ma na celu osiągnięcie bardziej równomiernego rozwoju terytorialnego dzięki ulepszonej współpracy miast oraz miast i regionów. W tym kontekście strategiczny rozwój społeczno-gospodarczy miast i regionów będzie wzmocniony przez:

- wdrażanie zintegrowanych miejskich i regionalnych strategii rozwoju oraz lepszych warunków dla inwestycji
- ustanowienie trwałej współpracy obszarów metropolitalnych, jak również małych i średnich miast oraz ich aglomeracji i stowarzyszeń w kwestiach o wspólnym znaczeniu, w kontekście ponadnarodowym
- podjęcie działań na rzecz relacji miasto-wieś przy zoptymalizowanych przepływach materialnych oraz zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju miejskiego (np. rozwiązania kwestii niekontrolowanego rozprzestrzeniania się zabudowy miejskiej)

²⁷ Rozporządzenie (EC) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 5 czerwca 2006 odnośnie do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego uchylające Rozporządzenie (EC) nr 1783/1999, zwane odąd Rozporządzeniem EFRR

- współpraca na rzecz nowych rozwiązań w zakresie rekultywacji i przekształceń miejskich i podmiejskich obszarów funkcjonalnych
- stworzenie ponadnarodowych sieci współpracy miast i regionów dla zoptymalizowania wspólnego wykorzystania infrastruktury, usług, oraz obiektów wypoczynkowych i rekreacyjnych
- wdrożenie strategicznych działań w celu zoptymalizowania struktury ośrodków miejskich oraz ulepszania aktywnych powiązań między ośrodkami miejskimi
-
- wspieranie działań dla poprawy jakości środowiska i otwartych przestrzeni w miastach..

P4.2 Uwzględnienie terytorialnych skutków zmian demograficzno-społecznych w rozwoju miast i regionów.

Europa Środkowa stoi w obliczu takich tendencji demograficznych jak starzejące się społeczeństwo i migracja, które mają przełożenie społeczne i kulturowe na rozwój regionalny w Obszarze współpracy. Dlatego też, rozwój miejski i regionalny potrzebuje znalezienia sposobów zwiększenia możliwości efektywnego reagowania na zmieniające się potrzeby społeczeństwa Europy Środkowej. Potrzebne są reakcje w sensie zapewnienia dostaw usług dla wszystkich grup ludności, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów słabo zaludnionych, lecz również w aglomeracjach miejskich. Mieszkalnictwo i usługi powinny być, ogólnie rzecz biorąc, lepiej dostosowane do tendencji demograficzno-społecznych. Konieczna będzie walka ze społeczną i przestrzenną segregacją. W konsekwencji działania te pomogą podnieść jakość życia obywateli w Europie Środkowej oraz przyczynią się do osiągnięcia lepszej społecznej integracji i mniejszej segregacji.

Ten Obszar Interwencji podejmuje starania w celu zredukowania negatywnego wpływu zmian demograficzno-społecznych na rozwój miejski i regionalny poprzez:

- stosowanie innowacyjnych rozwiązań kwestii dostaw usług oraz adaptacji i dostarczania kluczowych usług i infrastruktury (system służby zdrowia, gospodarki wodnej, mieszkalnictwa itd.)
- wspieranie działań dla przystosowania się miast i regionów do potrzeb konkretnych grup ludności (np. osób starszych, jednoosobowych gospodarstw domowych, osób niepełnosprawnych itd.)
- wdrażanie ponadnarodowych strategii przeciwdziałania segregacji społecznej i przestrzennej oraz włączenia aspektów udziału obywateli we wczesnej fazie planowania
- promowanie działań na rzecz zapewnienia dostawy usług publicznych w pobliżu osiedli mieszkalnych
- opracowanie i zastosowanie innowacyjnych rozwiązań kwestii utrudnień w rozwoju miejskim (np. mieszkalnictwo, infrastruktura usług, przeciążenia ruchu, bariery inwestycyjne, ograniczony obszar dla rozwoju mieszkalnictwa i przemysłu)
- stosowanie nowych technologii urbanistycznych mających przynieść innowacyjne i efektywne rozwiązania kwestii usług publicznych
- podejmowanie międzysektorowych działań celem adaptacji zasobów mieszkalnych do bieżących potrzeb (np. regeneracja terenów mieszkalnych) i włączenia mieszkalnictwa do polityki rozwoju miejskiego i regionalnego.

P4.3 Wykorzystanie zasobów kulturowych dla uatrakcyjnienia miast i regionów

Obszar Europy Środkowej obfituje w dobra kultury rozumiane jako miejsca, struktury, krajobrazy i obiekty o znaczeniu kulturowym. Jednakże, bogactwo to jest zagrożone niedoborem inwestycji bądź nadmierną presją ze strony inwestycji stanowiącą ryzyko jego zniszczenia. Zasoby kulturowe Europy Środkowej są istotnym czynnikiem atrakcyjności tego obszaru oraz odgrywają ważną rolę dla jego tożsamości. Niniejszy program będzie, zatem, rozwijał te zasoby kulturowe z korzyścią dla obywateli i z myślą o stworzeniu gospodarczej bazy dla miast i regionów. Będzie to prowadzić do generowania większych dochodów i silniejszej tożsamości regionalnej, przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ten Obszar Interwencji ma na celu wspieranie wykorzystania zasobów i dziedzictwa kultury zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Czerpanie z zasobów kultury będzie wspomagane poprzez:

- stwarzanie możliwości, za pomocą innowacyjnych strategii zarządzania, dla ochrony, konserwacji i eksploatacji zasobów kulturowych (miejsc, struktur, krajobrazów, obiektów) zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju
- promowanie waloryzacji tradycyjnych działań i wiedzy
- podejmowanie strategicznych działań mających na celu generowanie dochodu i zatrudnienia poprzez zintegrowane koncepcje kulturowe i gospodarcze
- wykorzystanie strategii wzmacniania kulturowych aspektów regionów
- wykorzystanie i zachowanie tradycyjnej wiedzy i kompetencji związanych z dziedzictwem kulturowym
- stosowanie nowych form zarządzania dziedzictwem miejskim/kulturowym, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału naturalnego i społecznego oraz możliwymi skutkami ubocznymi dla środowiska i społeczeństwa w dłuższej perspektywie czasowej

4.5 Priorytet 5: Pomoc techniczna

Pomoc techniczna (PT) będzie przeznaczona na działania niezbędne dla efektywnego i niezakłóconego zarządzania programem i jego wdrażania. Zgodnie z Artykułem 46 Rozporządzenia Ogólnego²⁸ Pomoc techniczna będzie wykorzystana do finansowania działań przygotowywania, zarządzania, monitoringu, ewaluacji, zadań informacyjnych i kontrolnych oraz działań mających na celu zwiększenie zdolności administracyjnych do wdrażania funduszy.

Budżet pomocy technicznej będzie stanowił maksimum do 6% całego wkładu EFRR przypadającego na Program.

Orientacyjnie, działania będą skupiały się na:

- Wydajnym i skutecznym zarządzaniu Programem, z uwzględnieniem ścisłej współpracy i komunikacji wyznaczonych instytucji programu, jeżeli to konieczne przy zaangażowaniu ekspertów, w celu zapewnienia osiągnięcia ustalonych celów Programu.
- Wsparciu informacyjnym i technicznym oraz usługach doradczych świadczonych potencjalnym beneficjentom w przygotowaniu projektów oraz końcowym beneficjentom w procesie wdrażania projektów z uwzględnieniem promocji partnerstwa i faktycznej współpracy między partnerami.
- Przygotowywaniu wysokiej jakości oceny wniosków, monitorowaniu i kontroli projektów wdrożonych w ramach Programu Operacyjnego i programu jako całości, jako integralnej części właściwego zarządzania programem
- Przeprowadzaniu/zlecaniu tematycznych ocen, badań, raportów i analiz mogących przyczynić się do większej efektywności Programu Operacyjnego lub/ i leżących w interesie publicznym
- Ocenie informacji i promocji mających na celu zwiększenie świadomości potencjalnych beneficjentów, grup docelowych i szerszego grona odbiorców w kwestii Programu Operacyjnego i kwalifikowanych działań, które mogą być współfinansowane z EFRR, jak i rezultatów wdrażania programu
- Zakładaniu, utrzymaniu i modernizowaniu skomputeryzowanych systemów używanych do monitorowania, zarządzania, kontroli i wymiany informacji pomiędzy głównymi instytucjami programu
- Stwarzanie możliwości stosownym jednostkom do pełnego uczestnictwa w programie

²⁸Rozporządzenie Rady (EC) Nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 (Dziennik Urzędowy UE L 210 str. 25)

– Kapitalizacja produktów i efektów oraz rozpowszechnianie informacji takich jak przykłady najlepszych praktyk.

Środki z pomocy technicznej mogą być wykorzystywane na wszystkie typy wymienionych wyżej działań na rzecz programu prowadzone przez instytucje mianowane zgodnie z art. 59 lit. 1 Rozporządzenia ogólnego, Wspólny Sekretariat Techniczny i Punkty Kontaktowe. Dalsze szczegóły dotyczące pomocy technicznej są opisane w rozdziałach 6.1.6 i 6.1.7.

4.6 Cele i wskaźniki ilościowe

Rozporządzenie EFRR (w szczególności artykuł 12 (4) kładzie nacisk na potrzebę określenia celów każdej z osi priorytetowych przy pomocy ograniczonego zestawu wskaźników **produktu i rezultatu**.

Wszystkie osie priorytetowe powinny wyznaczać określone ilościowo cele poprzez ograniczony zestaw wskaźników mających **mierzyć postęp w osiąganiu** celów programowych.

Ze względu na ograniczone środki finansowe oraz zakres i ograniczenia działań możliwych w ramach Celu 3 transnarodowego programu współpracy, oczywistym jest, że rezultaty Programu będą miały głównie charakter niematerialny; w niektórych przypadkach inwestycje materialne mogą być stosowne i uzasadnione. Niniejszy Program współpracy nie będzie, w żadnym wypadku, zamiennikiem programów Konwergencja i Konkurencyjność, które ukierunkowane są bardziej na inwestycje i przynoszą bardziej widoczne i wymierne produkty oraz rezultaty. Dlatego też, w przypadku programu współpracy transnarodowej rezultaty będą trudniejsze do zmierzenia, niż w przypadku programów Konwergencja i Konkurencyjność.

Pomimo tych ograniczeń, opracowano zestaw wskaźników produktu i rezultatu, do mierzenia postępu w osiąganiu celów tego Programu Współpracy. Wskaźniki produktu i rezultatu opracowano w odniesieniu do konkretnych celów osi priorytetowych, biorąc pod uwagę cele operacyjne Obszarów Współpracy i wspólne minimalne wskaźniki podstawowe wymagane przez Komisję.²⁹

Program Operacyjny **zawiera jedynie podzestaw wskaźników produktu i wskaźników rezultatu**, określonych ilościowo ex-ante. **Pełny zestaw** wskaźników będzie szerzej opracowany w osobnym dokumencie (podręczniku wdrażania). Pełny zestaw wskaźników służy do potrzeb **wewnętrznego zarządzania programem** i stanowi podstawę **wymogów raportowania i komunikacji** mających na celu **uwidocznienie** osiągnięć programowych wobec partnerów w programie i szerszej publik. Pełny zestaw wskaźników nie jest częścią niniejszego Programu Operacyjnego.

Ilościowa ocena ex-ante **celów produktu** oparta jest na **dwóch parametrach**: kwocie przydziału funduszy EFRR na oś priorytetową oraz szacunkowej średniej wielkości projektu (1,5 miliona euro funduszy EFRR)

²⁹ Nowy okres programowania, 2007- 2013: Metodologiczne dokumenty robocze; Dokument roboczy nr 2, z 1 czerwca 2006 *The New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working Papers, Working Document No. 2, 1 June 2006*).

Tabela 5: Podzestaw wyrażonych ilościowo ex-ante wskaźników produktu dla Programu Operacyjnego

	Cel 2007-2015	Źródło danych
Wskaźniki dla osi priorytetowych		
Oś priorytetowa 1: Całkowita liczba projektów wdrożonych dla wspierania innowacji w obszarze Europy Środkowej	33	Monitoring
Oś priorytetowa 2: Całkowita liczba projektów wdrożonych dla poprawienia zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej	43	Monitoring
Oś priorytetowa 3: Całkowita liczba projektów wdrożonych z myślą o odpowiedzialnym wykorzystywaniu środowiska Europy Środkowej	43	Monitoring
Oś priorytetowa 4: Całkowita liczba projektów wdrożonych dla podniesienia konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów	36	Monitoring
Całkowita liczba projektów P 1-4	155	Suma
Wskaźniki odzwierciedlające stopień współpracy³⁰		Monitoring
– Ilość projektów spełniających dwa z następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie	155 (100%)	Monitoring
– Ilość projektów spełniających trzy z następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie	124 (80%)	Monitoring
– Ilość projektów spełniających cztery z następujących kryteriów: wspólne przygotowanie, wspólna realizacja, wspólny personel, wspólne finansowanie	31 (60%)	Monitoring

Pełna lista wskaźników produktu (niebędąca częścią Programu Operacyjnego) może zawierać (przykładowo):

- Wskaźniki produktu odnoszące się do Osi priorytetowych i Obszarów interwencji (z uwzględnieniem Pomocy Technicznej);
- Horyzontalne wskaźniki produktu odzwierciedlające cechy projektu, zasady wdrażania strategicznego, produkty działań w ramach projektu oraz świadomość społeczną.

Określenie i generowanie rezultatów

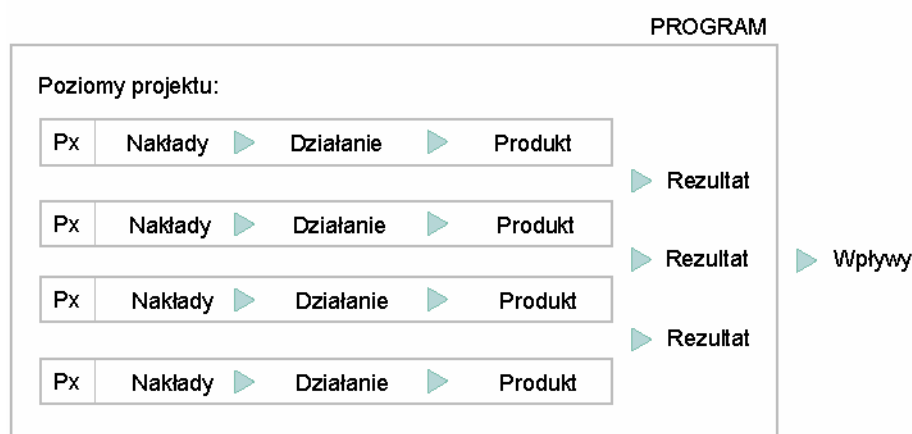
Rezultaty są generowane przez produkty projektów w zakresie objętym Programem. Natomiast wskaźniki oddziaływania odnoszą się do długofalowych konsekwencji Programu i wykraczają poza obszar kontroli instytucji zarządzających Programem. Stąd, wskaźniki oddziaływania nie są włączone do Programu.

Wskaźniki rezultatu powiązane są z **celami operacyjnymi** odpowiadającymi poszczególnym Obszarom Interwencji. Dlatego też dla osi priorytetowych 1-4 obrano w sumie **14 wskaźników rezultatu**, które ex-ante zostaną określone ilościowo.

Diagram 4:

³⁰ Szczegółowe informacje odnośnie do wskaźników odzwierciedlających stopień współpracy przedstawione zostaną w Podręczniku Wdrażania.

Określenie rezultatów według Strategii Realizacji Projektu (matrycy logicznej)

Dla zilustrowania **generowania** rezultatów: projekt zbudowany jest zwykle z kilku **pakietów roboczych**. Te **pakiety robocze** związane są z **nakładami** takimi jak różnego rodzaju koszty (np. koszty personelu). Koszty związane są z **działaniami** (np. nawiązywaniem i utrzymywaniem kontaktów, wymianą informacji, studiami, szkoleniem). Działania generują **produkty** (np. działające stałe źródła/kanały informacji, określone wspólne stanowiska, osoby przeszkolone bądź biorące udział w programach wymiany). Ponadto – poza zakresem projektu – produkty generują **rezultaty**. Rezultaty odzwierciedlają cele operacyjne Obszarów Interwencji. Pojedyncze **pakiety robocze** bądź **pakiety robocze** powiązane mogą generować rezultaty, a przez to wносить wkład w osiągnięcie celu operacyjnego. Stąd **całkowita liczba wkładów przekracza łączną liczbę projektów**. Wkłady powinny być: **definiowalne, rejestrowane** w systemie monitoringu (z krótkim opisem jakościowym) oraz wymierne (standard jakościowy).

Ilościowe określenie wskaźników rezultatów

Pojedynczy projekt może generować kilka definiowalnych, rejestrowalnych i wymiernych wkładów w realizację jednego lub kilku celów operacyjnych. Zakłada się, że każdy projekt generuje **średnio 3 wkłady**. A zatem **155 projektów** produkuje **465 wkładów** w 14 celów operacyjnych odpowiadających jednemu Obszarowi Interwencji. Ilościowe określenie **ex-ante celów rezultatów** zależy od **wagi** poszczególnych Obszarów Interwencji.

Projekty określają, czy dotyczą dane wskaźniki rezultatów poprzez wybranie Tak/Nie, a następnie podają krótki opis jakościowy tam, gdzie dotyczą. Wszelkie wkłady projektów w cele operacyjne jednej osi priorytetowej są dodawane. Całkowita suma przypadająca na oś priorytetową odzwierciedla osiągnięcie wyznaczonego celu. Liczba ta oznacza wskaźnik rezultatu na szczeblu osi priorytetowej.

Jeżeli w trakcie wdrażania okaże się, że szczególnie ważne Obszary Interwencji nie wykazują odpowiednich wyników (w rozumieniu liczby wkładów) należy przedsięwziąć środki dla poprawienia tego stanu.

Tabela 6: Podzbiór określonych ilościowo ex-ante wskaźników REZULTATU przypadających na Oś priorytetową i Obszar Interwencji

Wskaźniki rezultatu powiązane z Ośmiu priorytetowymi i Obszarami Interwencji	Cel 2007-2015	Źródło danych
P1: Całkowita liczba wkładów we wspieranie innowacji w obszarze Europy Środkowej	99	Suma
Liczba wkładów w lepsze zarządzanie innowacją	25	Monitoring
Liczba wkładów w równy i szerszy dostęp do wyników B+RT i systemu innowacji	49	Monitoring
Liczba wkładów w ulepszenie ram rozwoju wiedzy	25	Monitoring
P2: Całkowita liczba wkładów w poprawienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej	129	Suma
Liczba wkładów w ulepszoną i w większym stopniu opartą na zasadach	45	Monitoring

zrównoważonego rozwoju sieć wzajemnych połączeń na szczeblu miejskim, regionalnym i transnarodowym

Liczba wkładów w lepsze rozwiązania dla logistyki multimodalnej	26	Monitoring
Liczba wkładów w promowanie mobilności bezpiecznej i zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju	26	Monitoring
Liczba wkładów w ulepszony dostęp do informacji i usług ICT	32	Monitoring
P3: Całkowita liczba wkładów w bardziej odpowiedzialne korzystanie ze środowiska w obszarze Europy Środkowej	129	Suma
Liczba wkładów w lepszą jakość i lepszą ochronę środowiska	32	Monitoring
Liczba wkładów w bardziej efektywne zapobieganie zagrożeniom i redukcję ich wpływów	45	Monitoring
Liczba wkładów w lepsze wykorzystanie odnawialnej energii i wyższy poziom efektywności energetycznej	26	Monitoring
Liczba wkładów w zapewnienie przyjaznych środowisku procesów produkcyjnych	26	Monitoring
P4: Całkowita liczba wkładów w podniesienie konkurencyjności miast i regionów.	108	Suma
Liczba wkładów w bardziej strategiczny i zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy miast i regionów	43	Monitoring
Liczba wkładów w ograniczenie negatywnych skutków zmian społeczno-demograficznych oraz poprawa integracji społecznej, jak i jakości życia	43	Monitoring
Liczba wkładów we wspieranie zrównoważonego wykorzystywania zasobów i dziedzictwa kulturowego	22	Monitoring
Całkowita liczba wkładów P1-4	465	Suma

Płaszczyzna odniesienia dla wskaźników produktu i rezultatu, służąca dostarczaniu informacji na temat fizycznego postępu Programu Operacyjnego.

Według aneksu do rozporządzenia Komisji (KE) nr 1828/2006 – Roczne i końcowe raporty z Zasad wdrażania rozporządzenia Rady (EC) 1083/2006 dla każdego ilościowego wskaźnika wspomnianego w Programie Operacyjnym dostarczona będzie informacja na temat płaszczyzny odniesienia, celu i realizacji celu. Cele nie będą określone dla każdego roku, lecz zbiorczo, dla okresu 2007-2015.

Jako płaszczyzna odniesienia dla roku 2007, zastosowana zostanie wartość „0”. Dla lat kolejnych, rezultaty dla odpowiedniego poprzedniego roku uznawane będą, każdorazowo, za płaszczyznę odniesienia.

Wskaźniki kontekstu

Wskaźniki kontekstu powinny monitorować ewoluujący kontekst społeczno-gospodarczy Programu. Wskaźniki kontekstowe stanowią część **analizy** mającej na celu opis stanu rozwoju sytuacji społeczno-gospodarczej w oparciu o oficjalne dane statystyczne (np. wydatki publiczne w % PKB, 2004).

Żadne wskaźniki kontekstu (wykraczające poza analizę) nie zostały określone dla niniejszego PO. Dla tego Programu wskaźniki kontekstowe są nieodpowiednie, jako że wydatki publiczne, które zastosowane zostały w ramach PO stanowią **jedynie niewielką część** całości wydatków w obszarze współpracy. Nie można zatem wiązać funduszy Programu ze wskaźnikami kontekstu (wartości makro- i mezoekonomicznej)

5. Środki finansowe

Odniesienia do nowych uregulowań dotyczących Funduszy Strukturalnych zawarte w tym, jak i w kolejnych rozdziałach nawiązują do następujących rozporządzeń:

Rozporządzenie Rady (EC) nr **1083/2006** z dnia 11 lipca 2006 roku *ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (EC) nr 1260/1999*, zwane dalej **Rozporządzeniem Ogólnym**;

Rozporządzenie (EC) Parlamentu Europejskiego i Rady nr **1080/2006** z dnia 5 lipca 2006 w sprawie *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (EC) nr 1783/1999* zwane dalej **Rozporządzeniem EFRR**;

Rozporządzenie Komisji (EC) nr **1828/2006** z dnia 8 grudnia 2006 roku *ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (EC) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu rozwoju regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (EC) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* zwane odtąd **Rozporządzeniem implementacyjnym**

Rozporządzenie Komisji (EC) nr **2035/2005** z dnia 12 grudnia 2005 roku *zmieniające rozporządzenie (EC) nr 1681/94 dotyczące nieprawidłowości oraz odzyskiwania kwot wypłaconych nieprawidłowo w związku z finansowaniem polityki strukturalnej i organizacją systemu informacji w tym obszarze*.

5.1 Budżet programu i wysokość pomocy

Budżet programu

Zgodnie z Artykułem 12.6 Rozporządzenia EFRR, istnieje jeden plan finansowy niniejszego programu. Ten plan finansowy przedstawiony jest poniżej w formie tabelarycznej (patrz niżej)

Udział EFRR w Programie wynosi 246 011 074 euro. Całkowity budżet Programu wynosi 298 295 837 euro.

Wysokość pomocy

Zgodnie z Artykułem 53(3) Rozporządzenia Ogólnego udział EFRR w wydatkach kwalifikowalnych poniesionych przez Partnerów Wiodących i partnerów projektowych usytuowanych w Republice Czeskiej, na Węgrzech, w Polsce, Słowacji i Słowenii w odniesieniu do Priorytetów 1-4 wynosić będzie do 85%. Udział EFRR w wydatkach kwalifikowalnych poniesionych przez Partnerów Wiodących i partnerów projektowych usytuowanych w obszarze współpracy w Austrii, Niemczech oraz we Włoszech w odniesieniu do Priorytetów 1-4 stanowić będzie do 75%. Średnia wysokość współfinansowania dla Priorytetów 1-4 określona w planie finansowym wynosi 83%.

Zgodnie z Artykułem 46 Rozporządzenia Ogólnego, limit dla Pomocy Technicznej określony został na poziomie 6% sumy środków EFRR przydzielonych Programowi Europa Środkowa.

Wysokość współfinansowania EFRR dla Pomocy Technicznej (Priorytet 5) wynosi 75%, a wysokość krajowego współfinansowania ze strony państw członkowskich wynosi 25%. Wkład państw członkowskich do budżetu Pomocy Technicznej będzie proporcjonalny do ich udziału w funduszach EFRR.

Całkowity budżet dla pomocy technicznej wynosi 19.680.886 mln euro.

5.2 Alokacja funduszy

Zgodnie z Artykułem 75 Rozporządzenia Ogólnego EFRR zobowiązania Komisji wobec Programu dla Europy Środkowej są realizowane corocznie. Według Artykułu 93 Rozporządzenia Ogólnego Komisja automatycznie anuluje wszelkie zobowiązania budżetowe w programie, które nie zostały wykorzystane w celu dokonania wypłat z tytułu prefinansowania czy finansowania śródkresowego, bądź w odniesieniu do których nie przedłożono wniosku o wypłatę zgodnie z Artykułem 86 do 31 grudnia trzeciego roku następującego po roku powstania zobowiązania finansowego w ramach programu.

Zgodnie z Artykułem 37(c) Rozporządzenia Ogólnego, jeden plan finansowy, bez podziału na Państwa Członkowskie, obejmuje dwie tabele:

– tabela z podziałem na każdy rok, zgodnie z artykułami 52, 53 i 53 Rozporządzenia 1083/2006, całkowita pula środków finansowych przewidzianych jako wkład ze źródeł EFRR. Całkowity roczny wkład EFRR będzie zgodny stosowną odpowiednią perspektywą finansową;

– tabela określająca dla całego okresu programowania, dla Programu Operacyjnego i dla każdej osi priorytetowej, całkowitą pulę środków finansowych w postaci wkładu Wspólnoty i wkładu krajowego oraz wysokość wkładu EFRR. Tam, gdzie, zgodnie z Artykułem 53 Rozporządzenia Ogólnego, wkład krajowy stanowią wydatki publiczne i prywatne tabela będzie wskazywać indykatywny podział między środki publiczne i prywatne. Jeśli zaś, zgodnie z przywołanym artykułem, wkład krajowy składa się z wydatków publicznych, w tabeli zostanie wskazana kwota krajowego wkładu publicznego.

Zgodnie z artykułem 18 Rozporządzenia ogólnego wszystkie dane w poniższej tabeli są podane w cenach bieżących.

Plan finansowy PO z uwzględnieniem rocznego zaangażowania EFRR (Numer odniesienia Programu Operacyjnego CCI -2007CB163PO061)

Tabela 7: Alokacja na lata w EUR

1 Rok	2 EFRR
2007	34.211.355
2008	32.982.238
2009	33.560.339
2010	34.677.260
2011	35.825.424
2012	36.851.074
2013	37.903.384
Suma 2007-2013	246.011.074

Plan finansowy Programu Operacyjnego przedstawiający, dla całego okresu programowania, kwotę całkowitego przydziału finansowego dla każdego funduszu w Programie Operacyjnym, krajowy udział i stopę zwrotu w odniesieniu do osi priorytetowych.

(Numer odniesienia Programu Operacyjnego CCI - 2007CB163PO061)

Tabela 8: Oś priorytetowe w podziale na źródła finansowania (w EUR)

Euro	A	B	Indykatorywny podział krajowego wkładu		E=A+B	F=A/E	Dla celów informacyjnych	
	Wkład Wspólnoty (a)	Wkład krajowy (b) (=c) + (d))	C	D	Finansowanie ogółem (e) = (a) + (b)	Poziom współfinansowania (f) = (a)/(e)	Wkład EIB	Inne źródła finansowania
			Krajowe środki publiczne (c)	Krajowe środki prywatne (d)				
Oś priorytetowa 1: Wspieranie innowacyjności i na obszarze Europy Środkowej	49.202.215	10.077.562	9.372.133	705.429	59.279.777	0,83	0	0
Oś priorytetowa 2: Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności	63.962.879	13.100.831	12.707.806	393.025	77.063.710	0,83	0	0
Oś priorytetowa 3: Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska	63.962.879	13.100.831	12.707.806	393.025	77.063.710	0,83	0	0
Oś priorytetowa 4: Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności regionów i miast	54.122.437	11.085.318	10.752.758	332.560	65.207.755	0,83	0	0
Oś priorytetowa 5: Pomoc techniczna	14.760.664	4.920.221	4.920.221	0	19.680.885	0,75	0	0
Suma	246.011.074	52.284.763	50.460.724	1.824.039	298.295.837		0	0

Zgodnie z Aneksiem II do Warunków wdrażania Rozporządzenia Rady (EC) 1083/2006, przedstawia się poniżej orientacyjny podział na kategorie programowego wykorzystania środków EFRR. Podział ten służy wyłącznie celom informacyjnym.

Orientacyjny podział wkładu Wspólnoty na kategorie (rozbudowana wersja Wymiaru 1, łącznie z opisem kodów zawarta jest w aneksie 7.5).

Tabela 9: Podział wkładu Wspólnoty wg kategorii

Wymiar 1 Temat Priorytetu			Wymiar 2 Forma finansowania		Wymiar 3 Terytorium	
Kod	Kwota (w EUR) wszystkie kraje	W %	Kod	kwota (w EUR)	Kod	kwota (w EUR)
1	1.526.615	0,6	01 pomoc bezzwrotna	246.011.074	09 obszar współpracy transnarodowej	246.011.074
3	8.780.564	3,6	
5	7.910.496	3,2	
6	2.935.289	1,2				
7	2.240.238	0,9				
9	5.283.979	2,1				
11	4.684.484	1,9				
12	1.586.436	0,6				
13	3.577.854	1,5				
14	970.767	0,4				
15	1.863.996	0,8				
17	5.369.152	2,2				
19	3.843.325	1,6				
21	3.280.236	1,3				

Wymiar 1 Temat priorytetowy			Wymiar 2 Forma finansowania		Wymiar 3 Terytorium	
Kod	Kwota (w EUR) wszystkie kraje	W %	Kod	Kwota (w EUR)	Kod	Kwota (w EUR)
25	5.695.837	2,3				
26	265.749	0,1				
27	7.443.248	3,0				
28	7.147.333	2,9				
29	1.622.757	0,7				
30	2.451.261	1,0				
32	1.911.751	0,8				
39	2.348.853	1,0				
40	2.820.113	1,1				
41	4.580.192	1,9				
42	5.080.192	2,1				
43	5.162.869	2,1				
44	3.320.499	1,3				
45	2.976.628	1,2				
46	2.976.628	1,2				
47	2.879.161	1,2				
48	2.976.628	1,2				
49	4.170.660	1,7				
50	4.312.392	1,8				
51	3.707.967	1,5				
52	4.208.753	1,7				
53	4.907.886	2,0				
54	1.981.510	0,8				
55	2.745.289	1,1				
56	5.976.628	2,4				
57	8.815.563	3,6				
58	7.575.334	3,1				
59	7.072.088	2,9				
60	6.432.185	2,6				
61	12.157.635	4,9				
69	5.633.025	2,3				
70	1.024.401	0,4				
72	13.060.416	5,3				
74	6.899.649	2,8				
80	395.670	0,2				
81	14.660.229	6,0				
85	8.856.399	3,6				
86	5.904.265	2,4				
Total						
	231.250.410	[ERDF excluding TA (= Code 85+86)]				

5.3 Geograficzna kwalifikowalność partnerów

Podstawową zasadą udziału środków EFRR w niniejszym Programie Operacyjnym jest wspieranie współpracy przede wszystkim pomiędzy Partnerami Wiodącymi a partnerami projektowymi pochodzącymi z obszaru współpracy Krajów członkowskich (terytorium, bądź części terytorium ośmiu Państw członkowskich UE z EUROPY ŚRODKOWEJ – Austrii, Republiki Czeskiej, Niemiec, Węgier, Włoch, Polski, Słowacji i Słowenii). W stosownie uzasadnionych przypadkach EFRR może sfinansować współpracę wykraczającą poza ten obszar. Znajdują tu zastosowanie następujące zasady:

- Zgodnie z art. 21.2 Rozporządzenia EFRR, w wyjątkowych i odpowiednio uzasadnionych przypadkach EFRR może pokryć wydatki poniesione przez partnerów usytuowanych poza wyżej określonym obszarem kwalifikowanym, lecz w ramach Wspólnoty Europejskiej. W tych wyjątkowych przypadkach musi być jasno wykazane, że wydatki takie są poniesione z korzyścią dla regionów w obszarze współpracy. Wysokość współfinansowania dla tych partnerów wynosi do 75%. Jednakże fundusze przydzielone na jeden projekt, według **zasady 20% elastyczności**, nie mogą przekroczyć 20% całkowitego wkładu EFRR w ten projekt. Paragraf ten nie dotyczy Partnerów wiodących, którzy usytuowani są w Krajach członkowskich w obszarze współpracy. Procedury stosowania reguły 20% elastyczności zostaną szczegółowo opisane w Podręczniku wdrażania.
- Zgodnie z artykułem 21.3 Rozporządzenia EFRR, EFRR może pokryć wydatki poniesione w trakcie wdrażania działań, bądź części działań na terytorium krajów spoza Wspólnoty Europejskiej, do wysokości 10% kwoty swojego wkładu w Program Operacyjny, gdzie zostały one poniesione z korzyścią dla regionów Wspólnoty. Możliwość ta może zostać wykorzystana w ramach niniejszego Programu. Jednakże, fundusze przyznane na dany projekt, zgodnie z **zasadą 10% elastyczności** mogą nie przekroczyć 10% całości wkładu EFRR w tenże projekt. Fundusze przydzielone w ramach tej 10% opcji zostaną wykorzystane na odpowiedzialność Partnera Wiodącego z UE, bądź partnera projektowego usytuowanego w obszarze współpracy, w celu zapewnienia odpowiedniej kontroli finansowej. Procedury stosowania opcji 10% elastyczności zostaną szczegółowo opisane w Podręczniku wdrażania.
- Ponadto, partnerzy z krajów Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (EISP, ang. ENPI) lub Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (ang. IPA) mogą uczestniczyć w działaniach w zależności od przypadku wykorzystując fundusze EISP bądź IPA bez współfinansowania ze strony EFRR.

5.4 Indykatywne (orientacyjne) wielkości projektów

Typowe projekty w ramach Programu Europa Środkowa będą miały łączny budżet kształtujący się na poziomie od 1mln do 5 mln euro. W wyjątkowych przypadkach mniejsze lub większe projekty również mogą być finansowane

6. Zasady realizacji

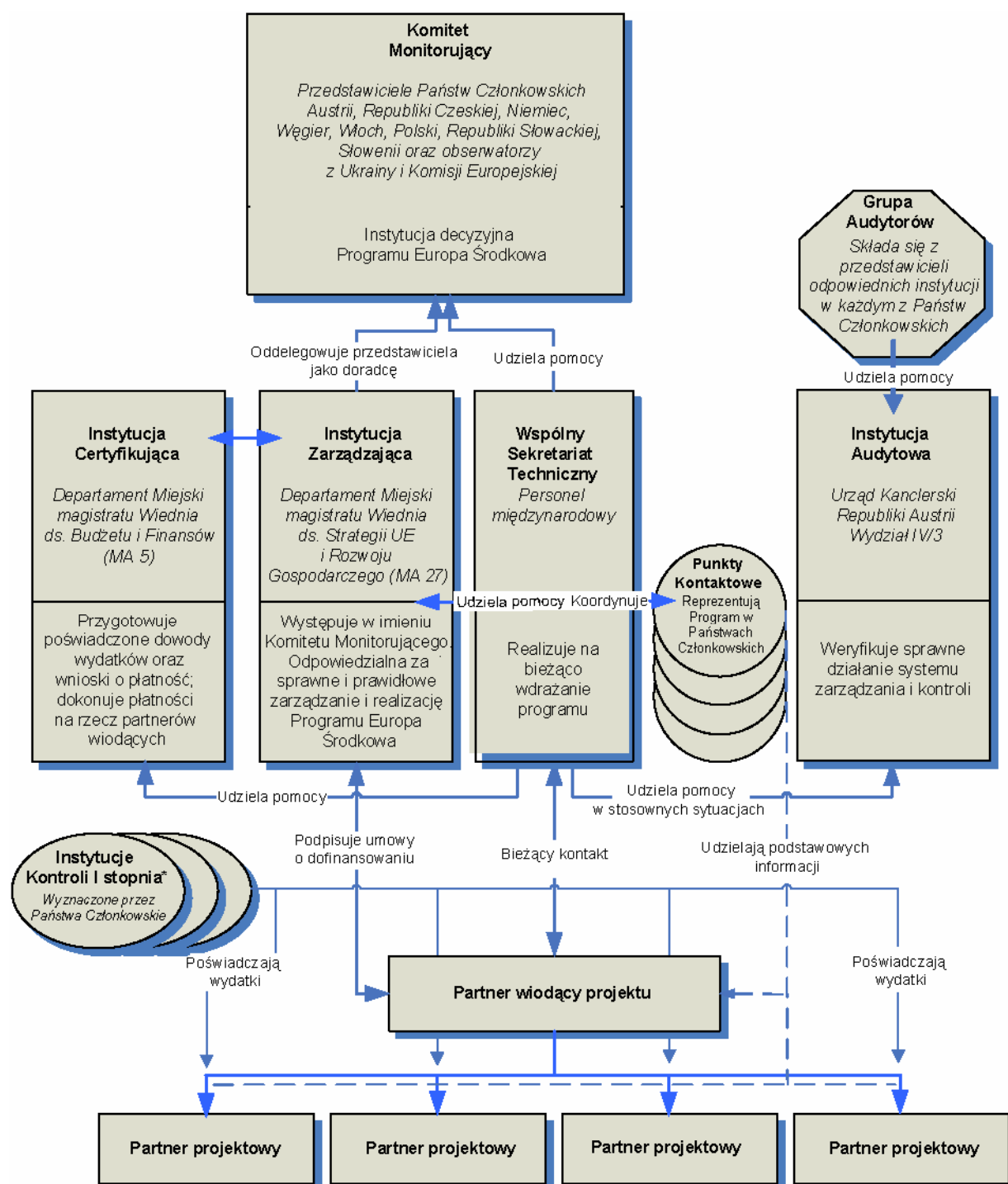
W poniższym rozdziale opisano strukturę wdrażania nowego Programu Europa Środkowa. Bardziej szczegółowe warunki ujęte zostaną w podręczniku wdrażania, który zostanie przyjęty przez Komitet Monitorujący i będzie wiążący zarówno dla podmiotów wdrażających Program, jak i Partnerów wiodących oraz partnerów projektowych w Programie.

Językiem Programu i wymiany informacji jest język angielski.

6.1 Zarządzanie programem

Kraje członkowskie Austria, Republika Czeska, Niemcy, Węgry, Włochy, Polska, Słowacja, Słowenia i stały obserwator Ukraina, uczestniczące w Programie Europa Środkowa, we wzajemnym porozumieniu ustanowiły wspólną strukturę zarządzania, koordynacji i nadzoru wdrażania Programu.

Diagram 5: Struktura zarządzania programem

*) Instytucje Kontroli I stopnia zostaną wyznaczone zgodnie z artykułem 16 rozporządzenia EFRR; patrz również Rozdział 6.5.2

6.1.1 Komitet Monitorujący

Zgodnie z artykułem 63 Rozporządzenia Ogólnego, państwa członkowskie i państwo partnerskie Ukraina (ze statusem obserwatora) uczestniczące w Programie ustanowią wspólnie Komitet Monitorujący w porozumieniu z Instytucją Zarządzającą w ciągu trzech miesięcy począwszy od daty zawiadomienia o decyzji Komisji w sprawie przyjęcia niniejszego Programu Operacyjnego.

Komitet Monitorujący określi własne procedury w instytucjonalnych, prawnych i finansowych ramach Państw Członkowskich objętych programem oraz przyjmie je w porozumieniu z Instytucją Zarządzającą w celu wypełniania swojej misji zgodnie z Rozporządzeniem Ogólnym oraz Rozporządzeniem EFRR. Procedury będą obejmować szczegółowy opis składu, procesów, w tym decyzyjnych; zadań i obowiązków Komitetu Monitorującego oraz określać zasady uczestnictwa Ukrainy jako obserwatora.

Członkowie Komitetu Monitorującego reprezentować będą uczestniczące państwa członkowskie na szczeblu polityki i administracji, zapewniając w ten sposób przejrzyste podejście. Komitet Monitorujący dąży do uniknięcia negatywnych skutków działań programowych na środowisko w trakcie całego procesu wdrażania programu.

Skład Komitetu Monitorującego

Zgodnie z Artykułem 64 Rozporządzenia Ogólnego, przewodniczącym Komitetu Monitorującego będzie przedstawiciel kraju członkowskiego. Zmiana na tym stanowisku następować będzie w odstępach rocznych, a zapewnienie ciągłości leży w gestii Instytucji Zarządzającej.

Skład Komitetu Monitorującego będzie następujący:

– Członkami Komitetu Monitorującego będzie do trzech przedstawicieli każdego państwa członkowskiego i Ukrainy, przy zachowaniu zasady partnerstwa ustalonej w Artykule 11 Rozporządzenia Ogólnego w trakcie nominowania członków Komitetu Monitorującego. Z uwagi na cele programu każde państwo członkowskie powinno być reprezentowane przez przedstawiciela szczebla krajowego i przynajmniej jednego przedstawiciela regionów.

– Z inicjatywy własnej, bądź na wniosek Komitetu Monitorującego przedstawiciel Komisji będzie uczestniczył w pracach Komitetu Monitorującego w charakterze doradcy.

– Przedstawiciele Instytucji Zarządzającej oraz, w stosownych przypadkach, Instytucji Certyfikującej, jak i Instytucji Audytowej będą uczestniczyć w charakterze doradców.

– Wspólny Sekretariat Techniczny będzie pomagał w spotkaniach.

– Zaangażowanie ponadnarodowych partnerów gospodarczych i społecznych oraz pozarządowych organizacji o charakterze ponadnarodowym w prace KM w funkcji doradczej może mieć miejsce stosownie do wymogów programu i zgodnie z regulaminem komitetu.

Decyzje Komitetu Monitorującego podejmowane będą w drodze konsensusu, przy czym każde Państwo Członkowskie mieć będzie jeden głos. Sposób głosowania zostanie szczegółowo opisany w regulaminie.

Komitet Monitorujący spotykać się będzie przynajmniej raz w roku. Decyzje mogą być również podejmowane poprzez procedurę pisemną.

Zadania Komitetu Monitorującego

Zadaniem Komitetu Monitorującego będzie kierowanie Programem i zapewnienie jakości i efektywności jego wdrażania. Zgodnie z Artykułem 65 Rozporządzenia Ogólnego, Komitet Monitorujący:

– analizuje i zatwierdza kryteria wyboru projektów w ciągu sześciu miesięcy od daty przyjęcia Programu Operacyjnego oraz zatwierdza wszelkie poprawki tych kryteriów zgodnie z potrzebami programowania; dąży do tego, by działania programowe – wezwania do składania wniosków, wybór projektów, monitoring i ocena programu unikały negatywnych skutków działań programowych na środowisko w trakcie całego procesu wdrażania programu.

- dokonuje okresowych przeglądów postępu, poczynionego w celu osiągnięcia konkretnych celów Programu Operacyjnego, na podstawie dokumentów przedstawionych przez Instytucję Zarządzającą;
- decyduje o tym, czy w trakcie okresu programowania powinna być przeprowadzona ewaluacja zgodnie z Artykułem 47 (2) Rozporządzenia ogólnego;
- kontroluje rezultaty wdrażania, w szczególności osiągnięcie celów wyznaczonych na każdej osi priorytetowej, oraz ocenę Programu, o której mowa w Artykule 48(3) Rozporządzenia ogólnego;
- rozpatruje i przyjmuje raport(y) roczny/e i końcowy/e przed ich wysłaniem do Komisji Europejskiej;
- przyjmuje do wglądu roczny raport kontrolny oraz wszelkie stosowne komentarze Komisji po jego sprawdzeniu;
- może proponować Instytucji Zarządzającej wszelkie poprawki bądź weryfikację Programu Operacyjnego, które mogłyby umożliwić osiągnięcie celów Funduszy lub usprawnić ich zarządzanie, z uwzględnieniem zarządzania finansowego.
- analizuje i zatwierdza wszelkie wnioski o zmianę treści decyzji Komisji Europejskiej w sprawie wkładu funduszy
- zgodnie z Artykułem 66 Rozporządzenia ogólnego – wraz z Instytucją Zarządzającą – prowadzi monitoring poprzez odniesienie do wskaźników finansowych oraz wskaźników, o których mowa w Artykule 37(1) (c) Rozporządzenia ogólnego
- zatwierdza Podręcznik wdrażania
- zatwierdza plan promocji zgodnie z Art. 2. 2 Rozporządzenia implementacyjnego.
- zatwierdza wszystkie działania związane z Pomocą Techniczną, w tym decyduje o potrzebie zatrudniania ekspertów zewnętrznych (np. dla oceny jakościowej wniosków, opracowania procedur czy studiów tematycznych)
- decyduje o ogłoszeniu naborów projektów i organizacji procedury aplikacyjnej (np.: jedno-, czy dwu-etapowej)
- zapewnia jakość wdrażania Programu Operacyjnego (Artykuł 66 [1] Rozporządzenia Ogólnego)
- zatwierdza wnioski projektów zgodnie z kryteriami przyjętymi przez Komitet Monitorujący i według rekomendacji opracowanych przez Wspólny Sekretariat Techniczny;
- zatwierdza większe zmiany w zatwierdzonych wnioskach projektów;
- zatwierdza działania na rzecz projektów mające na celu minimalizowanie/redukowanie zagrożenia utraty środków

6.1.2 Obowiązki państw członkowskich

Instytucje Krajowe państw uczestniczących w programie zachowują odpowiedzialność za Program dla Europy Środkowej. Wszystkie państwa członkowskie zgadzają się stosować zasadę partnerstwa i współpracować w celu osiągnięcia najlepszych rozwiązań w interesie całego obszaru wsparcia.

Lista odpowiedzialnych instytucji w państwach uczestniczących dostępna jest w Aneksie 7.1.

Zgodnie z Artykułem 70 Rozporządzenia Ogólnego, Państwa Członkowskie są odpowiedzialne za zarządzanie i kontrolę Programu, w szczególności poprzez:

- Zapewnienie, by systemy zarządzania i kontroli zostały ustanowione zgodnie z Artykułem 58 i

62 Rozporządzenia Ogólnego oraz zgodnie z Artykułami 13 i 17 Rozporządzenia EFRR i funkcjonowały efektywnie;

– Zapobieganie nieprawidłowościom, ich wykrywanie, korygowanie i komunikowanie Komisji, oraz odzyskiwania kwot nienależnie wypłaconych oraz powiadamianie Komisji Europejskiej.

Państwa członkowskie są odpowiedzialne za ustanowienie systemu zarządzania i kontroli, zgodnie z Artykułem 71 Rozporządzenia Ogólnego. Uwzględniając Artykuły od 21 do 24 Rozporządzenia odnośnie do Wdrażania każde Państwo Członkowskie uczestniczące w Programie sporządzi opis systemu kontroli ustanowionego zgodnie z Artykułem 16(1) Rozporządzenia EFRR. Opisy te przedstawione zostaną Instytucji Audytowej oraz Instytucji Zarządzającej najpóźniej w ciągu trzech miesięcy od decyzji Komisji zatwierdzającej Program Europa Środkowa. Będą one włączone do opisu systemów zarządzania i kontroli, o których mowa w Artykule 71 (1) Rozporządzenia Ogólnego.

– Bez umniejszania odpowiedzialności Państw członkowskich za wykrywanie i korygowanie nieprawidłowości oraz za odzyskiwanie środków nienależnie wypłaconych, zgodnie z Artykułem 70 (1) (b) Rozporządzenia Ogólnego, Instytucja Certyfikująca zapewni odzyskanie od Partnera wiodącego wszelkich kwot wypłaconych na skutek nieprawidłowości. Partnerzy projektowi zwrócą Partnerowi wiodącemu wszelkie kwoty nienależnie wypłacone, zgodnie z umową istniejącą pomiędzy nimi w świetle Artykułu 17(2) Rozporządzenia EFRR.

Jeżeli Partnerowi wiodącemu nie uda się zapewnić zwrotu płatności ze strony partnera projektowego, Państwo członkowskie, na którego terytorium usytuowany jest tenże partner projektowy spłaci Instytucji Certyfikującej kwotę nienależnie wypłaconą temu partnerowi projektowemu, zgodnie z Artykułem 17 (3) Rozporządzenia EFRR.

Zgodnie z Artykułem 28(4) Rozporządzenia odnośnie do Wdrażania, nieprawidłowości będą zgłaszane przez Państwo Członkowskie, w którym pokryto wydatki poniesione przez Partnera wiodącego bądź partnerów projektowych wdrażających działanie. Państwo Członkowskie powiadomi równocześnie Instytucję Zarządzającą, Instytucję Certyfikującą oraz Instytucję Audytową. Konkretnie procedury w tym zakresie zostaną określone umową pomiędzy Instytucją Zarządzającą a Państwami Członkowskimi wymienionymi w paragrafie poniżej, oraz stanowić będą również część opisu systemu kontroli i zarządzania do przedstawienia zgodnie z wymogami Artykułu 71 Rozporządzenia Ogólnego. Decyzja co do tego, czy Instytucja Audytowa będzie odpowiedzialna za przeprowadzanie oceny zgodności, bądź czy do zadania tego zaangażowany zostanie sektor prywatny (na gruncie procedury gwarantującej zasadę niezależności) podjęta zostanie dopiero po ustanowieniu struktur zarządzania i kontroli.

Zgodnie z Artykułem 59 Rozporządzenia Ogólnego, Państwa Członkowskie określą zasady wzajemnych relacji pomiędzy Instytucją Zarządzającą, Instytucją Certyfikującą oraz Instytucją Audytową, jak i Komisją stanowiąc o podziale obowiązków w zakresie realizacji Programu. W tym celu, każde Państwo Członkowskie uczestniczące w Programie zawrze porozumienie z Instytucją Zarządzającą.

Państwa członkowskie zapewnią instytucjom wdrażającym wszystkie niezbędne i prawnie dozwolone informacje, tak aby umożliwić tym instytucjom wywiązanie się z ich obowiązków.

6.1.3 Instytucja Zarządzająca

Państwa Członkowskie, uczestniczące w Programie w porozumieniu z państwem obserwatorem Ukrainą wyznaczyły

*Magistrat Wiednia
Wydział Strategii UE i Rozwoju Gospodarczego (MA 27)
Schlesinger Platz 2-4,
1080 Vienna,
Austria*

jako Instytucję Zarządzającą Programem.

Zgodnie z Artykułem 60 Rozporządzenia Ogólnego oraz Artykułami 14(1) i 15 Rozporządzenia EFRR Instytucja Zarządzająca, wspomagana przez Wspólny Sekretariat Techniczny, jest odpowiedzialna za zarządzanie i wdrażanie Programu dla Europa Środkowa. W szczególności Instytucja Zarządzająca:

- zapewnia wybór projektów do finansowania zgodny ze stosownymi dla Programu Operacyjnego kryteriami oraz ich zgodność z odpowiednimi przepisami krajowymi i wspólnotowymi przez cały okres ich wdrażania;
- weryfikuje, czy wydatki każdego z beneficjentów biorących udział w projekcie zostały zatwierdzone przez organ sprawujący kontrolę, jak określa Artykuł 16 Rozporządzenia EFRR;
- zapewnia istnienie systemu rejestrowania i przechowywania w pamięci komputerowej zapisów księgowych odnośnie do każdego projektu oraz zbieranie danych na temat wdrażania niezbędnych dla zarządzania finansowego, monitoringu, weryfikacji, audytów oraz oceny;
- zapewnia, że beneficjenci i inne jednostki zaangażowane w realizację projektu utrzymują albo osobny system księgowy albo używają odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z projektem bez naruszania zasad księgowości obowiązujących w danym kraju;
- zapewnia, że oceny Programu Operacyjnego, o których mowa w Artykule 48(3) Rozporządzenia Ogólnego są przeprowadzane zgodnie z Artykułem 47 tegoż Rozporządzenia;
- ustala procedury mające zapewnić, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów niezbędne do zapewnienia odpowiedniej ścieżki audytowej są przechowywane zgodnie z wymogami Artykułu 90 Rozporządzenia Ogólnego;
- zapewnia, że Instytucja Certyfikująca otrzymuje wszelkie niezbędne informacje odnośnie do procedur i weryfikacji dokonywanych w związku z wydatkami poniesionymi z tytułu certyfikacji;
- kieruje pracą Komitetu Monitorującego i dostarcza mu dokumenty potrzebne dla umożliwienia monitorowania jakościowego realizacji Programu Operacyjnego w świetle szczegółowych celów;
- sporządza i, po zatwierdzeniu przez Komitet Monitorujący przedkłada Komisji roczny/e i końcowy/e raport(y) z realizacji
- zapewnia przestrzeganie wymogów w zakresie informacji i promocji, określonymi w Artykule 69 Rozporządzenia Ogólnego.
- organizuje umowy związane z Programem i wdrażaniem projektów;
- pośredniczy w kontaktach pomiędzy Komisją Europejską a uczestniczącymi Krajami Członkowskimi i regionami;
- zapewnia zgodność Programu z Rozporządzeniem Wspólnoty oraz jej politykami, jak i z krajowym ustawodawstwem i przepisami;
- zgodnie z Artykułem 66 Rozporządzenia Ogólnego, – wraz z Komitetem Monitorującym – prowadzą monitoring przez odniesienie do wskaźników finansowych i wskaźników określonych w Artykule 37(1) (c) Rozporządzenia Ogólnego.

Instytucja Zarządzająca, po konsultacji z Państwami członkowskimi odpowiedzialnymi za program, ustanowi Wspólny Sekretariat Techniczny, zgodnie z Artykułem 14(1) Rozporządzenia EFRR do wspierania Instytucji Zarządzającej w realizacji swoich zadań i codziennego kierowania Programem.

Umowy o pracę dla Wspólnego Sekretariatu Technicznego będą zawierane z oddzielną jednostką instytucjonalną (EU-Förderagentur GmbH, Museumstraße 3, 1070 Vienna) działającą w imieniu Instytucji Zarządzającej. Jednostka ta, świadczyć będzie również pomocnicze usługi konieczne dla efektywnego administrowania i zarządzania personelem oraz urzędem Wspólnego Sekretariatu Technicznego (księgowość, płatności itp.) jest w 100% jednostką zależną Miasta Wiedeń, pozostająca pod pełnym nadzorem i kontrolą Instytucji Zarządzającej. W ten sposób kontynuowany będzie skuteczny system zastosowany już wcześniej w zarządzaniu Wspólnym Sekretariatem Technicznym programu INTERREG IIIC Wschód.

Chociaż Instytucja Zarządzająca zachowuje całkowitą odpowiedzialność za program, pewne zadania związane z operacyjnym zarządzaniem Wspólnym Sekretariatem Technicznym i pomocą techniczną (np. zatrudnianie, kontrakty i płatności) mogą zostać delegowane na pomocniczą jednostkę Miasta Wiedeń.

6.1.4 Instytucja Certyfikująca

Państwa Członkowskie, uczestniczące w Programie w porozumieniu z państwem obserwatorem Ukrainą wyznaczyły

*Magistrat Wiednia
Wydział Budżetu i Finansów (MA 5)
Ebendorfer Straße 2
1010 Vienna,
Austria*

jako Instytucję Certyfikującą dla tego Programu.

Zgodnie z Artykułem 61 Rozporządzenia Ogólnego oraz Artykułami 14(1) i 17(2) Rozporządzenia EFRR, Instytucja Certyfikująca poświadcza deklaracje wydatków oraz wnioski o płatność, przed przekazaniem ich Komisji. W szczególności, Instytucja Certyfikująca:

- poświadcza, że deklaracje wydatków są dokładne, oparte na wiarygodnym systemie księgowym oraz weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;
- poświadcza, że wydatki są zgodne z przepisami Wspólnoty i krajowymi oraz zostały poniesione w związku z projektami wybranymi do dofinansowania
- sporządza i przedkłada Komisji poświadczone deklaracje wydatków oraz wnioski o płatność, zgodnie z Artykułem 78 Rozporządzenia Ogólnego;
- zapewnia, do celów poświadczenia, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej odpowiednie informacje odnośnie do procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków.
- dla celów poświadczenia odpowiada za rezultaty wszystkich audytów przeprowadzonych przez Instytucję Audytową, bądź z jej inicjatywy;
- monitoruje zaangażowanie środków i wypłaty z funduszu EFRR oraz utrzymuje zapisy księgowe wydatków deklarowanych przed Komisją w formie elektronicznej
- prowadzi ewidencję kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla projektu.

Ponadto, Instytucja Certyfikująca będzie odpowiedzialna za:

- otrzymywanie płatności dokonywanych przez Komisję (zaliczek, płatności okresowych, oraz końcowego salda, zgodnie z Artykułem 76(2) Rozporządzenia ogólnego) i dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów wiodących (Artykuł 14(1) Rozporządzenia EFRR);
 - przesyłanie Komisji, najpóźniej do 30 kwietnia każdego roku, szacunkowej prognozy wniosków o płatność na bieżący oraz kolejny rok finansowy (Artykuł 76 [3] Rozporządzenia ogólnego);
 - przesyłanie wniosków o płatności okresowe, w miarę możliwości, trzy razy do roku.
- Ostateczną datą składania wniosków o płatność, które mają zostać zrealizowane przez Komisję w bieżącym roku jest 31 października (Artykuł 87 [1] Rozporządzenia Ogólnego);

– zapewnienie, że beneficjenci wiodący otrzymają całkowitą sumę wsparcia publicznego tak szybko, jak to możliwe i w całości. Żadna kwota nie będzie odejmowana, ani wstrzymywana, ani też żadna opłata, bądź inna obciążenie o porównywalnym skutku, które pomniejszyłyby kwoty przeznaczone dla beneficjentów wiodących nie będą nakładane. (Artykuł 80 Rozporządzenia Ogólnego);

– bez umniejszania odpowiedzialności Państw Członkowskich za wykrywanie i korygowanie nieprawidłowości oraz odzyskiwanie środków nienależnie wypłaconych, zapewnienie, że wszelkie kwoty wypłacone na skutek nieprawidłowości będą odzyskane od beneficjenta wiodącego (Artykuł 17(2) Rozporządzenia EFRR).

Zadania wymienione powyżej lub ich część mogą być zlecane na zewnątrz, przy zachowaniu pełnej odpowiedzialności Instytucji Certyfikującej wobec Komisji Europejskiej

6.1.5 Instytucja Audytowa

Państwa Członkowskie, uczestniczące w Programie w porozumieniu z państwem obserwatorem Ukrainą wyznaczyły

*Urząd Kanclerski Republiki Austrii
Wydział IV/3
Ballhausplatz 2,
A-1014 Vienna
Austria*

jako Instytucję Audytową w tym Programie.

Zgodnie z Artykułami 59, 62 i 73 Rozporządzenia Ogólnego oraz Artykułami 14 i 16 Rozporządzenia EFRR Instytucja Audytowa:

– zapewnia, że audyty przeprowadzane są w celu weryfikacji efektywnego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli Programu Operacyjnego;

– zapewnia, że kontrole działań przeprowadzane są na podstawie stosownej próby, pozwalającej zweryfikować zadeklarowane wydatki;

– przedstawia Komisji, w ciągu dziewięciu miesięcy od przyjęcia Programu Operacyjnego, strategię kontroli;

– przedkłada Komisji do 31 grudnia każdego roku roczny raport z kontroli zawierające wszystkie elementy określone w Artykule 62 Rozporządzenia Ogólnego, opinię na temat funkcjonowania systemu kontroli, oraz przedkłada – w stosownych sytuacjach – deklarację częściowego zamknięcia pomocy zgodnie z Artykułem 88, zawierające wszystkie elementy określone w Artykule 62 Rozporządzenia Ogólnego;

– przedkłada Komisji, najpóźniej do 31 Marca 2017 deklarację zamknięcia pomocy;

– zapewnia, że prace kontrolne wykonywane są zgodnie z międzynarodowymi standardami audytowymi.

Zgodnie z Artykułem 14(2) Rozporządzenia EFRR, Instytucja Audytowa wspomagana będzie przez **Grupę Audytorów** składającą się z przedstawicieli właściwych instytucji z każdego z Państw Członkowskich uczestniczących w Programie, sprawującą wyżej wymienione obowiązki, wyszczególnione w Artykule 62 Rozporządzenia Ogólnego. Grupa Audytorów zostanie utworzona w terminie nieprzekraczającym trzech miesięcy od decyzji przyjęcia Programu. Nakreśli ona swój własny regulamin, a kierowana będzie przez Instytucję Audytową Programu.

Tam, gdzie audyty i kontrole dokonywane są przez podmioty inne niż Instytucja Audytowa, Instytucja Audytowa zapewni tym podmiotom niezbędną niezależność w działaniu. Decyzja dotyczącą podmiotu przeprowadzającego audyty systemowe i kontrole wydatków zostanie podjęta przez Instytucję Audytową i Grupę Audytorów podczas procesu wyznaczania strategii audytowej programu.

6.1.6 Wspólny Sekretariat Techniczny

Zgodnie z Artykułem 14 Rozporządzenia EFRR Instytucja Zarządzająca utworzy Wspólny Sekretariat Techniczny (WST), który będzie miał swoją siedzibę w Wiedniu. Więcej szczegółów odnośnie do struktury prawnej przedstawionych zostało w rozdziale 6.1.3.

Wspólny Sekretariat Techniczny wspierać będzie Instytucję Zarządzającą, Komitet Monitorujący oraz Instytucję Certyfikującą i – w stosownych sytuacjach - Instytucję Audytową w realizacji ich zadań.

Wspólny Sekretariat Techniczny podejmuje codzienne prace nad wdrażaniem Programu. Wspólny Sekretariat Techniczny stanowi techniczne wsparcie dla podmiotów zarządzających oraz dostarcza wytyczne dla projektów, a mianowicie:

- wspiera Instytucję Zarządzającą i Instytucję Audytową w codziennym zarządzaniu i realizacji zadań związanych z wdrażaniem Programu, oraz służy pomocą Komitetowi Monitorującemu w przygotowaniu protokołów ze spotkań oraz wdrażaniu, podjętych w ich następstwie, decyzji Komitetu Monitorującego.
- przygotowuje i dostarcza Instytucji Zarządzającej, Instytucji Audytowej oraz Instytucji Certyfikującej wszelkie niezbędne informacje dla umożliwienia im wypełniania swoich obowiązków;
- organizuje i koordynuje nabory wniosków, przygotowuje Pakiet Aplikacyjny oraz standaryzowane formularze i umowy w celu wspierania/kierowania potencjalnych wnioskodawców projektów.
- pomaga w przygotowaniu strategicznych dokumentów dla określonych rund aplikacyjnych do przedstawienia Komitetowi Monitorującemu do przedyskutowania i zatwierdzenia;
- przyjmuje złożone wnioski, zapewnia, że projekty są oceniane zgodnie z kryteriami stosownymi dla programu, w odniesieniu do kwalifikowalności oraz kryteriów wyboru;
- wspiera/kieruje Partnerów wiodących podczas przygotowywania i wdrażania projektu;
- odbiera raporty postępu składane przez partnerów wiodących, monitoruje postęp w projektach oraz dostarcza wskazówek Partnerom wiodącym oraz koordynatorom projektów podczas ich wdrażania;
- administruje i uaktualnia bazy danych dotyczących monitoringu
- koordynuje i wdraża działania w zakresie pomocy technicznej zatwierdzone przez Komitet Monitorujący;
- wspiera Instytucję Zarządzającą w zapewnianiu zgodności z wymogami dotyczącymi informacji i promocji, określonymi w Artykule 69 Rozporządzenia Ogólnego, oraz opracowuje, wraz z Instytucją Zarządzającą przygotowuje plan komunikacji i kapitalizacji do zatwierdzenia przez Komitet Monitorujący;
- wdraża plan komunikacji i kapitalizacji we współpracy z Punktami Kontaktowymi;
- koordynuje sieć Punktów Kontaktowych oraz współpracuje z Punktami Kontaktowymi w zakresie wspólnych prac obejmujących sporządzanie harmonogramu/spisu ponadnarodowych działań według planu komunikacji i kapitalizacji oraz w zakresie realizacji rocznego planu pracy Punktów Kontaktowych;
- przyczynia się do osiągania ponadnarodowego wymiaru Programu;
- ułatwia i aktywnie kieruje tworzeniem ponadnarodowych projektów i rozpoznawaniem synergii pomiędzy wnioskodawcami i projektami, łącznie z – na przykład – organizowaniem forów poszukiwania partnerów, oraz przedsięwzięć o charakterze informacyjnym, przy wsparciu Punktów Kontaktowych.

– nawiązuje relacje z interesariuszami Programu i odpowiednimi instytucjami, sieciami współpracy, oraz innymi programami na szczeblu regionalnym, krajowym, ponadnarodowym i europejskim stosownie do celów Programu;

- koordynuje sieć kontrolerów finansowych obejmującą kontrolerów wyznaczonych zgodnie z Artykułem 16 Rozporządzenia EFRR („Organy kontroli pierwszego szczebla”)

Roczne plany pracy i sprawozdania Wspólnego Sekretariatu Technicznego muszą być zatwierdzane przez Komitet Monitorujący. Wspólny Sekretariat Techniczny zostanie sfinansowany z budżetu Pomocy Technicznej.

Zadania i obowiązki Wspólnego Sekretariatu Technicznego zostaną określone w regulaminie i zatwierdzone przez Komitet Monitorujący w porozumieniu z Instytucją Zarządzającą.

6.1.7 Sieć Punktów Kontaktowych Europy Środkowej

Program dla Europy Środkowej przewiduje, że Państwa Członkowskie utworzą Punkty Kontaktowe reprezentujące Program dostępne dla wnioskodawców projektów, jak i krajowych i regionalnych interesariuszy. Punkty Kontaktowe odgrywają szczególną rolę we wdrażaniu Programu, jako że reprezentują one ponadnarodowy program w Państwach Członkowskich i udzielają wnioskodawcom pierwszych informacji/porad odnośnie do celu Programu. Aktywnie przyczyniają się one również do rozpowszechniania rezultatów osiągniętych w Programie w ich własnym kraju.

Poszczególne punkty kontaktowe stanowią integralną część większego zespołu wdrożeniowego, obejmującego Wspólny Sekretariat Techniczny oraz wszystkie Punkty Kontaktowe. Zgodnie z Artykułem 14 Rozporządzenia EFRR, WST odpowiedzialny jest za bieżące wdrażanie Programu w ramach wsparcia dla Instytucji Zarządzającej oraz innych instytucji programu (zob. rozdział 6.1.6). Z tego względu, zasadnicze zadania technicznego wdrażania pozostają w gestii WST i to WST koordynuje sieć Punktów Kontaktowych oraz wspólne działania.

W ramach sieci Punktów Kontaktowych, każdy Punkt Kontaktowy wypełnia pewien zakres obowiązków związanych z *wdrażaniem Programu*.

Punkty Kontaktowe w szczególności:

- zapewniają łatwo dostępną pierwszą pomoc dla wnioskodawców projektów;
- występują w funkcji ambasadorów współpracy ponadnarodowej i angażują władze odpowiedzialne za rozwój krajowy, regionalny i lokalny, jak również innych interesariuszy;
- dostarczają odpowiednie dokumenty krajowe, regionalne i strategie na potrzeby programu
- rozpoznają grupy docelowe i dostarczają dane do kontaktu dla Programu;
- wspierają wnioskodawców w poszukiwaniu partnerów w ich krajach ojczystych oraz pomagają w określaniu synergii pomiędzy wnioskodawcami i projektami;
- przyczyniają się do oceny wniosków pod względem kwalifikowalności partnerów oraz dostarczają, stosownych do potrzeb informacji (np. informacji na temat znaczenia danych koncepcji projektów dla kraju);
- pomagają w ustaleniu odpowiednich zewnętrznych ekspertów tematycznych (np. do oceny aplikacji) na wniosek Komitetu Monitorującego;
- uczestniczą ze statusem obserwatora w posiedzeniach Komitetu Monitorującego.

W odniesieniu do organizowania przedsięwzięć, promocji programu i kapitalizacji, Punkty Kontaktowe;

– organizują krajowe działania informacyjne oraz wspierają Wspólny Sekretariat Techniczny w organizowaniu i realizacji ponadnarodowych przedsięwzięć, ponadnarodowych seminariów szkoleniowych oraz ponadnarodowych spotkań odbywających się w Państwach Członkowskich.

– przyczyniają się do wdrażania planu komunikacji i kapitalizacji, zapewniają bieżące wykorzystywanie rezultatów na szczeblu krajowym i regionalnym oraz wspierają program w rozpowszechnianiu produktów i rezultatów w Państwach Członkowskich.

– Dostarczają dane i informacje do biuletynów, określają grupy docelowe komunikacji oraz potrzeby Państw Członkowskich w zakresie informacji;

– tworzą i utrzymują wraz ze Wspólnym Sekretariatem Technicznym powiązania ze stosownymi sieciami informacji tematycznych;

– zawierają i utrzymują, wraz z WST, kontakty z regionalnymi i krajowymi interesariuszami;

– określają luki informacyjne, jak i synergii koncepcji projektów i potrzeb leżących u podstaw projektów;

Koordinowane przez Wspólny Sekretariat Techniczny Punkty Kontaktowe muszą przedstawiać roczne plany pracy i sprawozdania dla zapewnienia uzgodnionych działań w kontekście całego Programu. Koszty poniesione w związku z realizacją zatwierdzonych planów pracy będą finansowane z budżetu pomocy technicznej.

Szczegóły techniczne funkcjonowania Punktów Kontaktowych określone zostaną w osobnym dokumencie i zatwierdzone przez Komitet Monitorujący w porozumieniu z Instytucją Zarządzającą.

6.2 Jakość projektów

Projekty, które mają być finansowane w ramach Programu Europa Środkowa powinny wyraźnie przyczyniać się do osiągnięcia głównego strategicznego celu Programu oraz pozostałych celów Programu i strategii określonych w rozdziale 3, jak również celów priorytetowych określonych w rozdziale 4. Strategiczne zasady wdrażania, opisane w rozdziale 3.4, stanowią kryteria horyzontalne, stosowane do wszystkich projektów...

Tworzenie i wybór projektów może wymagać zastosowania nowatorskich odgórnych elementów w tworzeniu projektów i/ lub procesie wyboru.

Ogólne wymagania jakościowe

W nowym programie Europa Środkowa preferowane będzie wspólne wdrażanie, z konkretnymi i widocznymi produktami i efektami, niż samo tylko nawiązywanie kontaktów i wymiana doświadczeń. Celem jest wypracowanie zharmonizowanego zestawu projektów, w których ekspertyzy, badania i szacunki powinny stanowić część szerzej zakrojonych działań oraz konkretnych wdrożeń lub planów inwestycyjnych.

Wszystkie projekty otrzymujące fundusze muszą spełniać następujące kryteria jakościowe:

– **Ponadnarodowe odniesienie tematyczne:** projekt skupia się na kwestiach odnoszących się do zdefiniowanego celu i celów cząstkowych w kontekście Programu i nie jest przygotowywany tylko i wyłącznie pod kątem jednego regionu lub państwa. Partnerzy w projektach odnoszą wyraźne korzyści ze współpracy ponadnarodowej w postaci zwiększonej efektywności w znajdowaniu rozwiązań i wzmacniania potencjału innowacyjnego.

– **Spójne podejście:** projekt jest dobrze zdefiniowany pod względem opisu celów i planowanych efektów, jak również ogólnie spójny i przejrzysty.

– **Ponadnarodowe partnerstwo:** konsorcjum partnerskie obejmuje przynajmniej trzech partnerów finansowych z przynajmniej trzech krajów, z których przynajmniej dwa są Państwami członkowskimi. Konsorcjum partnerskie składa się ze stosownych instytucji, które są kompetentne do tworzenia, wdrażania i rozpowszechniania produktów i rezultatów. Wszystkie konsorcja partnerskie są zaangażowane w projekt w sposób proporcjonalny i są w stanie wiarygodnie określić korzyści płynące z partnerstwa i ze współpracy ponadnarodowej. Program otwarty jest szczególnie na wielodyscyplinarne i międzysektorowe konsorcja partnerskie.

– **Efektywne zarządzanie:** Projekt ma jasne, efektywne i przejrzyste struktury zarządzania i koordynacji oraz procedury.

– **Efektywne tworzenie i przekazywanie wiedzy:** nacisk programu na innowację wiąże się z koniecznością przyjmowania przez projekty podejścia opartego na wiedzy i przywiązywania dużej wagi do tworzenia, stosowania i przekazywania odpowiedniej wiedzy. Projekty muszą zatem zapewnić: 1) dostępność różnorodnej i odpowiedniej wiedzy fachowej oraz wiedzy najnowszej 2) efektywny przepływ informacji w ramach partnerstwa 3) efektywne przekazywanie rezultatów, produktów i najlepszych praktyk, w tym także poza partnerstwo. Projekty muszą wyraźnie określić związane z tym działania i przydzielić na ich cel adekwatne fundusze.

We wniosku projekty muszą wyraźnie precyzować *środowisko projektu*, z uwzględnieniem kluczowych aktorów w tematycznych obszarach działania, oraz powiązane dawne i bieżące inicjatywy (np. przeszłe i trwające projekty INTERREG, Projekty w ramach Cel 1. i 2., inne europejskie projekty lub sieci współpracy i stowarzyszenia zawodowe). Projekty powinny wyraźnie odnieść się do *środowiska projektu* w celu uniknięcia powielania wysiłków oraz wzbogacenia produktów i rezultatów projektu. Podczas wdrażania projekty powinny bliżej sprecyzować swoje środowiska i nawiązać kontakty z szerszą wspólnotą tematyczną (z uwzględnieniem szczególnej polityki i badań) poprzez zintensyfikowaną wymianę doświadczeń.

–**Konkretne produkty i rezultaty:** projekt przewiduje wspólne wypracowywanie konkretnych produktów i rezultatów w kontekście ponadnarodowym. Produkty i rezultaty mają być widoczne i trwałe oraz stanowić grunt dla dalszych inicjatyw i/ lub inwestycji. We wnioskach projektów znajdować się musi precyzyjny i wymierny opis produktów projektu. Projekty badawcze, nieuwzględniające konkretnych działań i produktów nie będą wspierane.

W kontekście Programu, stosowne produkty i rezultaty osiągnięte są poprzez:

– Projekty pozwalające stosownym instytucjom i profesjonalistom wspólnie wypracować konkretne rozwiązania z jasno określonym zastosowaniem ich produktów w obszarze konsorcjum partnerskiego, jak i poza nim. Przykładowo: wspólnie stworzone programy współfinansowania, szczegółowo opracowane i przetestowane sposoby zarządzania zasobami, czy ryzykiem, lub konkretne środki prowadzące do bardziej efektywnego wdrażania unijnych ram i dyrektyw. Aby czerpać z produktów i efektów przeszłych i trwających wysiłków, Program również zachęca do projektów, które łączą istniejące inicjatywy i/ lub syntetyzują istniejącą wiedzę, pod warunkiem, że te „metainicjatywy” prowadzą do konkretnych rozwiązań z wyraźnymi i przejrzystymi zastosowaniami i rezultatami. Projekty będące jedynie kontynuacją przeszłych projektów nie będą finansowane.

– Projekty z jasno określonym celem przygotowania inwestycji do finansowania w późniejszej fazie, poprzez źródła uzupełniające (np. Cel 1 i 2, EBI, źródła krajowe). Produkty tych projektów bezpośrednio wspierają, bądź służą inwestycjom takim jak na przykład: opracowania i studia wykonalności przedsięwzięć infrastrukturalnych mogących w dalszej perspektywie uzyskać wsparcie ze środków Funduszu Spójności. Pokrewne projekty wykazują, w wiarygodny sposób, znaczenie dla planowanych / nadchodzących inwestycji i tworzą silne powiązania z odpowiednimi źródłami finansowania podczas opracowywania projektu oraz jego wdrażania. W tym świetle Program również wyraźnie zachęca podmioty zaangażowane w Programy Celu 1. lub Celu 2., choć nie tylko, do uczestnictwa w projektach współpracy.

– Projekty skupiające się głównie, i mające wymierny pozytywny wpływ, na jasno określony większy ponadnarodowy obszar geograficzny, taki jak: większe regiony fizycznogeograficzne, zbudowane przez człowieka korytarze, policentryczne obszary miejskie lub jakiegokolwiek inne sąsiadujące ze sobą ponadnarodowe obszary, nieobjęte współpracą transgraniczną. (np. dorzecze Łaby, region Karpat, obszary adriatycki i dunajski, korytarze transportowe, „Centropa”, trójkąt niemiecko-polsko-czeski itp.)

Ogólna zasada stosowana do wszystkich Priorytetów, stanowi o zaangażowaniu Program dla obszaru Europy Środkowej w przestrzeganie zasad rozwoju nienaruszającego równowagi środowiskowej. Tam, gdzie to możliwe preferowane będą projekty, planowanie i wdrażanie rozwiązań przyjaznych środowisku, z uwzględnieniem promowania transportu publicznego, optymalizacji koncepcji projektów na korzyść efektywności zasobów/ energii odnawialnej, zerowego bilansu dwutlenku węgla (*carbon neutrality*) i minimalizowania negatywnych wpływów na bioróżnorodność i ekosystemy.

Szczegółowe kryteria oceny wniosków projektowych zostaną opracowane.

Inwestycje

W porównaniu z programami CADSES w ramach INTERREG II C i III B projekty tego programu powinny dążyć do namacalnych i istotnych ze strategicznego punktu widzenia produktów, a także cechować się wyraźniejszym pre-inwestycyjnym charakterem (w tym: obejmować inwestycje pilotażowe).

Inwestycje mogą stanowić integralny aspekt działań leżących u podstaw projektów pod warunkiem, że inwestycje te mają ponadnarodowy charakter. W szczególności inwestycje projektów ponadnarodowych powinny:

- stanowić część, bądź być rezultatem, ponadnarodowej współpracy w ramach projektu i/ lub
- osiągać efekt o znaczeniu ponadnarodowym i/ lub
- tworzyć fizyczne powiązanie lub funkcjonalne połączenie pomiędzy regionami (niezależnie od sąsiedzkiego położenia tych regionów) i/ lub
- mieć charakter demonstracyjny/ modelowy, bądź pilotażowy, wypracowany wspólnie i oceniony przez partnerów; rezultaty tej „pilotażowej inwestycji” powinny być możliwe do stosowania w innych państwach obszaru współpracy a ponadnarodowy transfer rezultatów powinien stanowić część projektu.

Szczegółowe kryteria kwalifikowalności i wyboru projektów do finansowania przez Program dla Europy Środkowej przedstawione zostały w osobnym dokumencie (Podręczniku wdrażania).

6.3 Projekty strategiczne

W odpowiedzi na potrzebę wzmocnienia efektu programu i skoncentrowaniu wysiłków i środków, Program dla Europy Środkowej promuje i aktywnie kieruje tworzeniem ponadnarodowych projektów o strategicznym znaczeniu dla Programu.

Dla tworzenia i wyboru tychże strategicznych projektów Program dodaje strategiczny odgórny komponent do tradycyjnego oddolnego zaangażowania beneficjentów. Komponent może być realizowany na przykład poprzez ukierunkowane nabory wniosków ze specyfikacją szczególnych warunków (np. z góry określony Obszar Interwencji i/lub grupy docelowe). Komitet Monitorujący może wykorzystać, zgodnie z potrzebami, zewnętrzne wsparcie przy definiowaniu kwestii o strategicznym znaczeniu, określaniu odpowiednich grup docelowych i / lub tworzeniu strategicznych dokumentów. Komitet Monitorujący określi przedmiot, konsorcja partnerskie, procedury przetargowe i konkretne zasady naborów ukierunkowanych. Tworzenie strategicznych projektów jest jednakże niekoniecznie powiązane z zastosowaniem odgórnych elementów w procesie tworzenia i wyboru, jako że odpowiednie strategiczne projekty mogą także powstawać wskutek inicjatyw oddolnych.

6.4 Cykl projektu

Program dla Europy Środkowej dąży do opracowania procedur przygotowywania i wyboru projektów, które będą stymulowały partnerów i które będą przejrzyste. Ten ustęp zawiera podstawowe informacje odnośnie do procedur i ustaleń związanych z tworzeniem i wyborem projektów.

Data rozpoczynającą kwalifikowalność wydatków jest 1 stycznia 2007 roku. Wydatki nie będą kwalifikowały się do pokrycia z środków EFRR w przypadku, gdy zostały faktycznie poniesione przez końcowego beneficjenta przez tą datą.

Szczegółowe kryteria umożliwiające przejrzystą ocenę wniosków projektowych zostaną opracowane.

Dalsze informacje na temat procesu aplikacji i wyboru dostępne będą dla potencjalnych wnioskodawców w osobnym dokumencie (Podręcznik wdrażania) bezpośrednio po zatwierdzeniu Programu Operacyjnego dla Europy Środkowej. Wszystkim wnioskodawcom zostanie udostępniony pakiet aplikacyjno-informacyjny dostępny do pobrania z oficjalnej witryny internetowej Programu.

Składanie wniosków projektów

Podejście proaktywne oznacza, że WST we współpracy z Punktami Kontaktowymi nadzoruje przygotowanie przez wnioskodawców wysokiej jakości projektów. Wnioskodawcy i zainteresowani Programem partnerzy będą odpowiednio informowani o celach, Priorytetach i strategicznym ukierunkowaniu Programu. Oparte na posiadanym doświadczeniu działania informacyjno-komunikacyjne, takie jak: Dni Informacyjne i seminaria dla partnerów wiodących, jak również przedsięwzięcia mające na celu znalezienie partnerów (Fora Poszukiwania Partnerów) stanowią nieodłączny element strategii przygotowywania projektów.

Procedura aplikacyjna

Wspólny Sekretariat Techniczny oficjalnie ogłasza nabór wniosków poprzez odpowiednie kanały informacyjne, takie jak: oficjalna witryna internetowa Programu, specjalistyczne wydawnictwa (np. Dziennik Urzędowy UE) oraz Punkty Kontaktowe. Standardowy formularz aplikacyjny stanowi część pakietu informacyjno-aplikacyjnego, który będzie szeroko upowszechniany i dostępny na oficjalnej witrynie internetowej Programu. Pakiet informacyjno-aplikacyjny będzie zawierał niezbędne wskazówki dla partnerów projektowych, jak przygotować wniosek, łącznie ze wzorem umowy o współpracy.

Wnioski będą składane przez Partnera wiodącego projektu do WST Programu dla Europy Środkowej. W celu aktywnego stymulowania tworzenia projektów wysokiej jakości i usprawnienia tworzenia projektów Program przewiduje zastosowanie następujących procedur:

- 1-etapowa procedura aplikacyjna; oraz
- 2-etapowa procedura aplikacyjna.

Wprowadzenie dwuetapowej procedury aplikacyjnej usprawni proces aplikacji dla wnioskodawców i umożliwi udzielanie wnioskodawcom wskazówek w trakcie tworzenia projektu.

Wprowadzenie dwuetapowej procedury aplikacyjnej wymaga od Programu przyjęcie elastycznego podejścia do tworzenia i wyboru projektów. Program będzie ustalał procedury, reagując na potrzeby Programu. Program może również dostosowywać procedury tworzenia i wyboru projektów w miarę zdobywania doświadczeń. Zarówno 1-etapowe, jak i 2-etapowe procedury mogą być łączone z ukierunkowanymi naborami, na wniosek Komitetu Monitorującego.

Ocena i wybór projektów

Program Europa Środkowa dąży do jasnych i przejrzystych procedur oceny i wyboru projektów. Procedury oceny i wyboru projektów oraz procedury decyzyjne będą jasno określone i podane do publicznej wiadomości.

Definicja partnera projektowego

W Programie dla Europy Środkowej partnerami projektowymi mogą być:

- a) *władze publiczne* szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego, takie jak departamenty i pokrewne agencje publiczne w dziedzinach rozwoju regionalnego, technologii i innowacji, rozwoju miejskiego i wiejskiego, transportu, zarządzania środowiskiem lub ryzykiem oraz rady regionalne.
- b) *instytucje o charakterze publicznym*, takie jak stowarzyszenia rozwoju regionalnego oraz agencje innowacyjności i rozwoju (patrz: definicja w Artykule 1 (9) Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z 31 marca 2004 na temat zamówień publicznych 2004/18/EC)³¹.

³¹ DU 134, 30.04.2004, str.114

Instytucją o charakterze publicznym jest jakikolwiek podmiot

i) stanowiony zgodnie z prawem publicznym lub prywatnym w konkretnym celu zaspokojenia potrzeb o charakterze powszechnym, nie mający charakteru przemysłowego ani handlowego;

ii) posiadający osobowość prawną, i

III) finansowany w większej części przez państwowe, regionalne, bądź lokalne władze czy też inne podmioty podległe prawu publicznemu LUB podlegający tym podmiotom w zakresie nadzoru kierowniczego LUB posiadające radę organizacyjną, kierowniczą lub nadzorczą, ponad połowa której wyznaczana jest przez państwowe, regionalne, bądź lokalne władze lub inne podmioty podległe prawu publicznemu.

c) *instytucje prywatne, w tym firmy*

Dalsze szczegóły dotyczące udziału w projektach zostaną zdefiniowane przez Komitet Monitorujący, w porozumieniu z państwami członkowskimi oraz Instytucją Zarządzającą, i zostaną przedstawione w Podręczniku wdrażania.

Podmioty prawne ubiegające się o współfinansowanie z EFRR z kategorii b) zobowiązane są do złożenia oświadczenia o spełnianiu kryteriów określonych w Artykule 1(9) Dyrektywy 2004/18/EC poprzez podpisanie deklaracji zgodnej ze wzorem. Wzór deklaracji zostanie przygotowany przez Wspólny Sekretariat Techniczny i będzie stanowił część pakietu aplikacyjnego. Odpowiednie instytucje w Państwach członkowskich uczestniczących w Programie potwierdzą prawidłowość oświadczeń przed powzięciem przez Komitet Monitorujący decyzji odnośnie do przyjęcia wniosku.

Partnerzy wiodący, jak i partnerzy projektowi mogą również zaangażować podwykonawców do wykonania części ich działań; w takiej sytuacji przestrzegane być powinny stosowne zasady odnośnie do prawa zamówień publicznych. W przypadku zlecenia podwykonania odpowiedzialność za wdrożenie danego działania pozostaje u podmiotu zlecającego, to jest danego Partnera wiodącego, bądź partnera projektowego.

Wszelkie wsparcie z środków publicznych z tytułu tego programu musi być zgodne z proceduralnymi i materialnymi zasadami Pomocy Państwa obowiązującymi w momencie, gdy wsparcie z środków publicznych zostało udzielone.

Kryteria kwalifikowalności

Dla zapewnienia minimalnej jakości projektów określony zostanie zestaw kryteriów kwalifikowalności. Kryteria kwalifikowalności są stosowane formalnej ocenie złożonych wniosków projektów. Zestaw kryteriów kwalifikowalności będzie w szczególności obejmował:

- Złożenie wniosku w odpowiednim czasie;
- Kompletność złożonych dokumentów aplikacyjnych (wniosku projektu);
- Ponadnarodowe partnerstwo w ramach projektu (przynajmniej trzech finansujących partnerów z trzech krajów, z których co najmniej dwa to państwa członkowskie)
- Brak finansowania przez inne programy.

WST, przy wsparciu Punktów Kontaktowych, przyjmuje zadanie oceny pod względem kryteriów kwalifikowalności.

Kryteria wyboru

Kryteria wyboru mają odnosić się do jakości wniosku i będą stosowane do tych projektów, które zostaną pozytywnie zweryfikowane pod względem kryteriów kwalifikowalności. Kryteria wyboru stosowane są dla oceny spójności wniosków, jak również organizacji projektu i opisu zarządzania.

WST wraz z niezależnymi ekspertami zewnętrznymi przyjmuje zadanie oceny jakości projektów. Szczegółowe kryteria kwalifikowalności i wyboru projektów finansowanych przez Program dla Europy Środkowej są przedstawione w osobnym dokumencie (Podręczniku wdrażania).

6.5 System monitoringu i oceny

6.5.1 Monitoring

Monitoring programu dostarczy informacji odnośnie do wdrażania programu. Będzie on obejmował kwestie finansowe, jak i informacje dotyczące osiągania celów na szczeblu projektu. Monitoring zapewni jakość i efektywność wdrażania poprzez ocenę postępu projektów, przy wykorzystaniu określonych sprawozdań partnerów wiodących projektów.

System monitoringu dostarczy dane na temat projektów do udostępniania na wniosek Komisji, zgodnie z wymogami zawartymi w Aneksie III do Zasad wdrażania rozporządzeń Rady (EC) 1083/2006. Program dostarcza również zestaw kluczowych wskaźników dla monitorowania i oceny, (zobacz rozdział 4.6). Instytucja Zarządzająca może podjąć inicjatywę zaproponowania Komitetowi Monitorującemu do zatwierdzenia dodatkowych wskaźników.

Pełny zestaw wskaźników zostanie szczegółowo opracowany w osobnym dokumencie (Podręczniku wdrażania). Pełny zestaw wskaźników służy do potrzeb wewnętrznego zarządzania programem i stanowi podstawę wymogów raportowania i komunikacji mających na celu uwidocznienie osiągnięć programowych wobec partnerów w programie i szerszej publik. Cele pełnego zestawu wskaźników mogą być określone ilościowo ex-ante. Pełny zestaw wskaźników nie jest częścią niniejszego Programu Operacyjnego.

Zgodnie z Artykułem 20 Rozporządzenia EFRR partnerzy w projekcie wybiorą **Partnera wiodącego** dla każdego projektu. Partner wiodący przyjmie ogólną odpowiedzialność za zastosowanie i wdrożenie całego projektu, wraz z dysponowaniem funduszami EFRR.

Partner wiodący co 6 miesięcy będzie przedstawiać WST i IZ sprawozdania z postępu działań i stopnia wykorzystania przyznanych środków. W tych dokumentach partner wiodący informować będzie o przeprowadzonych przez partnerów projektowych działaniach i związanych z nimi kwalifikowalnych wydatkach.

WST sprawdzi zgodność raportu z wnioskiem aplikacyjnym. WST zbierze i opracuje dane pochodzące z tych sprawozdań tak, aby umożliwić wyciągnięcie wniosków na szczeblu projektu. Instytucja Zarządzająca wykorzysta te dokumenty do przygotowania – wraz z dodatkowymi informacjami odnośnie do wdrażania finansowego – szkicu rocznych i końcowych sprawozdań i przedłoży je Komitetowi Monitorującemu. Komitet Monitorujący oceni informacje pochodzące z monitoringu na podstawie rocznego sprawozdania o stanie Systemu monitoringu. Informacje te zostaną udostępnione Komisji w formie bazy danych sporządzonej według Aneksu III do Zasad wdrażania Rozporządzenia Komisji (EC) nr 1828/2006.

6.5.2 System kontroli finansowej

Rzetelne systemy księgowości, monitoringu i sprawozdawczości finansowej zostaną stworzone dla zapewnienia, że zapisy księgowe każdego projektu są rejestrowane i przechowywane, oraz, że dane niezbędne do zarządzania finansami, monitoringu, weryfikacji, audytów i ocen są odpowiednio rozporządzane.

Zgodnie z Artykułem 16 Rozporządzenia EFRR, każde Państwo Członkowskie ustanowi system kontroli umożliwiający zweryfikowanie dostarczenia współfinansowanych produktów i usług, zasadność wydatków zadeklarowanych w ramach operacji lub częściowych operacji wdrażanych na jego terytorium, oraz zgodność tych wydatków i związanych z nimi operacji, lub częściowych operacji, z przepisami Wspólnoty oraz przepisami krajowymi.

W tym celu każde Państwo Członkowskie wyznaczy kontrolerów odpowiedzialnych za weryfikowanie legalności i prawidłowości wydatków zadeklarowanych przez każdego z beneficjentów biorących udział w operacji. Państwa Członkowskie mogą wyznaczyć jednego kontrolera dla całego obszaru programu. Tam, gdzie dostarczenie współfinansowanych produktów i usług może być zweryfikowane jedynie w odniesieniu do całej operacji,

weryfikacja zostanie przeprowadzona przez kontrolera z Państwa Członkowskiego, z którego pochodzi wiodący beneficjent, bądź przez Instytucję Zarządzającą.

Każde Państwo Członkowskie zobowiąże się do regularnego informowania Instytucji Zarządzającej o systemach kontroli ustanowionych w każdym Państwie Członkowskim.

Wszelkie szczegóły dotyczące obowiązków i procedur związanych z kontrolą finansową zostaną przedstawione w ścieżce audytowej, zgodnie z Artykułem 15 i 16 oraz Artykułami 21 i 24 Rozporządzenia implementacyjnego.

Dla zapewnienia niezakłóconego funkcjonowania systemu kontroli finansowej w Państwach Członkowskich, wyznaczeni kontrolerzy będą zorganizowani w Grupę Kontrolerów Finansowych, która koordynowana będzie przez Wspólny Sekretariat Techniczny i która będzie spotykać się regularnie.

Roczne i końcowe raporty finansowe

Zgodnie z Artykułem 67 Rozporządzenia Ogólnego, Instytucja Zarządzająca przedłoży Komisji, po raz pierwszy w 2008 roku oraz każdego roku do 30 czerwca raport roczny. Raporty roczne przygotowywane będą przez Wspólny Sekretariat Techniczny. Będą one zatwierdzane przez Komitet Monitorujący zanim zostaną wysłane do Komisji.

Końcowe sprawozdanie z wdrażania będzie przedłożone Komisji do 31 marca 2017 roku zgodnie z tymi samymi zasadami, jak w przypadku raportów rocznych.

Ocena

Program został poddany ocenie ex-ante, dokonanej przez niezależnych oceniających, mającej na celu podnieść jakość programu i zoptymalizowanie przydziału środków budżetowych. Rekomendacje wynikające z tej oceny zostały wzięte pod uwagę w trakcie przygotowywania tego programu jak to opisano w rozdziale 3.5.1.

Komitet Monitorujący zdecyduje, w jaki sposób realizowana będzie bieżąca ocena.

Zgodnie z Artykułem 49 Rozporządzenia ogólnego, ocena ex-post należy do obowiązków Komisji i Państw Członkowskich.

Wskaźniki dla monitorowania i oceny

W celu monitorowania i oceny rezultatów i efektów działań programowych zastosować można kilka wskaźników. Zgodnie z II Metodologicznym Dokumentem Roboczym Komisji (Wskaźniki dla monitorowania i oceny: przewodnik praktyczny), powinno się rozróżnić wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania: wskaźniki produktu wiążą się z działaniem. Są one wymierne w kategoriach fizycznych bądź jednostek monetarnych. Wskaźniki rezultatu wiążą się z bezpośrednim bądź pośrednim efektem programu. Wskaźniki te mogą mieć charakter fizyczny (skrócenie czasu podróży, liczba osób pomyślnie kończących szkolenie, spadek liczby wypadków drogowych itd.), bądź finansowy (zwiększenie potencjału środków sektora prywatnego, spadek kosztów transportu). Wskaźniki oddziaływania odnoszą się do konsekwencji programu innych, niż natychmiastowy wpływ na jego bezpośrednich beneficjentów (Partnerów wiodących i partnerów projektowych). Określić można dwa rodzaje oddziaływania. Oddziaływania szczególne (konkretne) to te, których efekty mają miejsce po upływie pewnego czasu, lecz które są, tym niemniej, bezpośrednio powiązane z powziętymi działaniami. Oddziaływania globalne są efektami długoterminowymi dotyczącymi większej populacji.

Zestaw wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania do zastosowania przy wszystkich operacjach opracowany został oddzielnie. Dalsze wskaźniki produktu i rezultatu opracowane zostały oddzielnie dla potrzeb Podręcznika Wdrażania (zobacz też rozdział 6.5.1)

Elektroniczna wymiana danych

Jak przewiduje Rozporządzenie Ogólne, Artykuły 66 i 76 wymiana danych z Komisją będzie dokonywana w sposób elektroniczny kiedykolwiek to możliwe (z odniesieniem do Artykułu 31 rozporządzenia Komisji (EC) nr 1828/2006)

W tym celu, zostanie stworzony przez Komisję komputerowy system wymiany danych.

Ze strony Programu, baza danych Programu dostarczać będzie danych i informacji potrzebnych do spełniania wymogów zarządzania, monitoringu i oceny.

Baza danych powinna zostać przygotowana do wprowadzenia i przetworzenia przynajmniej następujących danych na szczeblu projektu, jak i na szczeblu partnerów projektowych:

- a.) numer projektu, nazwa, Priorytet i działanie;
- b.) rezultat oceny wniosku;
- c.) data zatwierdzenia, data umowy, data rozpoczęcia i czas trwania projektu
- d.) kwalifikowane wydatki i współfinansowanie EFRR dla danego projektu
- e.) informacje adresowe odnośnie do Partnera wiodącego i wszystkich pozostałych partnerów kontraktowych, z uwzględnieniem nazwy i adresu instytucji oraz osoby do kontaktu, numeru telefonu, faxu, adresu e-mail oraz obszaru docelowego
- f.) informacje na temat rachunku bankowego Partnera wiodącego

Ponadto, baza danych musi być przygotowana na wprowadzenie i przetwarzanie informacji otrzymanych z działalności Partnera wiodącego i raportów finansowych:

- a) rubryki do monitorowania terminów końcowych dla składania raportów;
- b) dla każdego raportu, osobny arkusz do wprowadzania oceny raportowanych działań i wydatków w ramach indywidualnych linii budżetowych;
- c) automatyczne obliczanie sumy wykorzystanych środków budżetowych i wskazywanie przekroczenia linii budżetowych;
- d) informacje na temat przekazanych płatności;

W celu wspierania Wspólnego Sekretariatu Technicznego w jego obowiązkach monitoringu i sprawozdawczości, baza danych musi obejmować następujące arkusze sprawozdań:

- a) zobowiązania i płatności na szczeblu projektu;
- b) status sprawozdania;
- c) przegląd budżetu projektu;
- d) przegląd raportu z działań i finansowego;
- e) status finansowy projektu i partnera projektu;
- f) status geograficzny (region, kraj) dla każdego partnera

Baza danych stanowi formę i treść informacji księgowych, wymaganych w Artykule 14 i Aneksie III Klauzuli o wdrażaniu Rozporządzenia (EC) No 1083/2006. Ponadto, zastosowany zostanie kod opracowany dla „Kategoryzacji wsparcia w ramach Funduszy”, jak określono w Aneksie II ww Rozporządzenia.

Tam, gdzie to możliwe, wymiana danych będzie się również odnosić do informacji wymaganych w Artykułach 28, 29 i 30 Rozporządzenia implementacyjnego.

W celu przekazywania plików komputerowych Komisji, system administracji bazy danych będzie miał możliwość stworzenia plików interfejsu, zgodnie z Artykułem 14 Rozporządzenia implementacyjnego.

Wykorzystany system komputerowy spełniać będzie akceptowalne standardy bezpieczeństwa i niezawodności. Przyjęte procedury zapewniające rzetelność informacji w sprawozdaniach księgowych, finansowych oraz monitoringowych w formie skomputeryzowanej zostaną wdrożone. Z uwagi na pozytywne doświadczenia z bazą danych programu INTERREG III, Program dla obszaru Europy Środkowej wykorzysta najprawdopodobniej tę bazę danych jako podstawę do dalszego opracowania.

6.5.3 Przepływy finansowe

Wkład poszczególnych partnerów w finansowanie Programu

Na poziomie Programu Pomoc Techniczna jest wspólnie finansowana przez Państwa Członkowskie uczestniczące w Programie. Pomoc techniczna jest finansowana w maksymalnej wysokości 6% ze środków z budżetu EFRR i współfinansowana przez Państwa Członkowskie uczestniczące w Programie w wysokości 25%. Więcej szczegółów odnośnie do Pomocy Technicznej przedstawionych zostało w rozdziale 4.5.

Każde Państwo Członkowskie przeleje swój udział we współfinansowaniu Pomocy Technicznej na rachunek Instytucji Certyfikującej.

Krajowe współfinansowanie budżetu PT jest dokonywane jako coroczna płatność z góry, proporcjonalna do udziału w całości funduszy EFRR przydzielonych danemu Państwu Członkowskiemu. Wszelkie wydatki z zaakceptowanych działań wdrażanych przez Państwo Członkowskie kwalifikujące się do sfinansowania przez Pomoc Techniczną, musi być poświadczone przez odpowiednie Państwo Członkowskie przed wypłaceniem środków z konta Pomocy Technicznej.

Główne etapy finansowania przez Wspólnotę, począwszy od Instytucji Certyfikującej po Partnerów wiodących.

Zgodnie z Artykułem 20 Rozporządzenia EFRR, dla każdego projektu partnerzy w projektach powinni wyznaczyć partnera wiodącego (wiodącego beneficjenta). Partner wiodący przejmie całkowitą odpowiedzialność za cały projekt, z uwzględnieniem rozporządzania środkami EFRR.

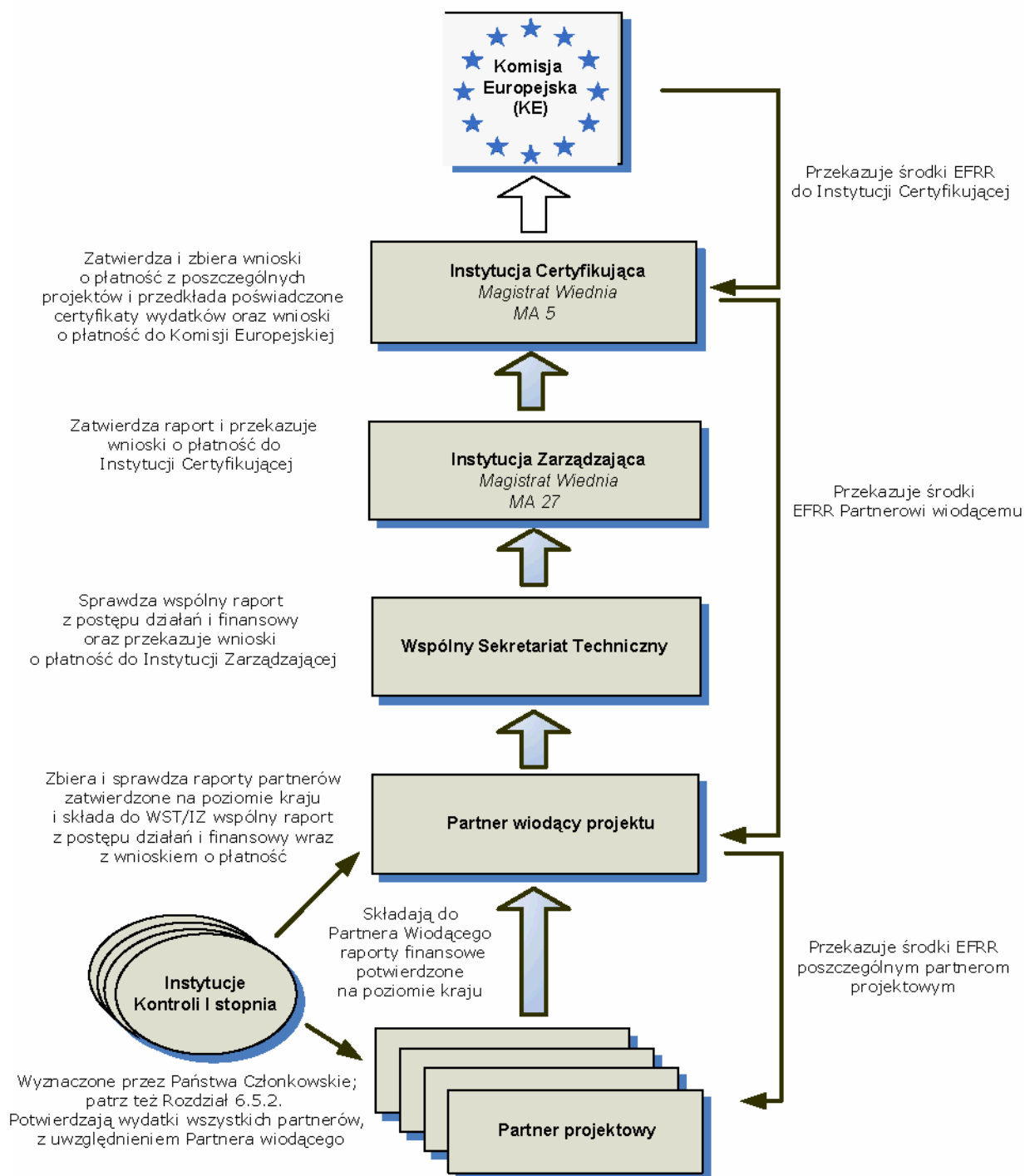
Wszystkie projekty muszą być wstępnie finansowane przez partnerów. Wydatki wszystkich partnerów muszą być potwierdzone przez upoważnionych kontrolerów zgodnie z Artykułem 16 Rozporządzenia EFRR i wymogami określonymi w Programie.

Partner wiodący zbiera poświadczone deklaracje wydatków od wszystkich partnerów projektu i przedstawia, co 6 miesięcy, raporty z postępu działań i stopnia wykorzystania przyznanych środków Wspólnemu Sekretariatowi Technicznemu i Instytucji Zarządzającej. W tych dokumentach partner wiodący zdaje sprawozdanie na temat działań przeprowadzonych przez partnerów projektu i związanych z nimi kwalifikowanych i poświadczonych wydatkach.

Na bazie kontroli raportów podejmowanej przez WST, zgodnie z Artykułem 61 Rozporządzenia Ogólnego, Instytucja Zarządzająca zwraca się do Instytucji Certyfikującej z prośbą o uruchomienie płatności dla beneficjenta wiodącego, który odpowiedzialny jest następnie za przekazanie otrzymanych środków EFRR do pozostałych partnerów uczestniczących w danym projekcie.

Zgodnie z Artykułem 81 Rozporządzenia ogólnego, kwoty określone w Programie, przedstawiane przez Państwa Członkowskie oraz poświadczone wykazy wydatków są określone w euro. Wszystkie płatności na rzecz partnerów wiodących będą dokonywane w euro.

Diagram nr 6: Schemat przepływów funduszy Wspólnoty od Instytucji Certyfikującej do Partnerów wiodących.

6.6. Promocja i informacja

Zgodnie z Artykułem 69 Rozporządzenia Ogólnego, Państwa Członkowskie i Instytucja Zarządzająca dostarczą i podadzą do wiadomości publicznej informacje na temat projektów i Programu. Informacje te będą adresowane do obywateli Unii Europejskiej i beneficjentów, jak i innych stron ciągnących korzyści z programu, w celu podkreślenia roli Wspólnoty i zapewnienia przejrzystości pomocy ze strony EFRR.

Działania informacyjne i komunikacyjne wdrażane będą zgodnie z rozdziałem II, ustęp 1 Zasad wdrażania Rozporządzenia (EC) No 1083/2006.

W ramach integralnej części ogólnej strategii Program dla Europy Środkowej poświęca szczególną uwagę kapitalizacji osiągnięć. Na szczeblu projektu obejmuje to wzmocnienie wiedzy na temat zarządzania w ramach każdego projektu (zobacz rozdział 6.2). Na szczeblu programu może to obejmować następujące działania:

Zbieranie (kompilowanie) informacji: z uwzględnieniem, na przykład, systematycznej kompilacji danych na temat produktów i najlepszych praktyk w Programie dla Europy Środkowej.

Zarządzanie informacjami i ich przetwarzanie: z uwzględnieniem, na przykład organizowania warsztatów tematycznych i syntetycznych badań dla obszaru Programu

Rozpowszechnianie informacji: z uwzględnieniem, na przykład, dostarczania informacji poprzez sieć internetową, publikacje, warsztaty, konferencje, opracowanie rekomendacji dla „polityk” oraz stworzenie na szczeblu programu kontaktów z istotnymi jednostkami i inicjatywami na obszarze współpracy.

Promocja i komunikacja będą przedmiotem szeroko zakrojonej strategii informacyjno-promocyjnej mającej na celu jak największy stopień zaangażowania i informowania jednostek publicznych i prywatnych, jak i rozpowszechnianie informacji o rezultatach. Strategia ta wykorzysta wszelkie dostępne kanały komunikacji do rozpowszechniania informacji.

Zgodnie z rozdziałem II, ustępem 1, Artykułem II Zasad wdrażania Rozporządzenia (EC) No 1083/2006, plan komunikacyjny i kapitalizacyjny, jak i wszystkie główne poprawki do niego, będą przygotowywane przez Instytucję Zarządzającą i zatwierdzane przez Komitet Monitorujący. Plan komunikacyjny obejmować będzie przynajmniej:

- cele i grupy docelowe;
- strategię i treść środków informacyjno-promocyjnych, które mają być wykorzystane przez Państwa Członkowskie i Instytucję Zarządzającą, adresowanych do potencjalnych beneficjentów oraz ogółu, uwzględniających wartość dodaną pomocy Wspólnoty na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym;
- orientacyjny budżet na realizację planu;
- jednostki administracyjne lub instytucje odpowiedzialne za informację nt. wdrażania i środki promocyjne;
- opis oceny środków informacyjno-promocyjnych pod względem przyczynienia się do upowszechniania rezultatów programu, wzrostu świadomości w tym zakresie oraz informowania o roli odgrywanej przez Wspólnotę.

Ogólna odpowiedzialność za promocję i informację spoczywa na Instytucji Zarządzającej i Wspólnym Sekretariacie Technicznym. Jednak na poziomie krajowym i regionalnym Punkty Kontaktowe odgrywają kluczową rolę, uzupełniając działania IZ/WST. Ponadto partnerzy wiodący i partnerzy zatwierdzonych projektów odgrywają główną rolę w zakresie podawania osiągnięć przedsięwzięć do publicznej wiadomości.

Zgodnie z ustępem 1, Artykułu 3 Zasad wdrażania Rozporządzenia (EC) No 1083/2006, Instytucja Zarządzająca opracuje plan komunikacyjny do wdrożenia tej strategii i przedstawi Komisji szczegółowy plan w ciągu czterech miesięcy od daty przyjęcia tego programu.

Roczne i końcowe raporty z wdrażania Programu zawierać będą przykłady środków informacyjno-promocyjnych wykorzystanych we wdrażaniu planu komunikacyjnego i kapitalizacyjnego, publikację listy beneficjentów, tytuły projektów i kwotę funduszy publicznych przydzielonych operacjom, jak i treść głównych poprawek wniesionych do planu komunikacyjnego i kapitalizacyjnego

Roczny raport z wdrażania za rok 2010 oraz końcowy raport z wdrażania zawierać powinien rozdział oceniający rezultaty powziętych środków informacyjno-promocyjnych w kategoriach przyczynienia się do upowszechniania rezultatów programu, wzrostu świadomości w tym zakresie oraz informowania o roli odgrywanej przez Wspólnotę.

